

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

TAYLOR'UN ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK KURAMI ÜZERİNE BİR
İNCELEME YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
AYŞENUR YILDIZ

DANIŞMAN
PROF. DR. ASLI YAZICI

BARTIN-2019

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

TAYLOR'UN ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK KURAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME
YÜKSEK LİSANS TEZİ

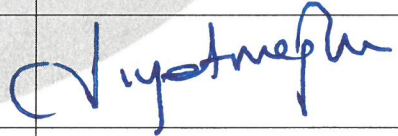

HAZIRLAYAN

Ayşenur YILDIZ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Aslı YAZICI

“Bu tez ~~2008~~ 2008/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Prof. Dr. Aslı YAZICI	
Doç. Dr. Seyit COŞKUN	
Dr. Öğr. Üyesi Utkan ATBAKAN	

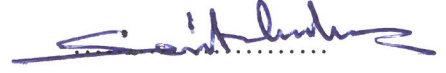
KABUL VE ONAY

Ayşenur YILDIZ tarafından hazırlanan “Taylor’un Çokkültürcülük Kuramı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 20/08/19 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

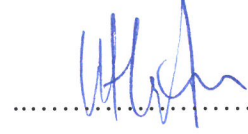
Başkan : Prof. Dr. Aslı YAZICI (Danışman)

Üye : Doç. Dr. Seyit COŞKUN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Utkan ATBAKAN

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

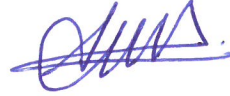
Prof. Dr. Metin SABAN
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Aslı YAZICI danışmanlığında hazırlamış olduğum “Taylor’un Çokkültürcülük Kuramı Üzerine Bir İnceleme” adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

20.08.2019

Ayşenur YILDIZ

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her anında değerli desteklerini esirgemeyen, senelerdir benimle birlikte emek veren, her zaman, her koşulda ve her konuda yanımda olan, çalışma odasını ve masasını benimle paylaşan, bana yalnızca bir danışman değil aynı zamanda arkadaş olan, çok değerli danışmanım Prof. Dr. Aslı YAZICI'ya her şey için teşekkür ediyorum.

Kendisinden yüksek lisans öğrenimim sırasında ders aldığım ve verdiği derslerle hayatıma dokunan, yol gösteren, iyi bir yurttaş olmamızı her zaman öğütleyen kıymetli Prof. Dr. Sedat YAZICI' ya teşekkür ediyorum.

Lisans öğrenimimin bir kısmında tanıdığım, yüksek lisans eğitimine birlikte başladığımız, 7 yıldır bir ekmeği bölüştüğüm Yağmur AYDIN' a hastalıkta ve sağlıkta yanımda olduğu ve destek olduğu için teşekkür ediyorum.

Bir değil milyonlarca defa teşekkür etsem az kalacak olan, başta bu tezin bitmesini belki en çok arzulayan ve maddi manevi her türlü desteği sağlayan, uzun yıllardır belini büktüğüm, ilk öğretmenim babama; dualarıyla beni her zaman koruyan, ayaklarımın üzerinde durmam için çırpınan, köyünün ilk okuyan kızına bu dünyadaki tek gerçek dostum anneme; kâh dargın kâh barışık yuvarlanıp gittiğimiz ama her koşulda bana hep inanan ve güvenen kız kardeşime; birbirinden güzel çocuklarıyla bana halalığı tattıran, birlikte en çok eğlendiğim insana, ağabeyime teşekkür ediyorum.

Ayşenur YILDIZ

Bartın/ 2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Taylor'un Çokkültürcülük Kuramı Üzerine Bir İnceleme

Ayşenur YILDIZ

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aslı YAZICI

Bartın-2019, Sayfa: XI+131

Bu çalışmanın amacı Charles Taylor'un çokkültürcülük önerisi olan, tanınma politikasını incelemektir. Bu incelemeyle amaçlanan: Kimliğin ve tanınmanın ne olduğunu; kimliğin ve tanınmanın neden sorun olarak görüldüğünü; tanınma politikasının eksik taraflarının olup olmadığını; tanınmama politikasının zarar verici sonuçlarından nasıl korunulabileceğini; birlikte yaşamının nasıl sağlanabileceğini; çokkültürlülük ve çokkültürcülük arasındaki ilişkiyi; Taylor'un nasıl bir komüniteryan olduğunu; Taylor komüniteryanlığının liberalizm karşısındaki duruşunu ve çokkültürcülüğün toplumsal, siyasal ve eğitim alanlarındaki görünümünü tespit etmektir.

Bu çalışmada ilk önce, Taylor'un tanınma politikasının ne olduğu ve neyi amaçladığı kimlik üzerinden temellendirilerek ve eşit tanınma ve farklılıklar politikalarından da yararlanılarak anlatılmıştır. Ardından çokkültürlülük ve çokkültürcülük arasındaki ilişkiden kısaca bahsedilmiş, Taylorcu çokkültürcülük modeli ve Taylor'un muhafazakârlık görüşleri liberalizm tartışması üzerinden işlenmiştir. Son bölümde ise, Taylor'un tanınma politikasının eksik kısımlarını tamamlamak üzere Kymlicka'dan

faydalanılarak, çokkültürcülüğün toplumsal ve siyasal alanlardaki görünümü ele alınmıştır. Ayrıca çokkültürcülüğün eğitim içerisindeki görünümü yine aynı bölümde verilmiştir.

Bu çalışma boyunca göstermeye çalıştığım birkaç nokta vardır. Bu noktalardan ilki Taylor'un tanınma politikasının oldukça genel bir yapıda olduğu ve uygulanabilmesi için daha özele indirgenmesi gerektiğidir. Bir diğer nokta, Taylor'un görüşünün, komüniteryanlık ile liberallik arasında bir yaklaşım sergilemesidir. Çünkü Taylor'da bağlı olduğu bilinen geleneğin aksine daha uzlaşımçı ve orta yol arayan bir tavır vardır. Zira tüm insanların birlikte yaşayabilmesi için insanı insan olduğu için sevmek baş koşuldur. Ancak birlikte yaşamak konusunda unutulmuş bir husus vardır ki o da tüm canlılarla birlikte yaşamının sağlanmasının gerekliliğidir. Çünkü yalnızca insan sevmek de, başka bir taraf olmayı sağlayabilecek tehlikeydedir.

Anahtar Kelimeler: Charles Taylor; çokkültürcülük; çokkültürlülük; kimlik; komüniteryanizm; tanınma politikası.

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

A Study on Taylor's Multicultural Theory

Ayşenur YILDIZ

Bartın University

Institute of Social Sciences

Philosophy Department

Thesis Adviser: Prof. Aslı YAZICI

Bartın-2019, Page: XI + 131

The aim of this study is to examine Charles Taylor's policy of recognition, which is a multiculturalism proposal. The purpose of this review is to determine what identity and recognition are; Why identity and recognition are seen as a problem; Whether there are missing aspects of recognition policy; How to avoid the damaging consequences of unrecognition; how to live together; The relationship between multiculturalism and multiculturalism; Taylor's what kind of communitarian is; To determine the position of Taylor communitarians against liberalism and the view of multiculturalism in social, political and educational fields.

In this study, first of all, what Taylor's recognition policy is and what it is aimed for, identity and equal recognition and diversity policies are explained. Then, the relationship between multiculturalism and multiculturalism was briefly mentioned, and Taylor's model of multiculturalism and Taylor's views of conservatism were covered through the liberalism debate. In the last section, Kymlicka is used to complete the missing

parts of Taylor's recognition policy and the social and political aspects of multiculturalism are discussed. In addition, the view of multiculturalism in education is given in the same section.

There are a few points I have tried to show throughout this study. The first of these points is that Taylor's recognition policy is quite general and needs to be reduced to a more specific level in order to be implemented. Another point is that Taylor's view shows an approach between communitarianism and liberalism. Because, contrary to the tradition that is known to be connected, Taylor has a more conciliatory attitude. Because, for all people to live together, it is a prerequisite to love one because he is human. However, there is an issue forgotten by living together, which is the necessity of living together with all living things. Because loving only human beings is in danger that can lead to another be a side of.

Keywords: Charles Taylor; communitarianism; multiculturalism; identity; recognition policy.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
BEYANNAME.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1. TAYLORCU ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK MODELİ.....	6
1.1. Kimlik Nedir?	6
1.1.1. Kimliğin Oluşumu	8
1.1.1.1. Sahicilik İdeali	8
1.1.1.2. Monolojik İdeal ve Diyalojik İdeal	17
1.2. Tanınma Politikası	20
1.2.1. Tanınmama ve Yanlış Tanınma Olarak Tanınma Politikası	23
1.2.2. Eşit Haysiyet Politikası ve Farklılıklar Politikası Çerçevesinde Tanınma Politikası ve Tanınmama Problemi	26
1.3. Kimlik ve Tanınma Neden Sorun Olarak Görülmüştür?	29
2. ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK TARTIŞMALARI	36
2.1. Çokkültürcülük ve Çokkültürlülük Nedir?	36
2.2. Taylor'un Liberal Model Arayışları ve Komüniteryan Görüşünün Liberalizm ile Karşılaştırılması.....	38
2.3. Milliyetçiliğin Taylorcu Çokkültürcülük Üzerindeki Etkisi	45
3. TAYLORCU ÇOKKÜLTÜRCÜLÜĞÜN TOPLUMSAL, SİYASAL VE EĞİTİM ALANLARINDAKİ ANALİZİ	48

3.1. Taylor’un Çokkültürcülüğünün Toplumsal ve Siyasal Analizi.....	48
3.1.1 Taylor’un Çokkültürcülük Modelinde Ulusal Azınlıklar Tartışması: Québec Örneği	53
3.2. Taylorcu Çokkültürcülük Çerçevesinde Eğitimin Rolü	57
SONUÇ VE YORUM	63
KAYNAKLAR	71

GİRİŞ

Taylor *Tanınma Politikası* adlı makalesinde, kimlik ve tanınma konularını yalnız siyasi değil, aynı zamanda ahlaki bir çerçevede yorumlamıştır. Taylor için ahlâk hayatın her alanındadır. Taylor, kimlik ve tanınma kavramları çerçevesinde kendi çokkültürcülük kuramını temellendirir. Tanınma politikası, Taylor'un çokkültürcü politikasının adıdır.

Taylor, tanınmanın bizler tarafından tanınır hale gelmesinde iki düzeyin var olduğunu söyler. Bunlardan ilki: “Kimliği ve benliği, bizim için önem taşıyan öbür kişilerle sürekli diyalog ve savaşım içinde oluşan şeyler olarak anladığımız kişisel düzey”dir. Diğeri ise eşit tanınma politikası ile ortaya çıkan, kamusal düzeydir (Taylor, 2014: 57). Bireysel veya kişisel düzeyden kamusal düzeye geçişin merkezinde sahicilik ideali vardır. Taylor, bireysel farklılıkları dışlamaz, ancak bireysel farklılıklara kültürel düzeyde yaklaşır, dolayısıyla da Taylor'un tanınması kültürel düzeydedir ve daha geniş bir tanınmayı içerir. Taylor, kültürel farklılıkları kamusal alana taşımayı ve kamusal alanda eşitliği amaçlar. Bu amaç doğrultusunda ise Taylor, şeref ve haysiyet'ten bahseder. Şeref ve haysiyetten bahsetmesindeki amacı ise, bu iki kavramla statü kaynaklı eşitsizliklerin ve dengesizliklerin meydana getirdiği sorunları ortaya çıkarmak ve nihayetinde de ortadan kaldırmaktır. Taylor, modernizmi ve modernizmin getirdiği ben-merkezci bireyciliği eleştirir. Eleştirisindeki amacı ise bireyi, ben- merkezci bireyden ayırmak ve bireysel farklılıklara yer verebilmektir.

Taylor'un bireycilik yorumlamadaki birinci amacı, kimliğin bir kültür yansıması olduğunu göstermektir. Bu sebeple Taylor sahiciliği özenle irdeler. Taylor'un sahicilik anlatısındaki amacı, bireysel kimliği eleyerek kamusal kimliği ortaya çıkarmaktır. Ayrıca Taylor'un eşit tanınma görüşü, kimlik ve sahicilik anlayışlarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Taylor'un sahicilik fikriyle kimliğe kendine özgülük kazandırma çabası başkaları tarafından reddedilme ve çarpıtılmalara karşı koymayı doğurur. Kendine yönelen, kendini ve kimliğini tanıyan birey tanınma savaşımı verirken ne istediğini bilir ve kendini ezdirmemek için direnir, mücadele eder. Ayrıca çoğu zaman ve henüz bir talep söz konusu değilken reddedilme davranışlarına maruz kalmak, bireylerde ve gruplarda tanınma ya da başka hak talepleri doğurur. Taylor'un sahicilikten bahsetmesindeki ikinci amacı ise sahiciliğin ilişkilerde, kendini keşfetme ve onaylama tutumlarında can alıcı odak noktalar oluşturmasıdır; sahiciliğin önemi ise, kaynağını kişinin içinden, özünden alan kimliği oluşturmasından ileri gelir (Taylor, 2014: 57). Kaynağını kişinin içinden, özünden alan ve

bireysel kimliğin oluşmasını sağlayan sahicilik kısaca şöyle öğütler içerir: Kendine dürüst ol, hayatı kendi özgünlüğüne göre yaşa ama seçimlerini sadece benlik odaklı yapma. Çünkü kendini gerçekleştirmen önce kendinde, kendi farkındalığınla başlasa da, ben-merkezciliğe kaymadan ve toplumsal ilişkiler göz ardı edilmeksizin gerçekleşir.

Taylor, kimlik oluşumu ve gelişimi için monolojik ve diyalojik idealleri işaret eder. Daha doğrusu Taylor, sahicilik öğretisinden hareketle kişinin içsel konuşmaları diyebileceğimiz, kendini tanımlama ve kendi farkına varma durumunu monolojik; başkalarıyla olan iletişim, etkileşim, paylaşım eylemlerini ise diyalojik olarak adlandırmaktadır.

Taylor'a göre, kimliğin oluşumunda monolojik ve diyalojik evreler vardır. Toplumsal konuma dayanarak kazanılan kimliği, sahicilik idealinin -kişiden kendisini keşfetmesini isteyen ve kişinin varoluşunun toplum kaynaklı değil içsel kaynaklı olduğu-savunusu ortadan kaldırır ki bu, monolojik olandır; diyalojik olan ise kişinin kimliğini tanımlayabilmesi ve başkaları tarafından tanınması için gerekli olan etkileşim anlamına gelir. Ancak, kimlik her zaman diyalog ile oluşturulmaz bazen çatışma sonucu da oluşabilir; yukarıda değindiğimiz üzere reddedilmeye, dışlanmaya maruz kalan bireylerin ve grupların taleplerinin doğması bu türden bir çatışmanın ürünüdür (Taylor, 2014: 52, 53). Dışlanan, aşağılanan bireyler bir yerden sonra ayaklanacak ve içinde buldukları durumları değiştirmek isteyecektir.

Taylor'un tanınma politikası herkese eşitlik üzerine kuruludur. Ancak bazı eksiklikler barındırır. Bu eksiklikler, eşitliğin arzulandığı 'herkes'le kastedilenin kapalı ve yetersiz olmasıdır. Taylor, tanınma politikasında azınlıkların tanınması konusunda her grup ve her durum için ayrı birer tanınma politikası geliştirmelidir. Örneğin Taylor'da, Kymlicka'da olduğu gibi, göçmen gruplar veya Afrikalı-Amerikalılar gibi detaylar yer almaz. Taylor, tanınmanın gerekliliği üzerinde durduğu ve tanınmanın gerçekleşmesini ispatlamayı amaçladığı için daha teorik ve genel bir yaklaşımda bulunmuştur.

Taylor'a göre tanınma, insani bir gereksinimdir ve bütün insanların eşit şekilde tanınma ve muamele görme hakkı vardır. Taylor bu görüşünü savunurken komüniteryan gelenekten hareket eder, ancak Taylor'un komüniteryan gelenekle arasında ölçülü bir bağlılık ilişkisi vardır; gelenekten kopmaz ancak tamamen esiri olmaktan da kaçınır.

Herkes için eşitlik sağlama arzusunda olan Taylor, farklılıkları görmezden gelmek, farklı olanı dışlamak ile tanınmama arasında bir ilişki olduğunu savunur. Taylor'a göre, tanınmayan kültürler, kendileri için biçilmiş kimliklerden er ya da geç kurtulmak isteyeceklerdir ve tanınma mücadelesine girişeceklerdir. İnsanlar tarafından kimliklerin içselleştirilmiş ve kabul edilmiş olması tanınmamaya hizmet etmektedir. Taylor'a göre, tanınmanın gerçekleşmesi için kişiler, üzerlerindeki öz-imaждан kurtulmalıdır. Tanınma mücadelesi, insanların kendini gösterme ve kabul ettirme arzusundan doğar. Tanınma bir anlamda insanların: "Ben de buradayım, ben de varım." diyebilmesidir.

Taylor'a göre kimlik, önce monolojik biçimde içsel konuşmalar ve farkındalık ile daha sonra diğer insanlarla iletişim yoluyla, diyalog aracılığıyla meydana gelir. Monolojik ve diyalojik ideal olarak adlandırdığı bu aşamalardan geçen kimlik tanınma gereksinimi duyar. Bu iki idealden monolojik olanın kişinin kendine yönelmesini ve bireysel bir kimliği doğuran, daha önce değindiğimiz sahicilik idealidir. Taylor, tanınma politikasının temeline kimliği yerleştirir. Kimliğin oluşumu ve gelişimi için ise 3 ideali işaret eder. Bu idealler: Monolojik İdeal, Diyalojik İdeal ve Sahicilik İdealidir. Kimliğin oluşumunu tamamlaması ve tanınma aşamasına geçebilmesi için deneyim alanına ihtiyacı vardır. Dolayısıyla kimlik diyalojik ideale monolojik olandan daha fazla gerek duyar.

Taylor'un tanınma politikasında üzerinde ağırlıkla durduğu konu tanınmama ve yanlış tanınmadır. Taylor'a göre, tanınma politikasının gerçekleşmesi ve kusursuz işlemesi için bireyler ve gruplar tanınmama ve yanlış tanınmaya uğramamalıdır. Tanınma politikasını bu iki tehlikeden arındırmak için Taylor, eşit haysiyet ve farklılık politikaları ile tanınma politikasını güçlendirmeye çalışır. Aynı zamanda ne yalnızca eşit haysiyet ne de yalnızca farklılıklar politikasının işe yarayacağını gösterme amacındadır.

Kimlik ve tanınma konuları, üzerlerinde her zaman tartışılan konular olmamıştır. Modern öncesi dönemde kimlik ve tanınma hakkında tartışmalara rastlanmaz. Bu durum ne tanınmanın ne de kimliğin moderniteyle doğduğunu göstermez. Aksine iki kavram da modern öncesinde de vardır. Ancak kullanımları modern dönemdeki biçimleriyle değildir. Buraya kadar anlattıklarımız, çalışmamızın birinci bölümünde detaylı bir şekilde işlenmiştir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde ise, Taylor'un tanınma politikası ekseninde çokkültürcülük tartışmalarına yer verilmiştir. Taylor, her ne kadar komüniteryan geleneğin

her gereğini taşımasa da tanınma politikasında asıl öne çıkarmak istediği bireyler değildir; gruplardır. Çünkü Taylor ortaklık merkezli düşünür. Ortak bir paydada buluşmayı amaçlar. Ancak Taylor'un ortaklık fikri, birbirinin aynısı düşünen insanları bir araya getirmek değildir; herkese eşit şekilde yaklaşan ve farklılıkları gözetken insan toplulukları oluşturmak istemektedir. Taylor, çokkültürlülüğü destekler.

Taylor, iki liberal modelden bahseder ve bu iki liberal modeli Dworkin'in değindiği iki tür bağlanma üzerinden şekillendirir. Bunu yapmasındaki amacı, hem liberalizm ile komüniteryanizmin birbirlerinden keskin çizgilerle ayrılamaz olduğunu hem de kendisinin onaylayacağı liberal modeli göstermektir. Bu iki amaç doğrultusunda, komüniteryanizm ile liberalizmin ayrıldığı ve birleştiği noktalar olduğunu görürüz.

Taylor'un tanınma politikası insanların ve grupların tektipleştirilmesine karşı çıkar. Çünkü tektipleştirme farklılıkları yok edecektir. Ancak Taylor, böyle bir şeyi desteklemez. Topluları ve dolayısıyla da insanları tektipleştirecek her türlü düşünceden uzaklaşılması gerektiğini savunur. Bu amaçla Taylor'un milliyetçiliğin homojenleştirme arzusunu eleştirdiğini görürüz. Ancak Taylor, bu eleştirisini yaparken milliyetçiliğin işe yarayabilecek bir başka tarafı olduğuna da dikkat çeker. Taylor, tanınma politikası ile ezilen, dışlanan ve aşağılanan insanların durumuna dikkat çeker. Tanınma politikası şiddetin her türüsünün karşısındadır. Taylor, tanınma politikasını gerçekleştirmek ve başarıya ulaştırabilmek için her fikre açıktır; liberalizmden de faydalanır. Hatta bu bağlamda Taylor, liberalizm ve komüniteryanizm arasında uzlaşım sağlama görevini üstlenmiştir. Çünkü Taylor'un nihai hedefi, farklılıkların, kültürlerin ve kimliklerin tanınmasıdır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Taylor'un çokkültürcü politikasının toplumsal, siyasal ve eğitim alanlarındaki görünümü değerlendirilmiştir. Tanınma politikası herkese eşit yaklaşım ve eşit tanınma savunusunu yaparken yetersiz kaldığı noktalar olmuştur. Bu noktaları Kymlicka üzerinden temellendirerek göstermeye çalıştık. Ancak Kymlicka'nın ilgili bölümde ele aldığımız grup farklılıklarına dayalı yaklaşımı karşısında Taylor'un tanınma politikası sınırlı kalmıştır. Taylor'da açıkça görebildiğimiz, Kymlicka'nın ulusal azınlıklar modeline benzetebileceğimiz Québec örneği dışında herhangi bir grup ya da grup haklarına dayalı konulardan bahsedilmemiştir. Oysa bir komüniteryan olarak Taylor'dan beklenen gruplara özellikle eğilebilmesidir. Dolayısıyla Taylor'un tanınma politikası Kymlicka karşısında eksik kalmıştır.

Taylor'un tanınma politikasının temelini eğitim oluşturur. Hem üniversitelerde hem ortaokullarda okutulan eserler ve uygulanan ders programları çokkültürlülük tartışmalarının odağına yerleşmiştir ve dolayısıyla Taylor'un da dikkatini çekmiştir. Din veya ırk ayrımı yapmaksızın eşitlik sağlanması gerektiğini savunan Taylor'un tanınma politikası okullardaki ders programlarının yanlılığına karşı çıkmaktadır. Her kültürün ve kültürel üretimin değerli görülmesi gerektiği ve her kültürün konuşması gerektiğini savunan Taylor'a göre bir kültürü tanımak için, söz konusu kültürün mensubu olmak gerekmez. Kısacası, bir engellinin haklarını savunmak ve korumak için engelli olmaya gerek yoktur, ancak engellilerden haberdar olunması gerekir. Taylor'un çokkültürcü eğitim yaklaşımı tam da burada devreye girer ve bizden farklı olan insanları, yaşayışları, kültürleri kucaklamaya çalışır. Taylor'un tanınma politikası ile eğitim arasındaki ilişki detaylı bir şekilde son bölümde işlenmiştir.

1. BÖLÜM: TAYLORCU ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK MODELİ

Taylor, kimlik ve tanınma kavramları çerçevesinde kendi çokkültürcülük kuramını temellendirir. Bu bölümde Taylor'un tanınma politikasını temellendirdiği: Kimlik ve tanınma-tanınmama konularından; kimliğin oluşumunda etkili olan diyalojik, monolojik ideallerden ve sahicilik idealinden bahsedeceğiz. Bahsedeceğimiz bu konular ile Taylor'a göre: "Kimlik nedir?", "Kimlik nelere bağlı oluşur, nelerden etkilenir?", "Tanınma nedir?", "Kimlik ile tanınma arasında nasıl bir ilişki vardır?", "Kimlikler ve tanınma neden sorun olarak görülmüştür?", "Taylor Tanınma Politikası ile neyi amaçlamaktadır?" sorularını yanıtlayacağız. Ayrıca tanınma ve kimlik konularında Taylor'un kuramına yapılan yorumlara yer vereceğiz.

1.1. Kimlik Nedir?

Taylor'un kimliği, ne yalnızca biyolojik ne de yalnızca adli bir kimliktir. Hem genetik kodlarımızı hem de genetik kodlarımızı aldığımız insanları kapsar. Taylor'a göre, kimlik, sahip olduklarımızın ve ait olduklarımızın bir bütünüdür; konuştuğumuz dil ile ana dilimiz arasında uzlaşmacıdır. Özelde herkesin biricik bir kimliği olsa dahi, Taylor'un odaklandığı kimlik, toplumsal ve ortak kimliktir.

Taylor kimliği şu şekilde tanımlar:

““Kim” olduğumuz, “nereden geldiğimiz”dir kimlik. Zevklerimiz, arzularımız, düşüncelerimiz ve emellerimizin üzerine oturduğu temeldir. Eğer en çok değer verdiğim bazı şeylere sevdiğim kadınla bağlantılı olarak ulaşabiliyorsam, bu kadın benim kimliğimde içselleşir.” (Taylor, 2017: 39).

Kimlik, yalnızca nereli olduğumuzu değil o yere olan aidiyetimizi, bağlı olduğumuz ve taşıdığımız değerleri de içine alan geniş bir kavramdır; kimlik bizi/beni kapsamakla da kalmaz, değer verdiğimiz bazı şeylere bizi ulaştırabilecek kişileri de kendinin bir parçası yapar (Taylor, 2014: 54). Kendim için değerli ve önemli olan şeylere biri ya da bir şey aracılığı yahut katkısı ile ulaşabiliyorsam; o biri ya da bir şey benim kimliğimin parçası hâline gelir (Taylor, 2017: 39).

Taylor'a göre kimlik, kişinin kim olduğunu ve kim olduğuna ilişkin özelliklerin hangileri olduğunu anlatan şeyleri işaret eder ve başkalarının bizi nasıl gördüğüne, başkaları tarafından tanımlanma şeklimize göre biçimlenir (Taylor, 2014: 46). Taylor'da

iki tür kimlik vardır. Birincisi bireysel kimlik ikincisi kamusal kimliktir. Kamusal ve bireysel kimlik, kimliğin tanınma boyutudur. Kimliğin özel alanda tanımlanma biçimi, bireysel kimliğimizi; kamusal alanda tanımlanması, kamusal kimliğimizi oluşturur. Özel alanda kimlik, ailemiz, arkadaşlarımız ve eşimiz gibi bizim için önemli kişiler tarafından biçimlenir. Bireysel kimliğin oluşumu, kişinin kendini tanıması ve tanımlanmasıyla başlar ve kişinin diğerleriyle olan ilişkileri ile devam eder. Bu süreç bize kişinin kendi hakkında bireysel düzeyde bilgi verdiği kadar cemaati, grubu hakkında da bilgi verir. Çünkü kimliğimiz sadece bize ait olan özelliklerimizi değil diğerleriyle paylaştığımız özelliklerimizi de içerir. Dolayısıyla kimliklerimiz üzerinde başkalarından etkiler görülür. Herkes için önemli kişiler farklı olacağından, bireysel kimliklerin beslendiği kaynaklar ve bireysel kimlikler farklılaşır. Kamusal kimlik ise, devletin bizi ‘tanıma’sına ya da ‘tanımama’sına göre şekillenir. Dolayısıyla, devletlerin tanıma şekline ya da tanımamasına bağlı olarak kamusal düzeyde kimlikler de bireysel kimlikler gibi farklılaşır.

Daha önce belirttiğimiz gibi kimlik tartışmasında Taylor’un öne çıkarmak istediği kimlik, kamusal kimliktir ve bu kimlik anlayışı ortaklık merkezlidir. Çünkü Taylor bir komüniteryandır (Abbey, 1996:4). Taylor, benim terminolojimde kamusal alan ile ortaklık aynı anlamdadır: “aynı noktaya yönelmiştir” der (Taylor, 2006: 88). Taylor, kamusal alan ile ortaklığı aynı anlamda kullanıyor olmasını ise şu şekilde açıklar:

“[B]iz çeşitli tehlikelere karşı milli savunma, polis gücü ve itfaiye vs. ile ortak olarak korunmaktayız. Bu korunmalar ortak olarak üretilmişlerdir ve bunun da başka türlü olmasına olanak yoktur. Hiçbir birey tek başına bu korumayı sağlayamazdı. (...) Değerli bir amaç olarak güvenlik A için de, B için de, C için de aynı güvenlidir. Güvenlik ortak olarak sağlandığından, farklı bireyler için hiçbir şekilde daha değerli veya farklı bir iyi oluşturmaz.” (Taylor, 2006: 88).

Taylor’un yaptığı bu ortaklık vurgusundan hareketle söyleyebiliriz ki tanınacak olan da korunacak olan da herkeste ortak olan bir kimliktir. Taylor’a göre ortak bir değere, duyguya bağlılık, ortak bir kimlik doğuracaktır (Taylor, 2006: 94).¹ Bu nedenle Taylor’un kimlik üzerine konuşmalarında: “Bizim için önemli öbür kişiler” vurgusu bulunur. Ancak

¹ Taylor’daki ortak bir kimlik yaklaşımına MacIntyre’da da rastlanır. MacIntyre’a göre iyi olanı birey olarak arayamayız ya da erdemleri uygulayamayız. Çünkü hepimiz birilerinin çocuklarıyız, amcalarıyız, kuzenleriyiz ya da bir derneğin, bir meslek kuruluşunun üyesiyiz; birileriyle hemşehriyiz, birileri ile aynı kabiledeniz dolayısıyla iyi sadece benim için değil üstlendiğim tüm roller için de iyi olmalıdır. Kimliğimizle hangi toprağa ait isek yaşantılarımızda aynı topraktan beslenir. Hepimizin içerisine doğduğu kimliklerin geçmişi vardır ve eğer bireyci bir yaklaşımla bu geçmişten ayrılmaya kalkışırsak şu an sahip olduğumuz ilişkiler bozulacaktır; tarihsel kimlik ile toplumsal kimlik birbiriyle uyum hâlinindedir (MacIntyre, 2006: 448, 449).

bu, Taylor'un kimliklerin eşit tanınmasını savunduğu çokkültürcülük kuramının, sadece aynı kimlikten olanlar üzerine kurulduğu anlamına gelmez. Çünkü Taylor, farklı kimlikleri görmezden gelmez.

Taylor'un kimlik tanımı yaparken başkalarından bahsetmesindeki amacı, "tanınma" ya varmaktır. Çünkü işaret ettiği üzere, kimliğimizin şekillenmesi, başkalarının bizi nasıl gördüğüne ve tanımladığına göre gerçekleşir. Bu bağlamda kimliğimiz, başkalarıyla ilişkilerimizden etkilenir ve meydana gelir. Dolayısıyla tanınmanın gerçekleşmesi aslında kimliğimizin tanınmasına bağlıdır. Şöyle ki bir insanın siyahî olması onun kimliğidir -daha doğrusu kimliğinin bir parçasıdır- ve bu insanın siyasi ve sosyal hayatını sürdürebilmesi, diğerleriyle olan ilişkilerine ve diğerleri tarafından bu siyahî insana gösterilen tutum ve davranışlara bağlıdır. Bu ilişkiler, tutum ve davranışlar ise karşılıklı olarak birbirini tanıma üzerinde temellenir ve bu tanıma, bir arada yaşayabilmek adına gereklidir. O hâlde kimlik ile tanınmanın birbiriyle ilişki içinde olduğu açıktır.

1.1.1. Kimliğin Oluşumu

Taylor, kimliğin oluşumu ve gelişimini üç ideal üzerinden anlatır. Bu idealler: Sahicilik ideali, monolojik ideal ve diyalojik idealdir. Bu üç ideali kullanırken birinci amacı, kimliğin oluşumu ve gelişimini açıklamaktır. İkinci amacı, bu idealler yardımıyla ben-merkezci bireyciliği eleyerek, başkalarına gerek duyan kimliği ön plana çıkarmaktır. Bu 3 ideal yardımıyla kimliği oluşturduktan sonra üçüncü ve son amacı ise tanınma politikasının kimliklerin ve kültürlerin hayatta kalması için gerekli olduğunu vurgulamaktır.

Bu ideallerden monolojik ve diyalojik idealleri, kimliğin iki ana boyutu olarak gösterir. Sahicilik idealini ise monolojik idealin temeline yerleştirir. Çünkü her iki ideal de bireyselliği vurgular. Taylor'a göre, insanın kendi bireysel özerkliğini fark etmesi önce sahicilik ideali ile başlar; monolojik biçimde işlenir ve diyalojik biçimde ortaya çıkar. Dolayısıyla bu yaklaşımdan bireysel kimlik ve kamusal kimlik oluşumları doğar. Monolojik ve diyalojik boyutları incelemeden önce Taylor'un sahicilikle neyi kastettiğini, monolojik ve diyalojik ideallere nasıl geçtiğini inceleyelim.

1.1.1.1. Sahicilik İdeali

Sahicilik, Taylor'un kamusal kimliğini oluşturma amacının önünde bir engeldir. Çünkü sahicilik, toplumsal ilişkilerin temelini kişilerin kendilerini tanımlamasına

dayandırır (Taylor, 2017: 52). Dolayısıyla Taylor'un sahiciliğe bu denli geniş yer vermesindeki amacı, bireysel kimlik kavramının ortaya çıkmasıyla kamusal kimliğin tehdit edilmesi olmuştur:

“[T]anınmanın önemi, XVIII. Yüzyılın sonunda bireysel kimliğin yeni bir biçimde anlaşılmasıyla dönüşüme uğradı ve yoğunluk kazandı. Bireyselleşmiş bir kimlikten, bana özgü, içimde keşfettiğim bir kimlikten söz edilebilir burada. Bu kavram bir ideale birlikte, kendine ve kendi özel varoluş biçimine sadık kalma ideali ile birlikte ortaya çıkıyor. Lionel Trilling'in olağanüstü başarılı incelemesinde benimsediği kullanımı izleyerek ben de bu idealden “sahicilik” (authenticity) ideali olarak söz edeceğim.” (Taylor, 2014: 49).

Sahicilik, kimlik ve tanınma gereksinimini etkileyen bir özelliğe sahiptir. Çünkü kimliğin ve tanınmanın yeni biçim kazanmasıyla sahicilik ideali, bireysel kimliği korumaya almıştır. Sahiciliği bireysel kimliği korumaya alması ve savunması, iki şekildedir. Bunlardan birincisi, sahiciliğin bireysel ahlak savunusu; ikincisi sahiciliğin bireysel seçimleri ön plana alan savunusudur. Ancak sahicilik bu iki savunmayı birbirlerini destekleyecek biçimde birlikte yapar.

Sahicilik, Descartes'in, herkesin kendine karşı sorumlu olduğu, kendini düşünmesini gerektiği savunan salt usçu bireyciliğine veya Locke'un, kişi ve kişinin iradesini toplumsal yükümlülüklerin önünde tutan siyasal bireyciliğine dayanır (Taylor, 2017: 31).

“Sahiciliğin gelişmesini açıklamanın bir yolu, başlangıcını 18. yüzyıla özgü; insanların ahlaki bir duyguya, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair bir sezgiye haiz oldukları fikrinde görmek olabilir. Bu öğretinin başlangıçtaki amacı, doğruyu yanlış bilmenin sonuçları, özellikle de ilahi ödülleri ve cezaları hesaplama meselesi olduğunu savunan karşı görüşle mücadele idi. Fikir şuydu: Doğruyu yanlış bilmek kuru kuruya bir hesap işi değildir, ucu bizim duygularımızdadır. Ahlak bir bakıma içsel bir sese sahiptir.” (Taylor, 2017: 32).

Taylor'a göre, XVIII. yüzyılda insanların doğruyu, yanlış ayırt edebilen bir sezgiyle dünyaya geldiklerini savunan bir ahlak anlayışı vardır (Taylor, 2014: 49). Bu iç sesin adı, ahlâk duygusudur ve bu duygunun ahlaki olması kişilerin doğru ile yanlış arasında tahmin oyunu oynamalarını engeller (Taylor, 2017: 32). Bu ahlâk anlayışının amacı, doğru ile yanlış arasındaki ya da tanrısal ödül ve ceza arasındaki ayrımı yaparken hesaplamalara, çıkarımlara dayanan görüşü çürütmektir. Çünkü doğru ile yanlış ayırt edebilme yetisi yalnızca hesaplara dayalı bir şey değil, aynı zamanda duygularımızda yer edinmiş içsel bir şeydi (Taylor, 2014: 49).

“Sahicilik anlayışı, bu fikirdeki ahlaki vurgunun yer değiştirmesiyle ortaya çıktı. Başlangıçtaki görüşe göre ses bize yapılacak doğru şeyin ne olduğunu söylediği için

önemliydi. Burada ahlaki duygularımıza kulak verme, doğru davranışı bulma amacının bir aracı olarak önem taşıyor. Ahlaki vurgunun yer değiştirmesi dediğim şey, bu kulak verme bağımsız ve can alıcı bir ahlaki önem kazanınca ortaya çıkıyor; gerçek ve tam bir insan olabilmek için edinmemiz gereken bir şeye dönüşüyor.” (Taylor, 2017: 32).

Taylor’a göre, başlangıçta içimizdeki ses olan ahlâkı, duymak dinlemek zorundaydık. Ancak ahlâk üzerindeki vurgu değişti ve ahlâki duyguları dinlemek bağımsızlık kazandı. Ahlâk artık bireyin tercihinine, kendi kararına kısacası kendisine bırakıldı. Kişinin kararına bırakılan -ahlaki duygularla hareket etme veya etmeme- seçimleri bireyin içe dönüşüne zemin hazırlamıştır. Sahicilik öğretisine göre birey, kendi kararlarını verebilen ve bu kararları uygulayabilen yetkinliğe kavuşacaktır ve artık dinlenecek sese ahlak denilmeyecektir. Ahlaki yargılar ve çeşitlilikler kendi içimizi dinlediğimizde doğacaktır ve farkındalık, artık kendi özbilinçliliğimizle kazanılacaktır (Taylor, 2017: 32).

Taylor, bireyin bağımsızlığının henüz bir özgürlük hâli olmadığını, gerçek ve özgür bir insan olabilmesi için kendine samimi olması gerektiğini, kendine samimi olduğunda ise ahlâki sürecin işlemeye başlayacağını söyler. Taylor’a göre, ben ile kendim arasında kuracağım samimiyet ilişkisi, *ahlâk ideali* denilen şeydir. Çünkü Taylor için bir ilişki şarttır. Başta da söylediğimiz gibi Taylor’un varmak istediği öncelikle diyalojik olandır. Bu nedenle de bireylerin seçimlerini kendi değer yargılarına göre yapmaları, başkalarına ihtiyaç duymayı anlamsız kılacaktır. İhtiyaç duymanın anlamsızlaşması ise, Taylor’un istemeyeceği bir şeydir. Ayrıca kendi kararlarını bir başkasına (gruba ya da cemaate) danışmadan alan bireyin iç sesi Taylor’a göre yanılabilir ya da susabilir (Taylor, 2017: 35). Burada Taylor’a, başkalarına ihtiyaç duymak ve başkalarına danışmak bağımlılık ilişkisi doğurabilir şeklinde itiraz edilebilir; ancak Taylor için istişare esastır ve Taylor’un danışma ve ihtiyaç için savunması daha önce değindiğimiz gibi ölçülü bağlılıktır.

Kişinin kendi kararlarını yine kendi hür iradesiyle alması elbette ki her zaman doğru sonuçlar vermez, bu bilindik bir şeydir. Ancak, Taylor’un bireylerin kendi kararlarını vermeleri hakkındaki sözleri liberalizme dolaylı olarak yaptığı bir eleştiri hükmündedir. Çünkü liberalizm, bireye önem veren ve bireyi ön plana çıkaran bir düşünce biçimidir. Ayrıca bireyin kendi kararlarını vermesi, kendi tercihlerini yapması ve bunlardan doğan tüm sorumlulukları üstlenmesi zaten gerekir. Kararlarını alamayan ya da aldığı kararların sonuçlarını sahiplenmeyen bireyden toplumsal ilişkilerinde başarılı olması beklenemez. Kendi kararlarını verebilen bireylerin içlerine kapanacağını söyleyen Taylor yanılmaktadır (Taylor, 2017: 35). Çünkü bir insanın kendi ile ilgili sorumluluk sahibi

olması yetersizlik, eksiklik değildir ya da toplumsal ilişkilerde kopukluk, iletişimsizlik nedeni sayılamaz. Aksine belli bir yetkinlik düzeyine ulaşan, kendi hayatı üzerinde etkin olan bireylerden oluşan bir toplum daha sağlıklıdır. Ayrıca, kendi iç dünyasına eğilen bireylerin başkalarına ihtiyaç duymayacağını söylerken Taylor, cemaat yapılarının zedelenmesinden çekinmektedir. Çünkü birilerine ihtiyaç duymak ya da bağlı olmak cemaatlerde zorunlu davranışlardır. İhtiyaç ya da bağlılık eksikliği ya da bunların tercihe bırakılması ancak cemaat üyeleri ve destekçileri tarafından sorun olarak değerlendirilir.

İnsanlar birbirlerinden farklı düşünme biçimlerine, bakış açılarına sahip olduğundan insanların iç seslerinin de çeşitlilik göstereceğini hatta kendilerine ait dünyalarının olduğunu söyleyebiliriz (Taylor, 2017: 35). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus Taylor'un kendiyle çelişmediğidir. Çünkü Taylor'un çeşitlilikleri savunuyor ve destekliyor oluşu bireysel bir özgürlük savunusu değildir. Taylor'un savunduğu birbirine benzeme şartı olmaksızın aralarında belirli ortaklıkların bulunduğu bir toplumdur. Taylorcu bir yaklaşımla: Herkesin kendine dürüst (samimi) olması, yine herkesin yalnız kendi ahlaki yargılarına göre seçimler yapmasını doğuruyorsa, herkes istediği kadar kapısının önünü süpürsün; yapılmakta olan eylem, yalnız kendi kapısının önünü temizlemek olarak yorumlandığı, uygulandığı sürece ne mahalle ne de dünya temizlenecektir. Çünkü toplumsal ortak bilinç olmadığı sürece bir şeyler eksik kalacaktır. Ayrıca herkesin iç sesi mahalleyi süpürmesini söylemeyecektir. Üstelik herkesin temizlik anlayışı farklıdır: Kimi tozularak iş yapar, kimi ise tozları parmak uçlarıyla toplar. Amaçlanan örneğin temiz çevre ise herkesin elini taşın altına koyması gerekliliği olmadıktan sonra: "Ne de olsa birileri bu işleri yapıyor." diye düşünenler ve kendi kapısının önünün temiz olması için komşusunu toz yağmuruna tutacaklar ile karşılaşılması olasıdır. Taylor'un savunusuna göre bu durumda kurulacak ilişki ağı içerisinde, herkesin yapılmakta olan eyleme eşit şekilde katkıda bulunması sağlanmalıdır.

Diyelim ki, bana kendi kararlarımı verebilme hakkı tanındı veya ben zaten kendi kararlarımı özgürce verebildiğim bir düzende yaşıyorum, işin bu kısmıyla ilgilenmiyoruz. Benimle aynı yetkinlikte yirmi kişi daha var. Hepimiz iç seslerine göre hareket eden, kendi ahlaki kararlarını veren ve başkalarına ihtiyaç duymayan insanlarız. Buraya kadar Taylor'un bu oluşumu desteklemeyeceği açıktır. Üstelik Taylor'a göre aramızda, iletişim, etkileşim, paylaşım vs. de olmayacaktır; her birimiz içerden yönetilen makineler gibiyiz ve ben-merkezciliğe doğru gitmekteyiz. Bu yirmi kişilik dünyamızda sesleri birbirine

benzemenlerimiz elbette ki olacaktır ve ses birlikteliğinin varlığından bahsedebilmek için dahi iletişim kurmaya ne denli gereksineceğimiz de açık. Diyelim ki bu kadar iletişimi sağladık. Peki, bu küçük dünyamızda bizden farklı düşünenlerin durumu ne olacak? Bizim bu birlikteliğimiz bizden farklı olanlara, bize benzemeyenlere nasıl davranacak? Benim özgürlüğüm ne ölçüde fayda sağlayacak ya da sağlayabilecek mi? Kendi kararlarını verebilme özgürlüğünün sınırları olmalı mıdır? Ortak bilinç bu yaşananlar karşısında ne olacaktır? Üstelik tüm bunların yanı sıra içimizden biri ya da birileri kendi ile ilgili kararları alabilecek yetkinliğe sahip olmayabilir. O halde bu kişi ya da kişilerin yetkin olmaması, yarı özgür sayılmalarına ya da her şeyi kontrolsüzce yapmalarına kayıtsız kalınmasına mı yol açacaktır? Üstelik herkesin iç sesiyle karar verip uygulamayı arzuladığı bir yerde iyi-kötü; doğru-yanlış birer kavram olarak mı kalacaktır?

Birey olmak toplumsal duyarsızlaşma ya da benmerkezci hareket etme değildir. Bu aynı zamanda, liberal düşüncenin bireyini de yanlış yorumlamak olacaktır. Üstelik sanılanın aksine birden fazla ahlak yaklaşımının olması ahlaksızlık (hiçbir ahlâki yargının olmaması ya da belli bir ahlaki kurala aykırılık) değildir. Ayrıca toplumsal bir ortaklık sağlanması, birey olmaya; kendini belirleme hürriyeti ise ortak bir bilinç sağlamaya engel değildir. Yeter ki bireyler, hem kendileri hem de diğerleri için davranışın, nerede duracağını belirleyebilsin. Çünkü bir yerde fikir hürriyetinin var olması, sınırsızca davranma hürriyeti anlamına gelmez. Başkasını da düşünerek hareket etmek birlikte yaşayabilmek adına gereklidir.

Taylor'a göre, sahicilik kendimizi tanımlama noktasında duyguları ön plana alır ve iki şeyin gerekliliğini savunur. Bunlardan ilki, seçilenlerin anlamlı olmasını sağlayanın 'benim' tarafımdan seçilmiş olmasıdır; henüz seçilmeyen her şey anlamsızdır. İkincisi ise herhangi bir şeyin anlamlı olup olmadığına hislerimle karar verebileceğim düşüncesidir (Taylor, 2017: 40-43).

Yukarıda bahsettiğimiz sahiciliğin ilk gerekliliğine baktığımızda Taylor'un itirazda bulunduğunu görürüz. Sahiciliğin ilk iddiasına göre: Seçtiğim şeye anlam katan benim onu seçmiş olmamdır. Taylor'a göre bu söyleme göre anlam, ufuklarda yoktur; anlam sağlayıcı *ben*'dir. Oysa benim seçimlerim anlam dağıtıcı değildir çünkü anlamlar zaten mevcuttur (Taylor, 2017: 43).

Taylor sahiciliğin ikinci iddiasına da karşı çıkar ve hislerimizin bir şeyin anlamlı olup olmadığını belirleyemeyeceğini söyler. Çünkü Taylor'a göre bir şeyin anlamlılığı, benim belki doğru belki yanlış sonuçlar doğuracak hislerime bırakılamayacak derecede önemlidir. Ayrıca Taylor'a göre, herhangi bir şeyin değerini hislerine göre belirleyen birine karşı hangi duyguyla yaklaşacağımı bilemem. O hâlde hislerimiz böylesi bir karar verme aşamasında yetersiz kalacaktır. Taylor'a göre burada şey olarak adlandırdıklarımızın her birinin anlaşılabilirliği için bir temel vardır; biz bu temele ufuk dersek, kendimizi tanımlarken tüm bu şeylere anlam yükleyen ufukların aşılması veya reddedilmemesi gerekir ki kendimizi anlamlı bir şekilde tanımlayabilelim (Taylor, 2017: 41). Şöyle ki ela göz renginin hastalıklara karşı dirençli olduğu inancı, bu göz rengine anlam yükleyen ufuktur. Göz renginin anlamlı tanımlanması için bu ufku reddetmemek gerekir.

Sahiciliğin bu iki gerekliliğine dayanarak, sahiciliğin yalnızca seçme eylemine odaklanmakta ve bu eylemleri haklılaştırma çabasında olduğunu söyleyebiliriz. Hatta sahicilik bu haklılaştırma çabası ile seçme eylemlerinin anlamlı/anlamsız sonuçlar doğurması (ya da anlamlı/anlamsız nitelik taşınması) ile yeterince ilgilenmez. Oysa bu anlamlılık belirlenmesi bize sonuçların ve seçimlerin ahlâkiliğini gösterebilir. Aslında bu ancak seçimlerinde salt hisleriyle hareket etmeyen ya da kendinde anlam dağıtıcılığı görmeyen kişi ile mümkün olabilir. Öyle olduğunu varsayalım ve tercihlerimizin (seçimlerimizin) bizi nasıl yansıttığına ya da başka bir ifade ile kendimizi seçimlerimizle nasıl tanımlayabileceğimize (kendimizi gerçekleştirebileceğimize) biraz yakından bakalım. Bu noktada önemli olan ilk şey, seçimlerimizin anlamlı sonuçlar vermesidir. Örneğin: Kırmızı veya beyaz iki elbise arasında seçim yapmamla ve seçimimden doğacak sonuçlarla ilgili birçok yorumda bulunabilirsiniz. Ancak Taylor'a göre, yaptığım seçim ve sonucu öncelikle birbiriyle anlamlı olmalıdır; kendimi tanımlamamın gerçekleşmesi için seçim ve sonuç benliğimi yansıtıcı nitelik taşınmalıdır (Taylor, 2017: 43). Aksi hâlde bana aitlik durumu olmayacaktır. Ayrıca iki farklı renk elbise arasından seçim yapmam benim benliğimle, kimliğimle ilgili ne gibi sonuçlar verebilir ki? Belki renkler üzerinden psikolojik, sosyolojik vb. farklı başka yorum yapabilirsiniz; fakat seçtiğim elbise renginden dolayı kendimi gerçekleştirmekte olduğumu yahut kendimi seçtiğimi söyleyemezsiniz; söyleseniz dahi bu söylem yetersiz kalacaktır; başka gerekçelerle savınızı desteklemeniz gerekecektir. Şöyle ki, mor renkte bir elbise seçtiğim için içime kapanık biri olduğumu söyleyebilirsiniz ancak bu yorumunuzu gözlemlerinizi ve ilgili psikolojik testlerle kanıtlamanız gerekir.

Sahiciliğin yukarıda belirttiğimiz iki gerekliliği çerçevesinde cinsel yönelimlerle ilgili bir örneklendirme yapmaya çalışalım. Cinsel yönelimlerin her birini -gözümüzde canlandırabilmek için- bir masanın üzerinde duran renkli küpler şeklinde düşünün. Masanın üzerinde duran bu küpler (Küpler dahi birer küp olmaları nedeniyle anlamlı ancak tamamen anlamsız bir nesne düşleyemediğim için bunu seçmeyi uygun gördüm.) hiçbir özelliği olmayan, yalnızca var olan ve varlıklarının henüz hiçbir anlamının olmadığı nesnelere konumundalar. Küplere ve aslında taşıdıkları cinsel yönelimlere ve hatta küp olmalarına kadar anlam katacak olan sizsiniz. Evet, belki yalnızca bir nesne üzerinden düşündüğünüzde bunu gerçekleştirebilirsiniz örneğin bir yazı gereci olarak kaleme birçok anlam yükleyebilirsiniz. Ancak, bu nesnelere temsil ettikleri nitelikleri, cinsel yönelimleri sizin anlamlandırmanız, üzerinde tartışılması derinlikte bir konu.

Şimdi masanın üzerindeki kutulara doğru ilerliyorsunuz ve bir seçim yapacaksınız; her bir kutunun rengi bir cinsel yönelimi gösteriyor ve siz hislerinizin itkiyle bir kutuyu seçiyorsunuz. Diyelim ki seçiminiz biseksüel kutudan yana oldu; hisleriniz biseksüelliğin sizin için doğru olduğuna karar verdi. Daha önceden ne bireysel ne de toplumsal hiçbir yeri olmayan biseksüellik sizin seçiminizle anlam kazandı ve üstelik bu seçim sizi yansıtıyor artık. Peki, hislerinizin sizi yönlendirmediği, seçmediğiniz diğer kutular? Diğer kutuları seçenler? Seçim yapanlar tarafından hiç seçilmeyen kutular? Tüm bunları bir kenara bırakıp sizin seçiminizle anlamlanan yönelime bir bakalım. Aslında bir anlam dağıtıcı olarak, yönelime onda olmadığını düşündüğünüz ufku, anlamı siz verdiniz, başka bir seçim yapan da aynı şekilde bir başka yönelime anlam kazandırdı. Hatta aynı seçimi yapanlar da oldu ama Taylor'a göre, kendini belirleme özgürlüğünden ben-merkezcilik uç sınırına kaydığınız için bunu konuşmuyoruz bile. Fark ettiyseniz benim veya bir başkasının seçimiyle anlamlanan şeyler tek tipleşti, oysa her şeye, her olguya kendi anlamlılıklarında değer verilmesi gerekirdi.

Taylor, tüm bunları nasıl yorumlarsak yorumlayalım sahicilik idealinin farklılıkları, çeşitlilikleri (çokkültürlülük) ve özgünlükleri kucaklayıcı bir yapısı olduğunu ve tüm bu konuların bu sebeple sahiciliğin cazibe merkezi hâline geldiğini söyler (Taylor, 2017: 42). Örneğin: Heteroseksüel eğilimin ağırlıkta olduğu bir toplumda homoseksüellik sahiciliğin dikkatini çekecektir. Ancak, diyelim ki bir topluluktaki tüm kişiler yalnızca kendi cinsiyetinden olanlara yakınlık duyuyor. O zaman bu toplulukta ancak heteroseksüel

kişilerin varlıklarıyla homoseksüel olmak bir ayrım ifade edecektir; farklı olmak, öteki olmak gibi kavramlar açığa çıkacaktır.

Taylor'a göre, her olgu birbirinden farklı yöntemlere ihtiyaç duyar; her biri için değerlendirme yöntemleri farklı olmalıdır. Oysa sahicilik, insanların kendilerini seçebilmeleri ve her bir seçimin herhangi bir baskı veya etki altında olmaksızın yapılması üzerine odaklanırken, seçilecek olanların anlam ufuklarını doğrudan ya da üstü kapalı reddediyor ve böylece seçme hakkı da seçilen de anlamsızlaşıyor (Taylor, 2017: 42). Çünkü sahiciliğe göre kimse seçimini seçtiği şey üzerine düşünerek yapmıyor, ufuklar kapalı, eşit derecede önemsizlik var; herkes yalnız hisleriyle seçim yapıyor. Bir anlama seçme işi yalnızca bir eylemden ibaret oluyor. Böylece ne seçilenin değeri oluyor ne de seçilen şey seçen kişiyi yansıtıyor.

Taylor sahiciliğin seçme eylemlerine yönelik ilginç bir örnek verir: “Öğle yemeğinde biftek ve patates yemeği seçtiğim için kendini seçen biri olduğum iddiasında bulunamam” (Taylor, 2017: 43). Bu örnekle Taylor, her seçimin kişiyi yansıtmayacağını iddia eder. Taylor bir bakıma haklıdır (elbise seçme örneğini düşünün). Bu örneği Taylor gibi yalnızca yemek seçimi olarak değerlendirirsek, kendimizi seçmiş sayılmayız. Ancak seçimini vejetaryenliğe bağlı yapanlar; diyabet veya gut hastalığı, vb. olanlar ya da daha sağlıklı olduğuna inandığı yiyecekleri tüketenler olacaktır ve tercihler ile gerekçeleri farklılaşacaktır. Elbette o gün bifteği yalnızca canı istemediği için yemeyen veya et yememeyi hiçbir tercihe bağlı olmaksızın doğuştan yemeyenler de olacaktır. Ancak elbette canı istemediği veya sağlık problemleri yaşadığı için et yemeyenler, politik görüşü, inancı veya hayvan sevgisi nedeniyle et yemeyen kişilerin durumu bir tutulamaz. Çünkü bir taraf hayata bakış açısı, duruşu nedeniyle ve dolayısıyla seçimiyle kendini tanımlamaktadır; kendini seçmektedir. Öyleyse bu ve buna benzer örneklerde tüm olası durumlar dışarıda bırakılmalıdır ki durumun, kendini seçme olmadığı savunulabilsin. Aksi hâlde, biftek veya patates hangi yiyecek ya da hangi durum olursa olsun, kişilerin seçimleri söz konusu olduğunda aslında anlamları olabileceği görmezden gelinmiş olacaktır, ufuklar reddedilecektir.

Kişinin kendini gerçekleştirme ile tercihleri ilişkilendirildiğinde yapılan her anlamlı seçim kişinin kimliğinin bir yansımasıdır. Örneğin Taylor'un verdiği örneği yemek seçimleri üzerinden yorumladığımızda, kimlik ile yemek tercihlerimiz arasında ilişki olduğu görülmektedir. Şöyle ki yaptığımız seçimler, ait olduğumuz toplumun özelliklerini

taşıır; biz bireyler olarak o toplumun küçük birer yansımasıyıdır. Kullandığımız baharatlar, yemeyi nasıl pişirdiğimiz ya da açık büfedeki çeşitli yiyecekler arasından seçeceklerimiz, giydiğimiz kıyafetler ya da bir bardak suyu nasıl içtiğimiz kültürümüzün ve tarihi geçmişimizin ve hatta dini inancımızın, bizler üzerindeki etkileridir.

Seçimlerimin sonuçlarının yahut doğrudan seçimlerimin ‘ben’i tanıtabilmesi için benliğimi yansıtacak anlamlı sonuçlar gereklidir; ancak beni tanıtan şeyler salt benlik kaygısı taşımamalıdır. Taylor’a göre kişi, kendini gerçekleştirme uğruna toplumsal olguları, doğanın gereklerini yahut tarihsel kültürel öğeleri dışlayarak amacına ulaşamaz. Kişi koyduğu hedefi gerçekleştirebilmek için narsisizmin pençesine düşmekten kendini alıkoymalıdır, aksi hâlde bayağı duruma düşmesi kaçınılmazdır (Taylor, 2017: 44). Taylor burada bireyi bir liberal gibi değerlendirmese de, tamamen komüniteryan bir açıdan da yaklaşmaz. Taylor’a göre, kişinin kendi olabilmesi başına buyruk bireycilik olmamalıdır.

Bireyin özüne dönmesine davet eden sahicilik, bir başkasının varlığına gerek duymaz. Ancak Taylor’a göre, ne kadar bireye inerek inelim en nihayetinde kimliğin oluşumu ve tanınmanın gerçekleşmesi için başkalarına ihtiyacımız vardır. Taylor’a göre, kendimi, kimliğimi bayağı olmayan ve tüm öğeleri kapsayıcı şekilde tanımlamam gerekir ki bu da aslında diyaloga olan gereksinimimizi göstermektedir (Taylor, 2017: 45). Birey, kendi farkındalığında olmalıdır ancak; yalnızca kendi ekseninde dönmemelidir. Birey başkalarıyla diyalogu amaçlamalıdır; aksi halde diyalog araçsallığa kayacaktır ve önemini yitirecektir. Oysa kültür ve tarih aktarımı için diyalog olmazsa olmazdır.

Özetle söylemek gerekirse Taylor’a göre sahicilik, bir özgürlük fikri olarak, bireylerin kendi hayatlarını kendilerinin belirlemesi gerektiğini savunur. Sahicilikle birlikte anılan kendini belirleme özgürlüğü (ya da kendini gerçekleştirme hürriyeti ya da kendi kararlarını verme ve seçimlerini yapma özgürlüğü), uç noktaları bir hayli açık ve benlik merkezçiliğine kayan bir yapıdadır (Taylor, 2017: 66, 68). Oysa Taylor’da, bir kişinin kendini tanımlaması, tanınması kadar bireyselliğe yer vardır. Kendini belirleme özgürlüğü bu anlamda bireysellik hareketi potansiyeline sahip olduğu için Taylor tarafından hoş karşılanmaz. Taylor, sahicilik ideali üzerinden farklılıklara öne çıkarmayı amaçlamıştır. Ancak kamusal kimliği, ortak bilinci savunan Taylor için sahicilik ideali tek başına yetersiz kalacaktır.

1.1.1.2. Monolojik İdeal ve Diyalojik İdeal

Daha önce söylediğimiz gibi Taylor'a göre, kimliğin oluşumu ve gelişimi monolojik ve diyalojik olmak üzere iki ana boyutta görülür. Taylor, sahicilik idealinden hareketle kişinin içsel konuşmaları diyebileceğimiz, kendini tanımlama ve kendi farkına varma durumunu monolojik; başkalarıyla olan iletişim, etkileşim, paylaşım eylemlerini ise diyalojik olarak adlandırır.

Taylor'a göre kimlik, ne yalnızca içsel ne de yalnızca çevresel bir oluşumdur. Bu da demek oluyor ki kimlik, kişinin hem kendi içinde yaptığı konuşmalarla hem de diğerleriyle kurduğu diyaloglarla oluşturulur. Her ikisi de kimliğin oluşumu için gereklidir. Ancak Taylor'a göre, başkalarıyla olan etkileşim, kimliğin oluşumu ve kimliğin tanınması bakımından diyalojik ideal, monolojik idealden daha etkilidir. Ayrıca Taylor'a göre diyalog, toplumsallığın kaçınılmaz bir getirisi, dolayısıyla kimlik de toplumla bu yönde bir bağlılık ilişkisine girer (Taylor, 2014: 55). Çünkü diyalog iletişim, paylaşım ve aktarım sağlayıcıdır:

“İnsan yaşamının can alıcı özelliği, temelde diyalojik niteliktedir. Kendimizi tanımlayabilecek insanlar olma durumuna, ifadeyi olanaklı kılan zengin insan dillerini edinerek ulaşıyoruz. (...) bu dillerle, bizim için önem taşıyan başkalarıyla -George Herbet Mead'in “önemli öbür kişiler” dediği kişilerle- girdiğimiz etkileşimler yoluyla tanışırız. Bu anlamda, insan zihninin doğuşu monolojik bir şey, herkesin kendi başına elde ettiği bir şey değil, tersine diyalojik bir şeydir. (...) kimliği, diyalog yoluyla, başkalarıyla kısmen açık, kısmen de içinden yaptığım konuşmalarla oluşturuyorum.” (Taylor, 2014: 53, 55).

Taylor'a göre, kimliğin oluşumunda monolojik ve diyalojik evreler vardır. Toplumsal konuma dayanarak kazanılan kimliği, sahicilik idealinin -kişiden kendisini keşfetmesini isteyen ve kişinin varoluşunun toplum kaynaklı değil içsel kaynaklı olduğu- savunusu ortadan kaldırır ki bu, monolojik olandır; diyalojik olan ise kişinin kimliğini tanımlayabilmesi ve başkaları tarafından tanınması için gerekli olan etkileşim anlamına gelir. Ancak kimlik her zaman diyalog ile oluşturulmaz bazen çatışma sonucu da oluşabilir; reddedilmeye, dışlanmaya maruz kalan bireylerin ve grupların tanınma taleplerinin doğması bu türden bir çatışmanın ürünüdür (Taylor, 2014: 52, 53). Dışlanan, aşağılanan bireyler bir yerden sonra ayaklanacak ve içinde buldukları durumları değiştirmek isteyecektir.

Taylor'a göre insan yaşamının genel ayırt edici özelliği “diyalojik bir karakter” sergilemesidir; diğer bir deyişle insan, doğası gereği salt kendi kendine konuşan (monolojik) bir varlık değil, çevresiyle iletişim ve etkileşim halinde (diyalojik) bir

varlıktır.² Taylor, monolojik ve diyalojik ideallerin temellendirmesini dil üzerinden yapar. Aristoteles gibi insanı sosyal bir varlık olarak gören Taylor, insan varlığını ve sosyalleşmesini insanın dili kullanma gücü/yetisi üzerinden temellendiriyor gibi görünmektedir.

Taylor'a göre kişinin kendisini ifade etmesi, tanıtabilmesi ve dış dünyayla bağlantı kurabilmesi için öncelikle bir dile ihtiyacı vardır. Zira tam ve gerçek bir insan olabilmesinin koşulu, dilin gücünü keşfetmesine; dilin zengin anlatımını kullanarak kendini anlamasına ve tanınmasına dolayısıyla da kendi kimliğini tanımlayabilme yetisine sahip olmasına bağlıdır. Ancak ihtiyaç duyulan bu dil, yalnızca konuşmak için kullanılan sözcüklerden ibaret değildir, tüm el, kol hareketlerini de içine alan bir anlama sahiptir. Kimi zaman yazılan bir şiir, yontulan bir taş, sergilenen bir oyun kısacası sanat; kimi zaman kullandığımız tüm jest ve mimikler kısacası beden dili; kimi zaman ise sarılmamız, selamlaşmamız, bir bardağı tutuşumuz kısacası kültür; tüm bunlar dilin gramer ve ses yapısından ibaret olmadığına göstergeleridir. Taylor'a göre tüm bunları bir kimse, bir başka kimse olmaksızın kazanamaz ve gerçekleştiremez (Taylor, 2017: 38, 53). Tüm bedensel ve fizyolojik ifadeleri kullandığımız alan olan dil, karşılıklı gerçekleştirilen eylemlerden meydana gelir.

Taylor'a göre diyalojik olarak edindiğimiz tüm kazanımlarımız, yaşantılarımız yaşam boyu monolojik biçimde bizimle kalır. Ancak, bizim için önemli olan kişilerle (örneğin annemizle ve babamızla) ilgili yaşanmışlıklarımızı, onlardan öğrendiklerimizi, bizi yaşam boyu esir alabilecek bir yapıya büründürmekten, bu noktada özellikle kaçınılmalıdır. Ancak bu kaçınma, bizim için önemli kişilerle bağlantılarımızı koparmak anlamına gelmez. Burada Taylor'un önerisi, ebeveynlerimizle aramızdaki ilişkilerimizi ölçülü bir bağlılık üzerine kurmamız gerektiği şeklindedir (Taylor, 2014: 54). Ölçülü bir bağlılık ilişkisi kurulduğunda, bağımlılık ortadan kalkacaktır. Böylelikle hem birbirimizden kopmamış hem de kendimize ve ebeveynlerimize ayak bağı olmamış oluruz. Bir komüniteryan olarak Taylor'un aile bağlarına, atalara önem ve değer vermesi beklenen

² Başkalarıyla aramızdaki etkileşim ve iletişim sağlayan diyalojik olana Rawls'da da rastlarız. Rawls, günlük yaşantımızda başkalarıyla fikir alışverişinde bulunmanın, yansız davranmamızı sağlayacağını, bakış açımızı genişleteceğini söyler. Ayrıca Rawls'a göre, başka fikirler ve bakış açıları ile tanışmak, hayatta yalnız bizim gibi düşünen insanların olmadığını ve düşüncelerimizin sınırlı olduğunu anlamamızı da sağlayacaktır (Rawls, 2006: 145). Rawls, doğrudan 'diyalojik' ifadesine yer vermese de bahsettikleri diyalojik olanı destekler niteliktedir.

bir şeydir ancak unutmamak gerekir ki Taylor, körü körüne aile kurumuna bağlılığı dayatmaz ve bireysel varlığı ailenin tekeline vermez.

Taylor'a göre "(...) monolojik ideal, insan yaşamında diyalojik olanın yerini ciddi bir biçimde göz ardı eder." (Taylor, 2014: 54). Monolojik ideal paylaşmanın tadını bilmez; kişinin kendini keşfetmesini ve yalnız kendini yaşamasını amaçlar, bu nedenle de başkalarını devreden çıkarmak ister (Taylor, 2005: 48). Hatta kimi zaman kimliğimizin sevdiğimiz tarafından biçimlendirilmemesi için gösterdiğimiz gayrette de, onlarla yaşadığımız kopuşların arkasında da monolojik idealin bu anlamda etkisi vardır (Taylor, 2014: 54). Monolojik olana kulak verirken geçmişimizden, yaşantılarımızdan kopmak isteriz; ancak bu 'isteme' nereden geldiğimizi, kim olduğumuzu bir anlamda inkâr sayılacağından onu istemeyiz. Oysa biz, kendimizi tanımlamak, kendimizi gerçekleştirmek için başkalarına ihtiyaç duyarız; onlara ve bize katkılarına izin veririz; aksi hâlde kimliğimizi inkâr etmiş sayılırız çünkü bize katkısı olan her şeyin kimliğimiz üzerinde hakkı ve yeri vardır (Taylor, 2005: 48). Kimliğimiz tek bir şeyden etkilenmez veya oluşmaz.

Taylor'a göre, monolojik ideal yine de işe yaramaz ya da etkisiz değildir. Taylor, monolojik idealin katkıları olan içsel konuşmaları, kendi öz farkındalığımızı reddetmediğini söyler; çünkü Taylor'a göre içsel süreç dışsal süreci meydana getirir (Taylor, 2005: 49).

Diyalogu, yalnızca belli bir süreliğine değerli ve amaçlı görmek, paylaşmayı değersizleştirecek hatta bizim için önemli olan kişilerin kimliğimizi şekillendirmelerinden de kaçınmamıza yol açacaktır. Kimileri bu kaçınmayı nihai kurtuluşları olarak görse de aslında bu kaçınma dahi bir diyalog arzusunun içerisinde barındırır (Taylor, 2017: 39). Şöyle ki, yalnız yaşayan bir sanatçının ya da bir münzevinin hayatında, ilk bakışta yalnızlık-münzevi ya da sanatçı-eser ilişkisi görülse de asıl olan şudur: Münzevi köşesine çekilip, ruhunu dinlendirme amacındayken dahi Tanrı ile diyaloga girmektedir ve bunu arzulamaktadır. Sanatçı da ortaya çıkardığı yapıtını kendisi için değil aslında bir okur, seyirci ya da dinleyici için oluşturur. Öyleyse tam manasıyla, varoluşu ile tüm bağlarını koparmamış herkes için kimlik Taylor'a göre, oluşumu ve sürdürülebilirliği açısından hayat boyu diyalojik niteliktedir ve kimliğin oluşması ya da kişinin kendi kimliğini keşfetmesi bir soyutlamayı değil aksine diyalogu gerekli kılar (Taylor, 2014: 54, 55). Çünkü diyalog kaçınılmaz olandır.

Taylor'a göre konuşma (diyalog), ortaklık ilkesine dayanır. Konuşma, “ (...) farklı birey hareketlerinin bir koordinasyonu değil, kelimenin tam anlamıyla ortak bir harekettir: Bizim hareketimizdir” (Taylor, 2006: 86). Konuşma, birlikte yapılır, karşılıklıdır, senkronizasyon işidir hatta bir çiftin ya da grubun dansıdır (Taylor, 2006: 86). Taylor diyalog ile yalnızca ortaklığı, birlikteliği vurgulamaz; konuşma ile kamusal alan arasında da bağ kurar. Ancak temelde bir ortaklık arayışı hâkimdir. Taylor için herhangi bir konuda artık konuşmaya başlandığında ‘benim için’ den ‘bizim için’ e, kamusal alana geçilmiş olur. Taylor benim ya da sizin için değil bizim için, birlikte, ortak nokta, ortak dikkat örneği arar ve birlikte yapılan şeylerin daha keyifli ve etkili olduğunu söyler. Belki de tek başımıza Mozart dinlemek daha değerli ya da keyifli olabileceken Taylor'a göre birlikte dinlenen Mozart daha değerlidir. Tek başımıza okuduğumuzda bizi yalnızca gülümseten bir yazıyı arkadaşlarımızla okuduğumuzda kahkahalara boğulabiliriz (Taylor, 2006: 86-88). Taylor için birlikte yapılan, içinde ortaklık barındıran her şey kıymetlidir.

Diyalojik ideal karşılıklılık barındırır. Bu karşılıklılık, birey ve toplum; grup ve toplum; grup ve birey arasındaki tüm ilişkilerde bulunur. Aynı zamanda kültürlerarasıdır. Kültürlerin birbirlerini tanımalarını, etkileşimlerini ve paylaşımlarını da içerir. Bu karşılıklılığa bağlı olarak bireyler kendilerini topluma, gruplara ve diğer bireylere açarlar. Böylece bireysel kimliklerinin farkındalığını kazanırlar. Sonuç itibarıyla kimliğini, kendini tanıtmak isteyen, toplumda söz sahibi olmayı talep eden ve “tanınma” ya gereksinen bireyler meydana gelir.

Buraya kadar, Taylor'da kimliğin ne olduğunu, kimliğin oluşumu ve gelişiminin nasıl gerçekleştiğini anlattık. Sonraki başlık altında Taylor'un tanınma politikasına yer vereceğiz.

1.2. Tanınma Politikası

Kimliğin ana hatlarını oluşturan, “Kimsin?” sorusunu kendimize sorduğumuzda veya başkaları tarafından bize bu soru sorulduğunda, kimlik artık tanınma aşamasına girer. Ancak bu insan ilişkileri çerçevesinde bir tanışma hükmündedir. Taylor'un tanınması ise kültürlerin, insanların devletler tarafından tanımlaması ile ilgilidir. Devletin yurttaşına “Kimsin?”, “Sana nasıl hitap edeyim, seni nasıl tanımlayayım?” diye sorması Taylor'un kastettiği tanınmayı başlatır. Bu andan itibaren ise tanınma, kültürlerle eşit mesafede hoşgörüyü, eşit muameleyi, kimliklerin, kültürlerin ve farklılıkların tanınmasını talep eder.

Taylor'a göre tanınma, karşımıza iki şekilde çıkar: Birincisi: Bizim için önemli öbür kişiler tarafından, özel tanınma; ikincisi: Kamusal düzeyde tanınmadır (Taylor, 2014: 57).³ Tanınmanın bu iki şekli, daha önce kimlik başlığı altında değindiğimiz bireysel ve kamusal kimlikten doğmuştur. Taylor'un tanınma politikası herkesin eşit şekilde tanınması gerektiği üzerine kuruludur. Ancak bu eşit tanınma gerekliliği, farklılıkları görmezden gelmez. Taylor'un herkes için eşit tanınma savunusu içerisinde farklılıklar da vardır. Ancak farklılıklara bireysel anlamda değil gruplar bağlamında yaklaşır. Taylor'un amacı tek tek bireylere eşitlik değildir, farklı gruplara eşitliktir. Bu, Taylor'un komüniteryanlığından ileri gelen bir yaklaşımdır. Ancak Taylor, tam anlamıyla bir komüniteryan perspektife sahip değildir. Çünkü Taylor'un tanınma politikası haklar üzerine kuruludur.

Kimsin? Sorusuna verdiğimiz cevapların her birinin kimliğimizi oluşturduğunu biliyoruz. Peki, kendimizi, kimliğimizi tanımlarken kullandığımız her ifade, sahip olduğumuz her özellik aynı değerde midir? Göz rengi, boy uzunluğu, cinsel yönelim veya etnik köken bir kimliği oluştururken aynı derecede mi önemlidir? Aslında bu ve benzeri her özellik kendi aralarında farklı alanlara dağılarak bir kimlik oluşturur. Bu anlamda:

“Kendimi tanımlamam demek, başkalarından farkımda anlamlı olan noktayı bulmam demektir. Başında tam olarak 3732 tel saç olan tek insan olabilirim ya da Sibiryada'daki bir ağaçla benim boyum eşit olabilir, n'apalım yani? Kendimi önemli gerçekleri ifade etme ya da Hammerklavier'i kimsenin çalamadığı gibi çalma ya da atalarımın geleneklerini canlandırma yeteneğimle tanınıyorum diye söze başlarsam kayda değer kendini tanımlama sınırları içindeyiz demektir.” (Taylor, 2017: 40).

Taylor'a göre tanınmanın başladığı nokta burasıdır: Kişinin kendini tanımlaması ve tanımladığı özelliklerin anlamsal bir bağlılığının olması. Şöyle ki Taylor'a göre, göz rengimin bir toplumda kimliğimi etkilemesi ancak sahip olduğum göz renginin o toplumda bir anlamı olmasıyla mümkün olabilir. Örneğin: Herkesin ela gözlü olduğu bir toplulukta, ela göz rengi o topluluk için bir inancın simgesi ise ancak o zaman benim ela gözlü olmam anlamlı bir nitelik kazanır. Aksi halde herkesin göz renginin ela olmasından başka bir anlam olmayacaktır, genetik başka şeylerle ilişkilendirilse dahi ela göz, bir kimlik olarak ön plana çıkarılmaz. Taylor'un yukarıdaki alıntısından hareketle Taylor'a göre: “3732 sayısı bir toplumda kutsalsa, bu sayıda saç teline sahip olmak anlamlı olabilir.” (Taylor, 2017: 41). Taylor'un bu ifadelerinden henüz Taylor'un komüniteryanlığını çıkarmak için

³ Kamusal düzeyde tanınmaya, “Eşit Haysiyet ve Farklılıklar Politikaları Çerçevesinde Tanınma Politikası ve Tanınmama Problemi” başlığında detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

erkendir. Çünkü Taylor burada tanımlamaların anlamlı yapılmasının gerekliliğine değinmektedir (Taylor, 2017: 41). Herkesin ya da her özelliğin aynı olduğu bir yerde farklılıklardan yahut çeşitlilikten bahsetmek mümkün olmayacaktır. Ayrıca anlamlı tanımlamalar yapıldığında, anlamlı farklar da kendini göstermeye başlayacaktır.

Hayatımız boyunca sayısız insanla tanışırız. Ancak bu insanlarla ilgili: “Tanıyorum.” diyebilmek için tanışmış olmaktan (tanışıklık, tanıdık olma durumundan) fazlasına ihtiyacımız vardır. Biriyle ilgili ne kadar çok bilgi sahibi olursak, o kadar çok tanıyacağımızı düşünürüz. Ancak bu, O kişiyi doğru şekilde, olduğu gibi veya sadece insan olduğu için hak ettiği şekilde tanıdığımız anlamına gelmeyecektir. Örneğin: “O kadını tanıyorum.” dediğinizde aynı mahallede oturduğunuzu ya da aynı sınıfta okuduğunuzu kastediyor olabilirsiniz ki bu söyleminiz aslında göz aşinalığından ibaret olacaktır. Ya da herhangi bir olayla suçlanan yakın bir arkadaşınız için: “Onu tanırım, yapmaz böyle bir şey.” de diyebilirsiniz. Burada yaptığımız aslında karşıımızdaki insanları yorumlamaktır ve bu kişisel yorumların sonucu çoğunlukla: “Meğer yanlış tanımışım.” şeklinde olur. Oysa biri ya da birileri için tanıyorum demek: “Onu kabul ediyorum.”, “Onun kimliğini, kim olduğunu, kaygılarını, isteklerini biliyorum; varlığını tanıyor ve kabul ediyorum” anlamlarına da gelmektedir ve bu çalışmada Taylorcu yaklaşımla kullanılacak “tanınma” kavramı tam anlamıyla bu şekildedir.

Bir kişi ya da grup hakkında birçok bilgiye sahip olabiliriz ancak, bir insan sadece konuştuğu dil ya da mensubu olduğu dinden ya da politik görüşünden ibaret olmadığı için ve tam ve gerçek anlamda tanıdığımızı söylememizin yolu kültürleri, geçmişleri, kaygıları ve istekleri de tanıma sürecine dâhil etmektir. Evet, tanıma bir süreçtir; bazen bir kişiyi sosyal hayatımızın sürekliliği için tanır, kabul eder, hayatımıza alırız (veya almazız ancak bu o kişinin hayatımızda olmadığı için değersiz olacağı anlamı taşımaz, kendinde değerlidir.) bazen ise bir grup olarak siyaseten kabul edilmeyi talep ederiz. Hangi seçeneği seçerseniz seçin her ikisinde de tanınmanın önemi yadsınamaz derecede önemli ve gereklidir, ancak tüm bu ilişkilerde tanınmadan ziyade tanınmamanın, tanımamak için direnmenin, görmezden gelmenin önemi daha büyüktür. Asıl büyük sorunlar ve büyük başarılar buradan doğar.

Herhangi bir konuyu ya da nesneyi tanıtıldığı şekilde ve tanıtıldığı kadarıyla tanıma imkânımız olur; daha önce tatmadığımız bir meyvenin tadı ya da bir cilt bakım ürünü hakkında söylenenler gibi. Örneğin: Bir el kremi hakkındaki ilk düşüncelerimiz el kremi

hakkında yapılan tanıtımla şekillenir. Çok kötü (faydasız) bir ürün, iyi bir tanıtım ile hak ettiğinden fazla değer görebilir ya da çok iyi (işe yarar, faydalı) bir ürün, kötü bir tanıtım ile aslında hak ettiği talebe erişemeyebilir. Ancak, kötü (yararsız, vaat edilenin ya da anlatılanın altında olan) bir şey ile ilgili iyi yorum yapılsa dahi, kötü olanın kötü hâli eninde sonunda açığa çıkacaktır. Lâkin iyi bir şeyi karalamak sanıldığından fazla uzun sürebilir. Her iki durumda da ortaya zarar verici sonuçlar çıkabilir ve bu sonuçlar, gerçeğin yanlış tanınmasına ya da tanınmamasına neden olur. Bir el kremi ya da meyve ile ilgili yapılan basit bir tanıtım dahi zarar verici sonuçlar doğurabiliyorken kişi ya da kişilerin yanlış tanınmasının etkilerini tahmin etmek zor olmasa gerek.⁴ Öyleyse şimdi ele alacağımız konu tanınma'yı bir problem haline getiren 'tanınmama' ya da 'yanlış tanınma' olmalıdır. Çünkü Taylor için tanınma gereksinimini doğuran ve tanınmayı önemli kılan istek ve taleplerin olması kadar reddedilmeye maruz kalınmasıdır: tanınmama ve yanlış tanınmadır. Dolayısıyla Taylor'un tanınma politikasını tam manasıyla anlamak için tanınmamanın ve yanlış tanınmanın, nelere sebep olabileceğini bilmek gerekir.

1.2.1. Tanınmama ve Yanlış Tanınma Olarak Tanınma Politikası

Taylor'a göre tanınma sorun değildir. Sorun olarak görülmesi gereken tanınmamadır (Taylor, 2005: 51).⁵ Çünkü "Tanınmama ya da yanlış tanınma insanı, sahte, çarpıtılmış ve indirgenmiş bir varoluş tarzına hapsederek baskıya dönüşebilir." (Taylor, 2014: 46). Çünkü olaylara ya da durumlara ilişkin gerçekler çarpıtılmaktadır (Taylor, 2014: 46). Bu, toplumların bireylerin kimlikleri üzerinde oynadıkları oyunlardan kaynaklanır. Ancak bu kimlik oyunları her zaman açık değildir. Kimi zaman önceden hazırlanmış kimlikler alenen benimsetilmeye çalışılır, kimi zaman ise bu kimlikler, kişilere doğdukları an etiketlenir. Yanlış tanınan bireyler ve gruplar, hayatları boyunca yanlış tanınmalarının bedelini öder.

⁴ Modood'a göre bir şeyi tanımak diğer insanlara zarar vermemelidir. Şöyle ki tanıdığımız bir kültürün geleneklerinde insanlar acı çekebilir, yaşam haklarını kaybedebilirler. Örneğin sati geleneğine göre kocası ölen bir kadının yakılması her ne kadar bir kültüre ait olsa da bu gelenek, bireysel hakları ve hürriyetleri ihlal ettiği ve zarar verdiği gerekçesiyle hiç değilse ahlaken uygun görülmeyecektir ve onaylanmayacaktır (Modood, 2014: 98).

⁵ Yanlış tanınma, tanınmaktan tamamen farklı değildir. Netice itibarıyla gerçekte olduğu haliyle tanınmayan insan da 'tanınmama' politikasına maruz kalmıştır. Ancak Taylor'un tanınma politikasının sorunlarını, yanlış tanınma ve tanınmama olarak iki şekilde göstermesindeki amacı: 'Tanınmayan'ların kimliklerinin görmezden gelindiğini; 'yanlış tanınan'ların kendileri için biçilmiş kimlikleri giydiklerini göstermektir. Böylece Taylor aynı zamanda kimlik ile tanınma arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır.

Tanınmama ya da yanlış tanınma probleminin bir olumlu bir de olumsuz tarafı vardır. Olumsuz tarafı, yanlış tanınan insanların diğer insanlar tarafından aşağılanmaya dışlanmaya ve benzeri şiddet türlerine maruz bırakılmasıdır (Taylor, 2014: 46). Tanınmamanın ya da yanlış tanınmanın olumlu tarafı ise halkların tanınmak için harekete geçmelerini, ezildiklerinin, artık seslerini duyurmaları gerektiğinin farkında olmalarını sağlayan tarafıdır (Taylor, 2014: 72). Bu bağlamda tanınmama itici bir güçtür.⁶ İnsanlar, tanınmamaya ya da yanlış tanınmaya bir yere kadar göz yumacaktır.

Uygulanan baskıcı politikalar sömürgeleştirilmiş halkları ve diğer yerli halkları da es geçmez. “1492’den bu yana Avrupalıların bu gibi insanların imgesini, bir bakıma aşağı konumda, “uygarlaşmamış” oldukları biçiminde yansıttığı, fetihlerin gücüne yaslanarak bu imgeyi çoğu zaman fethedilen halklara dayatabildikleri ileri sürülüyor.” (Taylor, 2014: 47). Avrupalılar, sömürgeleştirilmiş halkları ve yerli halkları ‘uygarlaşmamışlar’ olarak tanımlar, tüm fethedilen yerlerdeki halklara da yine bu ‘uygarlaşmamışlar’ kimliğini dayatma hakkı varmış gibi davranır. Üstelik bunu, bir insanın varlığını tanımak son derece insani bir gereksinim iken yaparlar.

Taylor’un bahsettiği ve Avrupalılar tarafından yerli halklara ve sömürgeleştirdikleri halklara uygulanan ‘imgeler’ bu halklar için biçilmiş ve gerçekleri yansıtmayan kimliklerdir. Sonuç itibarıyla yanlış tanınma, insanları kendilerinden nefret ederek yaşamaya iter (Taylor, 2014: 47). Böylece mutsuz, kendini gerçekleştirememiş insanlar haline gelmek kaçınılmaz hâle gelir. Taylor’a göre: “Ezilen halklar, özgürlüklerine kavuşabilmek için, önce kendilerini bu aşağılayıcı öz-imagdan arındırmak zorundadırlar.” (Taylor, 2014: 85). Bu öz-imag, ezilen halklara zorla dayatılan kimliklerdir. Öz imajdan kurtulmak Taylor’a göre, çokkültürcü tartışmalarda önemli bir yere sahiptir (Taylor, 2014: 85). Taylor, tanınma politikası ile halkların yanlış tanınmasını ve tanınmamasını engellemeyi hatta ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla tanınma politikası yanlış tanınmaları ve tanınmamayı engellediğinde herkes kendi kimliği ile tanınacaktır; kimliklerini saklamayacaklardır; kimlikleri nedeniyle aşağılanma, dışlanma ya da şiddet görmeyecektir.

⁶ Bu noktada Taylor ile Walzer aynı düşünür. Walzer da tıpkı Taylor gibi baskıların, aşağılamaların, görmezden gelmelerin tanıma talebinde itici güç olduğunu, azınlıkların birlik olma, yeniden üretim sağlama, toplumsal ve psikolojik örgütlenme vb. konularda başarılı olmalarında çoğunluğun baskısının etkili olduğunu söyler (Walzer, 1998: 43). Berlin’e göre de farklılıkların göz ardı edilmesi, başkaldırma güdüsünü doğurur (Berlin, 2006: 358).

Egemenler tarafından bireylerin ve grupların maruz bırakıldıkları durumlar, çoğunlukla sirklerde, ileride zapt edebilmek uğruna, doğumlarından itibaren ayaklarından demir kazığa bağlanan fil yavrularının hâline benzer. Fil yavruları bağlandıkları bu demir kazıklardan kurtulmaya çalışırlar ancak güçleri henüz yeterli değildir, çabaları sonuçsuz kalır. Biraz daha büyüdüklerinde önce demir kazıklardan tahta kazıklara bağlanırlar, sonra ise tamamen özgür(!) bırakılırlar. Ancak, tonlarca ağırlığa ulaşmış filler, ne tek bir hareketle tuzla buz edecekleri tahta kazıklara bağlandıklarında ne de özgür(!) bırakıldıklarında, henüz yavruyken öğrendikleri çaresiz girişimlerini unuturlar ve hiçbir yere gitmeden aynı yerde dönüp dururlar. Çünkü artık, çaresizliği, başarısızlığı kabullenmişlerdir ve mücadeleyi bırakmışlardır. Ancak insanlar üzerinde çeşitli nedenlerle uygulanan baskı ve şiddet, fil yavrularında olduğu gibi her zaman boyun eğmeyle sonuçlanmaz. İnsanlar fillerden farklıdır. İnsanlar örgütlenebilir, kendileri ya da başkaları için seslerini yükseltebilir ve haklarını arayabilirler.

Taylor, bazı feministlerin, ataerkil toplum karşısında kadınların konumu ile ilgili, kadınların kendilerini geri planda tutan ve kendilerini aşağılanan olarak gören kimlikleri benimsemeye zorlandıklarını ileri sürdüklerini aktarır (Taylor, 2014: 46). Hatta bu benimseme zamanla öyle içselleştirilir ki, kadınlar önlerindeki engeller ve zorlamalar ortadan kaldırılsa dahi durumu fark edemez hale gelir ve özsaygılarını yitirmiş bireyler olarak yaşamaya mahkûm edilirler (Taylor, 2014: 47). Böyle dünyaya geldiklerine inanırlar ve onlar için yazılmış senaryoları dogmatik olarak kabul ederler.

Taylor'un tanınma ile ilgili kadınlar üzerinden yaptığı bu açıklamalarına Susan Wolf tarafından yorum getirilmiştir. Wolf'a göre, bir insanın tanınma isteği zaten başlı başına bir sorun olarak görülürken doğuştan sorunlu bir başka kimliğe sahip olması, durumu daha karmaşık hale getirir. Afrikalı- Amerikan bir bireyin tanınma talebi üzerinde tartışırken Afrikalı-Amerikan bir kadının, taşıdığı kadın kimliğinin toplumsal ve siyasal zorluğu ve ayrıca Afrikalı-Amerikan gibi kültürel kimliğin olması işleri daha da zorlaştıracaktır (Wolf, 2014: 95). Tıpkı, kadın olmanın zor olduğu Türkiye'de Ermeni bir kadın olmanın zorluğu gibi. Bu, çifte dezavantajlılıktır.

Ayrıca Wolf tanınma politikasına bir de eleştiride bulunur. Wolf'a göre tanınma politikası, kendi ilgi alanları, davranışları, düşünce tarzları olduğu gibi kabul edilmeyen ve geleneksel kalıplarla değerlendirilen, yalnızca belli başlı temel haklardan kısmen

yararlandırılan kadının varlığı konusunda her konuya açıklık getirmemektedir ve yeterli değildir (Wolf, 2014: 96).⁷

Tanınma politikası yalnızca buraya kadar anlattıklarımızdan ibaret değildir. Tanınma politikasında başka iki politikadan da faydalanılmıştır. Bu politikalar: Farklılıklar Politikası ve Eşit Haysiyet Politikasıdır. Doğrusu tanınma politikası, eşit haysiyet ve farklılıklar politikalarının bir anlamda birleşimidir. Özellikle Taylor tarafından öne çıkarılan kamusal düzeyde tanınmanın nasıl gerçekleştirileceği sorusuna Taylor, bu politikalar üzerinden yanıt verir. Şimdi seyreden başlıkta bu iki politikayı, tanınma politikası ve tanınmama problemi üzerinden değerlendireceğiz.

1.2.2. Eşit Haysiyet Politikası ve Farklılıklar Politikası Çerçevesinde Tanınma Politikası ve Tanınmama Problemi

Daha önce Taylor için tanınmanın, kamusal ve özel alanda tanınma şeklinde gerçekleştiğini söylemiştik. Bu iki tanınma biçimi arasından Taylor'un desteklediği tanınma şekli, kamusal alanda tanınmadır. Taylor'a göre kamusal düzeydeki tanınmanın gerçekleştirilmesi ise eşit tanınma politikasına bağlıdır (Taylor, 2014: 57). Dolayısıyla Taylor'un tanınma politikasının bir diğer adının: "Kamusal alanda eşit tanınma politikası" olduğunu söyleyebiliriz.

Taylor'a göre bazı durumlarda yararlanabileceği vatandaşlık hakları kısıtlı olanların -örneğin yoksulların- ikinci sınıf vatandaş sayıldığı yerlerde, eşit tanınmanın sağlanabilmesi için bazı düzeltme ve iyileştirmelere başvurmak zorunludur (Taylor, 2014: 58). Ancak bu politikayı kurmak, uğraşı gerektiren uzun bir süreçtir. Burada, engellemelere maruz kalan vatandaşların durumlarını göz ardı etmeksizin, eşitliği sağlamanın yolları aranmalı, hiçbir vatandaş birinci sınıf olarak kayırılmamalıdır ve hiçbir vatandaş da ikinci sınıf olduğu gerekçesiyle ötekileştirilmemelidir. Kimliklerimiz

⁷ Susan Wolf'a göre Taylor'un 'Tanınma Politikası'nın, tarihi, ahlaki ve siyasi birçok karışıklığı ortaya koyması değerlidir ancak, kadın kimliğine, kültürel farklılıklara ve bu farklılıkların sınıfsal, ırksal, dinsel ve deneyimsel arka planlarına, doğabilecek sorunlara daha detaylı yer verilmesi ve gerek kuramsal gerek uygulamalı olarak sonuç karşılaştırmaları yapılmalıdır. Wolf'a göre, Taylor'un tanınma politikasında değindiği tanınma talebi, ortak tarih ve kuramsal kökenlere dayanır. Wolf'a göre, tanınma konusunda ortaya çıkan başarısızlıkların nedeni, özellikle azınlık konumundaki toplulukların da kültürel kimliklerinin varlığının ve bu kimliklerin değerli olduğunun gerçekten kabul edilememesidir. Dolayısıyla, anlaşılamayan kültürler kendilerini dışlanmış hisseder ve tamamen yok olma, kaybolma riski ile karşı karşıya kalır. Çözüm ise bu toplulukların geleneklerini, başarılarını tanıtmak, değerlerini bilmek ve açıkça korumaktır (Wolf, 2014: 94, 96). Bunlar sağlandığında tanınmanın başarısızlığı ortadan kalkacaktır.

çarpıtılmadan, belli bir kalıba sokulmadan, biçimlendirilmeden, toplumsal hayatın doğal akışı içerisinde diğerleriyle kurulan iletişim ile oluşur ve her kimlik aynı derecede önemlidir; bu, eşit tanınma politikasının bir gereğidir (Taylor, 2014: 57). Birbirlerine üstünlükleri ya da bir kimliğin diğer bir kimliği baskılaması, aşağılaması, dışlaması söz konusu olamaz.

Taylor'un tanınma politikası, tanınmamanın ve tanımaya direnmenin karşısındadır. Tanınma politikasını gerçekleştirmenin yolu bu iki problemi ortadan kaldırmak, etkisiz bırakmaktır. Yanlış tanınan veya tanınmayan insanlar veya gruplar üzerlerine yapışan öz-
imaj'dan kurtulmalıdır ki kendileri olabilsin, özgürlüklerine kavuşabilsinler. Bir insanın hür davranış ve düşüncelerle hareket etmesinin yolu da yine bu şekilde sağlanacaktır.

İnsanlar arasında ayırıştırıcı olan şereften, “evrenselci ve eşitlikçi” haysiyet toplumuna geçişte eşit tanınma talebinin oluşması, herkesin (tüm vatandaşların, tüm insanların) eşit haysiyete sahip olmasını savunan evrenselci bir politika doğurmuştur (Taylor, 2014: 48, 58).⁸ Bu evrenselci politika gereği, dünyanın tüm vatandaşları eşit olacak ve ayırıştırıcı adlandırmalar (seslenmeler, lakaplar) yapılmayacaktır. Hiyerarşik düzende kişilerin birbirlerine karşı üstünlük kurmalarının engellenmesi, birinci ve ikinci sınıf vatandaşlıkların terk edilmesi ve tüm halkların bu bağlamda eşit vatandaş sayılması eşit haysiyet politikasının bir getirisi (Taylor, 2014: 58). Eşit tanınma politikasının bu savunusu kimi çevrelerce, sağlanacak eşitlik için yalnızca insan hakları ve oy haklarını etkileyeceği, kimi çevrelerce ise sosyoekonomik düzeye kadar etkilerinin olabileceği yönünde eleştirilmiştir (Taylor, 2014: 58). Ancak tüm bu eleştirilere ve anlaşmazlıklara rağmen eşit tanınma politikası her yerde tercih ve kabul edilmiştir (Taylor, 2014: 55). Zira her vatandaşın eşit haysiyete sahip olması arzulanan bir durumdur.

Farklılıklar politikası ise bireyin ya da grubun kimliğinin biricik olduğunu savunur. Ancak bu savunusuyla farklılıklar politikası, evrensel anlamda bir eşitlik sağlamayacaktır. Çünkü farklılıklar politikası, evrensel olarak paylaşılmayan bir şeyin tanınmasını ister ve sosyal bir konum talep eder. Ancak farklılıkların tanınmasını arzulayan farklılıklar politikası, biricik kimliklere yaptığı vurguyla göz ardı edilen ya da çoğunluk kimlikler

⁸Burada adı geçen “şeref” ve “haysiyet” kavramlarına sonraki bölümde detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

arasında eritilen farklılıkları yine dışarıda bırakır (Taylor, 2014: 59). Doğrusu Taylor'un tek başına farklılıklar politikasını onaylamadığı açıktır.

Taylor, eşit haysiyet politikası ile farklılıklar politikası birbirleriyle çatışmakta olduğunu ve birbirlerine eleştirilerde bulunduğunu söyler. Taylor'a göre haysiyet politikasının vatandaşlık ve insan haysiyetini ön plana alan tutumu, farklılıkları görmezden gelir. Çünkü haysiyet politikası herkeste aynı olana odaklanır; herkeste olmadığına değerli görülen şeref gibi hatalıdır. Taylor'a göre haysiyet politikasının farklılıklar politikasına eleştirisi ise ayırım gözetmeme ilkesini göz ardı ettiği yönündedir. Farklılıklar politikası ise haysiyet politikasını tüm insanları tek bir kalıba soktuğu ve dolayısıyla kimlikleri yadsıdığı gerekçesiyle eleştirir (Taylor, 2014: 61, 63).⁹

Taylor'a göre, evrensel haysiyet politikası, ayırım gözetmeme amacıyla farklılığı görmezden gelirken farklılık politikası, farklılıklar için farklı muamele talep eder ancak her talep bir başka farklı grubu dışarıda bırakılmasına neden olacaktır. Farklılıkların görmezden gelinmesi, her ne kadar başta ayrıcalıksız konumdakiler için iş ve eğitim alanlarında *görece avantaj* sağlasa da aslında farklılıkları görmezden gelmek ayrıştırıcı unsurları destekler, korur, gözetir. Oysa bir kimlik önemli görülüyorsa, korunmalıdır, görmezden gelinmemelidir ve yok olmasına izin verilmemelidir. Taylor'a göre, farklılıklar adına arzulanan, onları görmezden gelmek ya da yok etmek değildir, aksine farklılıkların, farklı kimliklerin, sonsuza dek var olmasını sağlamak, çokkültürcü politikayı desteklemektir (Taylor, 2014: 60, 61). Öyleyse Taylor için farklılıkları görmezden gelmeden ve farklılıkları ayrıştırmadan bir tanınma gerçekleştirilmez.

Taylor, toplumsal düzende sosyoekonomik açıdan belli bir konumda olan insanın, ikinci sınıf etiket kimliğinden sıyrılmayı başarmış olsa dahi, toplumsal kategorilerin

⁹ Bu iki politika arasındaki farklar, çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasiler arasındaki farka benzer. Haysiyet politikasını çoğunlukçu; farklılıklar politikasını ise çoğulcu demokrasiye benzetebiliriz. Şöyle ki, çoğulcu demokraside azınlıkların hakları üzerine konuşulur, azınlık hakları vardır. Çoğulcu ortamda kamuoyu serbestliğinden bahsedilebilir; farklı fikirler, yorumlar, karşıt görüşler, serbestçe tartışılabilir (Kapani, 1989: 152). Halk çoğulcu sistemde etken konumdadır. "Çoğulcu sistemler, toplumda koşulları, çıkarları ve dolayısıyla görüşleri birbirinden farklı kesimlerin varlığını kabul ederler. Farklı koşulların ürünü olan çıkar ve görüşlerin yasal yollardan dile getirilmesini, savunulmasını sağlamaya çalışırlar." (Kışlalı, 1991: 146). Çoğulculukta sayı değil farklılık esastır (Kışlalı, 1991: 175). Çoğunlukçu demokrasilerde ise çoğunluğun, genelin istekleriyle ilgilenilir ve yüzeysel bir ilgilenmedir bu. Azınlıklar çoğulcu demokraside olduğu kadar burada konuşulmaz. Oy çokluğuna göre iktidara gelenler ile diktatörlük arasında çok ince bir çizgi vardır; çoğunluğun takdiriyle iktidarı elinde bulunduran, yalnız kendi taraftarlarına yönelir, azınlığı göz ardı eder ve süratle güçlenirse burada demokratik seçimle iktidar olmuş bir diktatörlük kaçınılmaz olacaktır.

oluşumunda etkili olan doğum faktörü ile ikinci sınıf insan kimliğinin devam edeceğini söyler. Dolayısıyla çarpıtılan, biçimlendirilen kimlikler ortadan kalksa dahi yerini, yeniden başka bir ikinci sınıf sorunsalına bırakabilir. Bu ikinci sınıf olarak insanları yeniden tanımlama istenilen sonuçları veremeyecek, sorunlar, şekil (ya da isim) değiştirerek var olmaya devam edecektir (Taylor, 2014: 61). İnsanlar, belirlenmiş sosyo-ekonomik kimliklerden kurtulsa dahi doğuştan siyahi olmaları değişmeyecektir. Dolayısıyla kimlik burada bir çıkmaza girecektir. Belki de Rawls'un "bilmezlik peçesi ardındaki başlangıç durumu" Taylor'un bu kimlik çıkmazında ihtiyacı olanıdır (Rawls, 2018: 45). Kimsenin hangi meslekten, hangi dine veya hangi sosyal gruba mensup olacağından haberdar olmadığı bir bilmezlik peçesi âdil davranmayı sağlayacaktır (Yazıcı, 2014: 239).

Taylor, tanınma politikasını anlatırken haysiyet politikasının herkese eşitlik fikrinden; farklılıklar politikasının ise özgünlüğünden yararlanmıştı. Taylor'a göre herkese eşit şekilde yaklaşılmalı, muamele edilmeli ancak tüm bunlar gerçekleştirilirken farklılıklar göz ardı edilmemelidir. Taylor'un tanınma politikasının en sade özeti budur.

Buraya kadar anlatılanlardan artık kimlik ve tanınma politikası ile Taylor'un neyi anlatmak ve gerçekleştirmek istediğini biliyoruz. Ancak Taylor'un tanınma politikasının kamusal alanda eşitlik vurgusunu güçlendirmek için kimlik ve tanınma hakkında neden tartışıldığına da yer vermek gerekir. Bir anlamda kimlik ve tanınmanın sorun olarak görülmesi beraberinde insanların tanınma taleplerini de getirmiştir.

1.3. Kimlik ve Tanınma Neden Sorun Olarak Görülmüştür?

Kimlik ve tanınma Aydınlanma öncesinde sorun olarak görülmemekteydi. Ancak Aydınlanma öncesinde, tanınma ve kimlik konularının sorun olarak görülmemesinin 3 temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi: Hiyerarşik düzenin getirisi toplumsal rollerin ve statülerin benimsenmiş olmasıdır (Taylor, 2005: 50). İkincisi: İnsanların, kimlikleri ya da kim olduklarının tanınması konusunda düşünmemeleridir (Taylor, 2017: 51). Üçüncüsü: İnsanların bu konularda düşünmelerini sağlayacak herhangi bir sorun yaşamamalarıdır (Taylor, 2017: 51). Taylor'a göre kimlikleri algılama ve yorumlama şeklimiz hangi bağlılıklara diğerlerinden daha fazla önem verdiğimiz ile bağlantılıdır (Taylor, 2006: 182). Dolayısıyla kimlik ve tanınma konuları ile ilgili değişim yaşanmış olması gerekir ki yukarıdaki nedenler ortadan kalksın ve yerlerini tanınmanın ve kimliğin sorun haline gelmesi alsın. Burada iki değişiklikten bahsedilebilir. Birincisi: Toplumda ayrıcalıklı bir

sınıf sağlayıcısı olarak şerefin, hiyerarşik düzenin yıkılmasıyla yok olması ve yerini insan olma, vatandaş olma haysiyetine bırakmasıdır. İkincisi: Kimlik üzerindeki vurgunun değişmesini ve insanları kendilerini keşfetmeye çağıran ve modern bir kimlik anlayışının doğmasını sağlayan sahicilik idealinin ortaya çıkmasıdır.

“[M]odern insanların kafasını kimlik ve tanınma sorunlarıyla meşgul eden iki değişikliği birbirinden ayırıp inceleyebiliriz. Birincisi, şerefin temelini oluşturan toplumsal sıradüzenlerin (hiyerarşilerin) çökmesidir. Burada şeref sözcüğünü, içkin olarak eşitsizliklerle bağıntılı olduğunu *ancien régime* içinde taşıdığı anlamda kullanıyorum. Bir insanın, bu anlamda şeref taşıması için, herkesin aynı şerefi taşıması temel önemdedir. [İ]kinci değişiklik, yani modern kimlik kavramının gelişmesi (...)” (Taylor, 2014: 48, 58).

Taylor’dan bu alıntıya baktığımızda şeref kavramı bize yabancı görünür.¹⁰ Öncelikle henüz yabancı olduğumuz şeref ve şeref’in yerini alan haysiyet kavramlarına bakmak gerekir.¹¹ Şeref, ancak herkeste olmadığında değerli olan ve belli bir kesimi, belli bir sınıfı ya da konumu ifade eden dar bir anlamdadır ve eşitsizliğin doğurduğu bir kavramdır (Taylor, 2005: 43). Âdil değildir. Hiyerarşik düzeni sağlayan bir unsurdur. Şeref özetle şunları söyler: ‘Beni senden üstün kılan bir şey var ve benim bu üstünlüğüm bana şeref sahibi denilmesini ve şerefli, şeref sahibi biri olarak yaşamamı sağlıyor. Böylece ben ve benim gibi üstünlük sağlayıcı o şeye (herhangi bir şeye) sahip olanlar ile sen ve senin gibiler ile aramızda bir hiyerarşi meydana geliyor. Bize üstünlük veren şey, senin ve senin benzerlerin yahut benim gibilerde çoklukla bulunmayan ayırıcı bir nitelikte.’¹²

Aydınlanma öncesi kimlik kavramına baktığımızda iki kimlik vardı diyebiliriz: İlki: Şeref taşıyanların; ikincisi: Şeref taşımayanların kimlikleriydi. Ancak şeref, kimlik üzerindeki vurgunun değişmesini sağlayan hiyerarşinin çöküşü ile ortadan kalkmıştır. Şeref kimliğinin yerini, herkesin sahip olduğu haysiyet kimliği almıştır.

Taylor’a göre:

¹⁰ Ancak şunu hatırlatmak gerekir ki Taylor’un şeref ile neyi anlatmaya çalıştığını anlamak için şerefe kültürel anlamlar yüklememek, herhangi bir kültürdeki karşılığını düşünmemek gerekir; şeref, kültürlerüstü düşünülmelidir.

¹¹ Taylor (2014) şerefi tanımlarken Montesquieu’nun kullandığı anlamda kullandığından bahseder. Montesquieu ise şerefi “doğası gereği ayrıcalık ve itibar talep eder” şeklinde kullanmıştır.

¹² Bu konuda Taylor Rousseau’ya yer verir: Rousseau’ya göre birini, bazı özelliklerine dayanarak ya da dayanmaksızın ayırmak, o kişiye iltimas göstermek ciddi adaletsizliklere neden olur. Taylor’a göre adaletsizlik veya toplumun kendi değerlerine yabancılaşması gibi durumlar, kişilerin saygınlık peşinde koştuklarının birer ispatıdır. Oysa Taylor’a göre, demokratik bir toplum için olması gereken, bireylerin kamuca eşit tanınmasıdır ve bu en sağlıklı olandır ki yapılanın ya da yapılmak istenenin âdil olmayacağını bile bile saygınlık peşinde koşmanın, demokratik bir toplumla uzaktan yakından ilişkisi olamaz (Taylor, 2014: 56). Dolayısıyla şeref toplumunda eşit tanınmadan bahsetmek ve düşünmek imkânsızlaşır.

“Bu şeref kavramının karşısında bugün, evrenselci ve eşitlikçi bir anlamda kullanılan modern haysiyet kavramı vardır; bu anlamda, “insan olma haysiyeti”nden ya da vatandaşlık haysiyetinden söz ederiz. Bunun altında yatan önerme, bu haysiyetin herkeste ortak bulunduğu.” (Taylor, 2014: 48).

Bu haysiyet kavramı, “vatandaşlık haysiyeti” veya “insan olma haysiyeti” anlamına gelir ve eşit tanınmanın simgesi görevindedir (Taylor, 2014: 48).¹³ İnsanlar, insan ve/veya vatandaş oldukları için değerlidirler (Taylor, 2005: 44). Bir anlamda şeref ve haysiyet, birer toplumsal kimliktir. Bu toplumsal kimlikleri Türkiye örneği üzerinden açıklayacak olursak daha net anlaşılması sağlanacaktır: 1934 Soyadı Kanununun Çıkarılması öncesinde toplumsal rolleri işaret eden unvanlar, efendi-bey gibi sınıfsal farklılıkları işaret eden kullanımlar mevcuttu. Efendi, hoca, hafız, bey vb. gibi unvanların kullanılması toplumda ayrıcalıklı bir kesim oluşturmaktaydı. Soyadı kanunuyla birlikte herkes bir soyadına sahip oldu ve ayrıcalıklı seslenmeler, hitaplar terk edildi. Kanunun bir amacı bu kullanımları sona erdirmektir; ne kadar işe yaradı, bu kullanımlardaki anlamsal kasıt ne kadar terk edildi bu başka bir tartışma konusu. Doğrusu kullanılan unvanlar şeref kadar keskin değildi ancak yine de belli bir ayrıcalık ve toplumsal konum göstergesiydi. Üstelik kimsenin üstünlük belirten ya da aşağılayıcı soy isimleri almaması engellenerek de ayrımcılık ya da statü belirteci olacak kullanımlar engellenmişti.

Şerefin terk edildiği haysiyetin ön plana çıktığı toplumda, herkesin eşit tanınması ve beraberinde demokratik toplum modelinden bahsetmek imkânlı hâle gelecektir. Zira Taylor’a göre demokratik toplum modeli ve eşit tanınma, birbirlerini sağlayıcı niteliktedir ve yine birbirleri için işleri kolaylaştırıcıdır. Ancak demokratik bir toplumda eşit tanınmanın gerçekleştirilememesi yahut reddi bir kısım vatandaşı eşit tanınmadan mahrum bırakacaktır (Taylor, 2017: 52). Bu durum, mahrum kalanlar için zarar verici bir hâl olacaktır ve tanınmama durumu ortaya çıkacak, baskı aracı hâline gelebilecektir. Ancak Taylor’a göre, gözden kaçırılmamalıdır ki demokrasinin egemenliği dahi bir toplumda kişilerin statüsel ayrıştırılmasını tek başına engellemeye, ortadan kaldırmaya yetmez. Çünkü kişiler toplumsal rollerine göre sınıflandırılmayı, tanınmayı isteyebilir ve seçebilirler (Taylor, 2014: 52).

¹³ Modood’a göre: “Haysiyet eşitliği, her insanda ortak olduğu kabul edilen özelliklere başvurduğu ve bu nedenle toplumsal cinsiyet, deri rengi gibi meselelere kör kaldığı halde, saygı eşitliği, bireyler arasında eşitlik ilişkilerinin kavramsallaştırılması ve kuramsallaştırılması konusunda farklılığın da önem taşıdığı anlayışı zemininde temellenir.” (Modood, 2014: 79).

Taylor'a göre insanları kimlik ve tanınma konularında meşgul eden ikinci değişiklik buradan hareketle, sahiciliğin kişileri kendilerini keşfetmeye çağırmasıdır (Taylor, 2017: 50). Daha önce detaylı bir şekilde anlattığımız sahicilikten burada yeniden bahsetmemizin nedeni, Taylor'un tanınma ve kimlik konularında insanları meşgul eden ikinci değişiklik olarak sahiciliği göstermesidir. Bu bağlamda daha önce sahicilik ile ilgili anlattıklarımız ile bu başlık altında şeref ve haysiyet ile ilgili anlattıklarımızı harmanlayarak kimlik, tanınma ve sahicilik ilişkisi için özetle şunları söyleyebiliriz: Kimlik, şimdiki kullanımıyla hayatımıza girmeden evvel kişilerin toplumsal konumunu gösteren unvanlarda yaşamaktaydı ve sahicilik ile kendilerini keşfetme yoluna giren insanlar, bunun toplumsal değil içsel bir faaliyet olduğunu anladılar ve toplumsal konumlar ile belirlenen kimliklerin temeli sallanmaya başladı (Taylor, 2017: 50). Sahicilik çağrısıyla kimlik konusunda farkındalık kazanılmasının ardından hiyerarşik düzenin yıkılmasıyla şeref kimliği ortadan kaldırıldı. Artık insanlar arasında hareketlilik çağı başlamıştı. Eşitlik, hak, adalet konuşulmaktaydı ve talep edilmekteydi.

Taylor, şeref konusunun hayatımızı fazlasıyla kuşattığını ve bağımlılığa dayanan ilişkilerin neredeyse köle-efendi boyutuna vardığını söyler (Taylor, 2014: 66). Ancak burada bağlılık tek taraflı değildir. Kölenin efendiye bağlılığı kadar, efendinin de köleye bağlılığı vardır (Taylor, 2014: 65). Aslında bağımlılık ilişkisi esaret olarak görülmez ise bu, ilişkide tarafların birbirlerine duydukları ihtiyacın göstergesidir. Yalnızca, kurulan ilişkinin dozunu ayarlamak gerekir ki kişilerin birbirlerine üstünlük kurmalarının önüne geçilebilsin. Bu, aslında Taylor'un daha önce değindiğimiz ölçülü bağlılığı gerektirecektir. Aksi hâlde Taylor'a göre, ilişkinin boyutu köle-efendi boyutuna ulaşır ve iki tarafın da birbirlerini, kendilerine yabancılaştırması kaçınılmaz olur (Taylor, 2014: 66).¹⁴ Taylor'un bu sözleri, bireyi cemaat amaçları uğrunda harcama taraftarı olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

¹⁴ Taylor'a göre, bağımlılık ilişkisinin, köle-efendi çizgisine ulaştığı durum yalnızca iktidar olma ya da iktidarı kullanma sorunu olmayacaktır. Çünkü böyle olsaydı efendinin ya da kölenin yaşadıkları ve yaşattıkları, beraberinde taraflardan biri için dahi özgürlüğü doğurabilirdi. Yine de Taylor'a göre, hiyerarşik düzende sıranın altında yer alanların saygısı temel önemdedir (Taylor, 2014: 66). Rousseau'ya göre efendi, aslında köleden daha fazla köledir. Çünkü Rousseau'ya göre insan, özgürlüğü zincirlenmiş olarak dünyaya gelir. Bu nedenle "köle efendiyi yozlaştırır." der (Aktaran: Taylor, 2014: 66). Rousseau'ya göre insanlar özgür doğmuştur ancak aynı zamanda zincire vurulmuşlardır; kendini efendi zanneden aslında kölesi ya da kulu gördüklerinden daha fazla esaret altındadır (Locke, 2006: 93). Taylor, hiyerarşik düzende en alt sıralarda yer alanların saygısının önemli görüldüğünü söylerken onlara değer verildiğine değil aksine onların yönlendirilmelerinin ve kullanılmalarının kolaylığına vurgu yapar.

Taylor'a göre şeref kazanmak, tıpkı bir ödül kazanmak gibidir, onu kazanamayanlar tanınmaz, kazananların durumunun ise pek iç açıcı olduğu söylenemez (Taylor, 2014: 70). Çünkü kazananları tanıyanlar zaten ayakları yere sağlam basamayan (ayakları üzerinde duramayan) bağımlılardır ve onlar tarafından tanınmanın bir değeri de anlamı da yoktur (Taylor, 2014: 70). Tanınmanın değerli olabilmesi ise birbirinin aynı daha doğrusu ortaklıkları olan, eşit konumdaki insanlarla mümkündür (Taylor, 2014: 70). Taylor burada herkesin birbirinin aynısı olması gerektiğini savunmaz. Zaten bu şartlarda tanınma mümkün olsa dahi, böylesi bir eşit konum anlayışı topluma eşitlik getirmez. Ortak amaç ile ben ve biz ortaklığı kurulsa da haysiyet eşitliği bu şartlar altında hâlâ geneli kucaklayacak yeterliliğe sahip değildir. Doğrusu farklılığı dışlayan bir politikadan eşitlik beklenemez.

Taylor'a göre şeref ile homojen bir yapı oluşturulmaya çalışılır. Ancak sağlanan bu sözde homojen toplumda halk, hem halk hem egemen olacak kadar aynılaşır. Ancak, bunun kendi kendine yeten bir toplumla ilgisi yoktur, zira toplumda kendilik çoktan yok olmuştur. Taylor'a göre, farklılaşmış rollerin artık olmadığı, farklılıkların ortadan kaldırıldığı bir toplumda özgürlükten bahsetmek ironik olur ve hangi siyasi politika uygulanırsa uygulansın böylesi bir pratiğin uygulandığı toplumda, teoriler işe yaramayacaktır (Taylor, 2014: 70).

Taylor, öyle bir eşitlik ve özgürlük ortamı düşünelim ki herkes eşit şekilde birbirine bağımlı olsun der. Modern tiyatronun para karşılığı, kapalı alanlarda ve profesyonellerce yapılan şekline *karşıt* olarak, herkesin katıldığı, hem izleyebildiği hem gösteri yapabildiği, açık havada festivaller düzenlensin. Böyle, herkesin özgür ve eşit olduğu bir yerde ne şekilde yaparsanız yapın düzenlenen festival mutluluk getirecektir. Hatta herkesin katılımıyla sahnelenen oyunlarda seyircileri birbirlerinin rollerine sokarak, birbirlerini anlamalarını ve kaynaşmalarını dahi sağlayabilirsiniz. Böylece, kurulan ilişkiler bağımlılıktan kurtulabilir ve özgürlüğüne kavuşabilir (Taylor, 2014: 67, 68). Öyleyse gereken dengelenmiş bir karşılıklılık ilkesidir.

Taylor'a göre eksiksiz bir şekilde düzenlenmiş karşılıklılık ilkesi, herkesin belli bir amaç etrafında toplanmasını sağlar ve bir eğlence içinde dahi bir başkasının yerine geçmekle kendimizin dışına çıkmamızı mümkün kılar. Ortak bir amaç etrafında toplanılsa da herkese aynı zamanda kendi olma, kendi gibi davranma özgürlüğü de tanır. Bu ortamda saygı kazanmayı amaçlamak, ortak bir amaç için toplanıldığından yadırganmaz. Ancak unutulmamalıdır ki bu bir eğlence, bir yarışma düzeneğidir ve amaç birliği öylesine ön

plandadır ki 'ben'den (yani bizden) başkasının (yabancı birinin) takdirini kazanmak söz konusu dahi olamaz. Bizi bağımlılıktan daha doğrusu bağımlılığın kötü tarafından kurtaracak olan ise böyle bir oluşumda dışarıya karşı yalıtılmak olacaktır (Taylor, 2014: 68).

Taylor'un bağımlılığın kötü tarafı olarak adlandırdığı, şeref, gurur ve saygınlık kazanmaktır ve tüm bunların kötü Taylor tarafından kötü sayılması, bireyselliği beslemelerinden ileri gelir. Ancak, toplu amaçlar uğruna değiştirilen veya dönüştürülen şeref, gurur ve saygınlık ise kötü olmayacaktır. Ancak bu değiştirme ve dönüştürme için Taylor, hiçbir şekilde şeref, gururun ya da saygınlığın, saygının kendisini dışlamaz (Taylor, 2014: 69). Taylor'a göre zararlı ve tehlikeli olan saygının varlığı değil şahsi menfaatler üzerine kurulmasıdır. Taylor, bireysel değil grup hareketlerini onar.

Herkes için eşit saygıdan bahsetmenin yolu, eşitlik, karşılıklılık ve amaç birliği unsurlarıyla saygınlığın birlikte değerlendirilmesidir. İşte bu gerçekleştiğinde Taylor'a göre haysiyet çağının başladığını söylemek mümkün olacaktır. Eşitlik, karşılıklılık ve amaç birliği unsurları, birlik içinde bir araya gelirse, tüm yurttaşlar için eşit saygı görmenin önemi ve gerekliliği artacaktır. Unsurların bu birlikteliği haysiyet ile gurur buluşmasını sağlayacaktır (Taylor, 2014: 69). Taylor'a göre ortak düşünce ve hareket, kötü görülen gururu bile kabul edilebilir kılar. Çünkü Taylor gururu, ortaklık üzerinden dönüştürür. Herkesin kendini her bireye adanması fikri yerine doğrudan ortaklık amaçlar. Amaçladığı ortaklığı ise gruplar daha doğrusu cemaatler üzerinden kurar.

Özetle Taylor'a göre, toplumsal konumlarından dolayı tanınmayı isteyenlerin fikrini sahiplik değiştirir ve özgünlükten, birey olmaktan bahseder. Ancak bireysel özgünlük hâlinde demokratik toplum gerçekleştirilemez; eşit tanınmanın sağlanması daha da zora girer. Taylor, şeref toplumu ile haysiyet toplumu arasında haysiyet toplumunu onaylar ve şeref, hiçbir açık kapı bırakılmaksızın elenmelidir. Aslında şeref bireysel bir niteliğe sahiptir ve Taylor şerefi elemek isterken asıl amacı bireyselliği ve bireyselliği besleyen her türlü koşulu saf dışı bırakmaktır. Çünkü Taylor her ne kadar herkes için özgürlük ve eşitlik yanlısı olsa da bireysel anlamda eşitlik ya da özgürlükten bahsetmez. Taylor'un arzuladığı kişisel çıkarların ön planda tutulduğu değil, ortaklığın esas alındığı toplum yapısıdır. Taylor, şerefi dönüştürmeye çalışır ve başlangıçta olumsuz özellikte olan şeref, dengeli bir karşılıklılık ilkesi sağlanması halinde olumlu olabileceğini savunur. Şeref varlığı ve üstünlüğü hâkimken sorgulanmayan, doğrudan kabul edilen rollerden

sonra ortaya çıkan haysiyet, beraberinde kimlik ve tanınma üzerine tartışmaları da getirmiştir. Haysiyetten konuşulmaya ve herkesin insan ya da vatandaş olarak değerli görülmesi ve bununla beraber herkese eşit yaklaşım ihtiyacını gerektirmiştir. Taylor şeref ve haysiyetten eşitliğin nasıl sağlanabileceğini göstermek için bahsetmiştir. Herkesin eşit haysiyete dolayısıyla eşit tanınma hakkına sahip olması ve herkesin eşit saygıyı hak ettiği savunusu Taylor'ın çokkültürcülük politikasının özünü oluşturur.¹⁵

Bu bölümün son başlığında, kimlik ve tanınma kavramlarının sorun olarak görülmesi üzerine konuştuk ve gördük ki burada da asıl problem tanınmama idi. Küçük ya da büyük tüm insan gruplarını harekete geçiren, farkındalık kazandıran özgürlük, eşitlik, adalet eksikliğidir. Tanınmanın gerçekleşmemesi de bu eksikliklere dayanır. Doğrusu insanlar ya da gruplar arasında âdil bir eşitlik sağlanmamışsa, aslında ayırım gözetmeksizin hiçbir grup tanınmamaktadır. Tanındıklarını iddia edenler ise yalnızca egemen gücün etkisi altında olanlardır. Eşitlik ve adaletin birlikte hareket edeceği ve her insan grubunun önce kendi benzerleri içerisinde, sonra diğer gruplar arasında tanınmasını amaçlayan bir tanınma politikasına ihtiyaç vardır.

Önümüzdeki bölümde, Taylor'un tanınma politikasından hareketle çokkültürcülük tartışmalarına yer vereceğiz.

¹⁵ Ancak burada saygının hak edilebilirliği üzerine 'bende (insanda) saygıyı hak eden nedir?' diye soran Taylor, bu sorunun yanıtı için: "Yasalara ilkeler doğrultusunda yön verebilecek akıllı varlıklar olma konumu." diyen Kant'ı gösterir. Aslında saygıyı hak etme konusu başlı başına bir tartışma konusudur ve bu çalışma kapsamında tartışılmayacaktır. Ancak yine de Taylor'un saygı konusundaki görüşlerine kısaca değinebiliriz. Taylor, tüm insanlarda ortak olan ancak kullanılabilirlik açısından farklılık doğuran bir özelliğin varlığından bahseder ve bunu evrensel insan gizilgücü olarak adlandırır. Hepimizde olan bu gizilgüç, saygının hak edilmesi konusunu koruma altına alır. Bireysel ya da kültürel manada, kimlikleri tanımama ya da biçimlendirme dahi bu gizilgüç ile ilişkilidir. İçimizdeki bu henüz açığa çıkmamış potansiyelimizi yani gizilgücümüzü belli engellemeler yüzünden tam manasıyla kullanamadığımız durumlar olabilir: örneğin, engellilik (ya da özürülük) hallerinde ya da koma hâlinde iken. Ancak yine de tüm engellere, şanssızlıklara rağmen kullanılmayan bu gizilgüç, çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Herkesin sahip olduğunu söylediğimiz bu gizilgücün yine herkes tarafından kabul edilmesi ve saygı gösterilmesi gerekir (Taylor, 2014: 61, 62). Herkesin birbirine saygı duyması toplumsal ilişkiler için gereklidir ancak konu kültürlerin, grupların, azınlıkların vs. politik tanınması olduğunda burada saygı şart olmamalıdır. Daha doğrusu saygı söylemi üzerinden bir politika geliştirilmemelidir. Çünkü devletlerin yapması gereken kültürleri tanımaktır. Özetle devletten beklentim, bana saygı duyduğunu söylemesi değil beni tanımmasıdır.

2. BÖLÜM: ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK TARTIŞMALARI

Taylor'un çokkültürcülük modeli olan tanınma politikası, kısaca kültürlerin eşit tanınmasıdır. Bu bölümde Taylor'un muhafazakârlık ve liberalizm ile ilgili görüşlerine yer vereceğiz. Çünkü Taylor'un muhafazakârlık ile neyi kastettiğini, nasıl bir muhafazakâr olduğunu ve liberalizm hakkındaki görüşlerini bilmemiz Taylor'un tanınma politikasının nerede durduğunu görmemiz için gereklidir.

Taylorcu çokkültürcülük modeli ve çokkültürcülük tartışmalarına yer vermeden önce çokkültürcülük ve çokkültürlülük hakkında kısaca konuşmayı gerekli görüyorum.

2.1. Çokkültürcülük ve Çokkültürlülük Nedir?

Çokkültürlülük, toplumlara özgü iken, çokkültürcülük, devletlere özgüdür ve aslında çokkültürlülüğün kullanımı çokkültürcülüğün öncesine dayanır. Zorunlu veya gönüllü göçler, fetihler, keşifler, ticari faaliyetler, iş ve işçi ihtiyaçları, savaşlar, temel haklar ve hürriyetlerden faydalanamama, düşünce ve düşünceyi ifade hürriyetinin olmaması vb. nedenler insanlık tarihinin tek bir yurttan, dinden, dilden, kültürden ibaret olmamasını sağlamıştır. Çeşitliliğin artması ise kuşkusuz beraberinde çeşitli talepleri getirmiştir ve bu taleplere ilişkin politikaları zorunlu kılmıştır. İşte tam da bu noktada çokkültürlü toplumlara nasıl yaklaşılacağı sorusuyla çokkültürcülük doğmuştur.

Çokkültürlülük ve çokkültürcülük birbirlerinden farklı ancak birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Bu kavramlar için birçok tanım yapılmıştır. Örneğin Yazıcı'ya göre:

“Çokkültürlülük: Bir toplum içinde birden fazla etnik, dilsel, ırksal, dini/mezhepsel, politik, cinsel vb. farklı kültürlerin varlığını ifade eder. Çokkültürcülük ise eşit yurttaşlık temelinde, aynı toplum içerisinde yaşayan farklı kültürlerin (çokkültürlülüğün) tanınması, bu kültürlerle, egemen kültürle eşit haklar (ama aynı haklar olmayabilir) tanınarak onların toplumla *bütünleşmelerinin* sağlanmasına yönelik politikaların bütünüdür.” (Yazıcı, 2015: 22).

Çokkültürlülük çeşitli boyutları olan bir kavramdır. Çokkültürlülüğün boyutlarını iki ana başlıkta açıklamak gerekirse, ilk boyutu: Olgusal boyuttur ve bu boyut toplumların tarihi ve sosyolojik arka planlarını ve toplumların etnik, dinsel, toplumsal cinsiyet vb. ile nasıl bir araya geldiklerini açıklar; İkinci boyutu: Normatif boyuttur ve değer yargısı içermesinden kaynaklanmaktadır (Yazıcı, Başol& Toprak, 2009: 230).

Peki, çokkültürlü ya da çokkültürcü kelimelerinin içinde geçen ‘kültür’ nedir? Burada kültürle ilgili sözlük anlamlarıyla ya da kelimenin kökeniyle ilgilenmeyeceğiz. Bizim için gerekli ve önemli olan kültürün çokkültürlülük ve çokkültürcülük kavramlarındaki anlamıdır. Kültürün ne olduğu sorusuna Kymlicka bağlamında kısaca cevap verebiliriz. Kymlicka, kültürü ‘toplumsallık’ üzerinden anlatır (Kymlicka, 2015: 142).¹⁶ Kymlicka’ya göre bu toplumsallık, özel ve kamusal alanları kapsayan, üyelerinin sosyal, eğitsel, dinsel ve eğlence ihtiyaçlarını, taleplerini karşılayan ve hayatı anlamlı kılan bir kültürü meydana getirir. Bu kavramı kullanmaktaki amacı, kültürün sadece ortak anılar veya değerler olmadığını, ortak kurumlar ve pratikler ile de alakalı olduğunu göstermektir.

Kymlicka’ya göre kültür ile özgürlük arasında ilişki vardır. Kymlicka’nın söz konusu ilişkiye değinmedeki amacı, bir kültüre ait, bağlı ya da sahip olmanın liberal ilkelerin içinde yer alması gerekliliğine inanmasından ileri gelir (Kymlicka, 2015: 142). Aslında Taylor da Kymlicka gibi kültür ile özgürlük arasında bir bağ kurar. Bu çıkarımı Taylor’un verdiği şu örnekten yapıyoruz: Arnavutluk’ta din yasaklanmıştır, Britanya’da ise yasak değildir. Arnavutluk’un başkenti olan Tiran’da, Londra’dan fazla sayıda trafik ışığı vardır; Londra’da kamusal alanda ibadet eden sayısı her gün trafiğe çıkan sayısından daha azdır. İbadet edenler trafik ışıklarının engeline bir gün takılırken diğerleri her gün trafiğe çıktıkları için daha çok takılırlar. Taylor’un sorusu ise şudur: Trafik lambalarının kısıtladığı, engellediği eylemler, ibadetin yasaklanmasından sayıca daha fazladır, bu durumda da Britanya özgür bir ülke olarak görülüyorsa Arnavutluk neden özgür bir ülke olmasın? (Taylor, 2006: 180, 181). Doğrusu Taylor bu örnekte özgürlük ve kültür arasındaki ilişkiyi kurarken her kültüre eşit mesafede yaklaşılması gerektiğini de yinelemektedir.

¹⁶Kymlicka, “Oxford English Dictionary’ye göre kültür tanımını irdeleyerek kültürün ne olmadığı üzerinden ne olduğunu anlatır. Aslında yaptığı, tek bir kültür tanımı yapılması ya da kültürün tek bir çerçeveden değerlendirilmesi halinde doğacak eksiklikleri göstermektir. “Oxford English Dictionary’ tarafından kültür, bir grubun “adetleri” ya da “medeniyeti” dir şeklinde yapılmıştır. Kymlicka’ya göre kültür, bir grubun adetleri ise toplumdaki tüm hayat tarzları da sosyal hareketler ve gönüllü birlikler de bir kültüre sahip demektir. Bu durumda da en homojen devlet dahi cinsiyet, cinsel yönelim, din, siyasi görüş vs. gibi tüm çeşitlilikler nedeniyle çokkültürlü olacaktır. Eğer kültür, medeniyet anlamında ise tüm modern toplumların aynı kültürü paylaştığı anlamına gelir ki bu durumda ise çokuluslu ya da çoketnikli ülkeler, ortak paylaşımları olmaması durumunda çokkültürlü sayılmaz (Kymlicka, 2015: 52).

2.2. Taylor'un Liberal Model Arayışları ve Komüniteryan Görüşünün Liberalizm ile Karşılaştırılması

Taylor açısından liberaller ve komüniteryanlar arasındaki tartışma, karmaşık ve katmanlıdır (Abbey, 1996: 1). Liberalizm ile komüniteryanizm arasındaki karışıklık (aralarında karmaşık ve çok katmanlı bir ilişki) olmasının nedeni komüniteryanizm gibi liberalizmin de birçok anlamı olmasından kaynaklanır (Abbey, 1996: 4). Taylor'a göre, komüniteryanlık liberaller tarafından icat edilmiştir (Abbey, 1996: 1). Aynı noktaya dikkat çeken Zelyüt'e göre bunun sebebi, liberal tanımlamalar karşısında komüniteryanizmi tanımlayabilecek bir teorinin olmamasıdır (Zelyüt Hünler, 1997: 353).

Taylor, Liberaller ile Komüniteryanlar arasında iki gruptan ve bu iki grup arasında ontolojik ve pozisyon alma (advocacy, prise de position) sorunu olduğundan bahseder. L ekibi (sol liberaller) dediği birinci grupta: Rawls, Dworkin, Nagel ve Scanlon; C ekibi (sağ liberaller) dediği ikinci grupta ise: Sandel, MacIntyre ve Walzer yer alır (Taylor, 2006: 77). Yazıcı, her iki tarafta yer alanların, cemaat, birey; âdil, iyi; haklar ve erdemler konularındaki görüşleri ile buldukları konuları yansıttıklarını söyler (Yazıcı, 2014: 241).

Taylor kendi komüniteryanlık anlayışını yukarıdaki gruplar içine sokmaz. 1996 yılında Ruth Abbey tarafından Charles Taylor ile yapılan röportajda, Taylor kendisinin "ontolojik komüniteryan" (Abbey, 1996: 4) çokkültürcü ve Katolik olduğunu söyler (Tester ve Taylor, 2010: 678). Taylor'a göre ontolojik sorunlar: Toplumsal hayatı kavrayabilmek adına faydalandığımız etkenlerdir; pozisyon alma: Kazandığımız tavırlarla ve ahlakla ilgilidir. "Burada söz konusu olan, bireysel hak ve özgürlüklere öncelik tanıyan pozisyondan, cemaat yaşamına kadar uzanan bir pozisyonlar silsilesidir" (Taylor, 2006: 78). Bir anlamda karşılaştığımız olaylar ya da sorunlar gibi durumlarda seçimlerimizdir, taraf olma hâlidir. Örneğin: Bireysel haklar ve özgürlükler konularında liberaller ile komüniteryanların, birey ve cemaatler ile ilgili belirttikleri görüşler, pozisyon almalarıdır (Taylor, 2006: 78). Taylor'a göre muhafazakârlar ile liberalleri birbirinden ayıran hak ve iyi konuları değil bu konuları yorumlama şekilleridir.

Taylor'un ontolojik sorunlar ve pozisyon alma konularından, bahsetmesinin nedeni, yalnız liberaller ile komüniteryanlar değil, aynı zamanda liberaller ile liberaller ya da komüniteryanlar ile komüniteryanlar arasında da farklar ve benzer noktalar olduğunu

söylemektir (Taylor, 2006: 78). Çünkü ortada bir yorumlama söz konusudur ve birbirleriyle aynı tarafta olanlar dahi farklılaşabilir.

Taylor'a göre, komüniteryan olmak liberalizmin bireysel haklarına değer vermenin önünde engel değildir (Abbey, 1996: 4). Ayrıca liberal ve cemaatçi sözcüklerine fazla anlam yüklemek ve değer vermek, ikisi arasında, biriyle ilgili alınan tavrın diğeri için mecburi bir pozisyon alma doğuracaktır. Taylor'a göre bu yanlış bir düşüncedir; liberalizm ve komüniteryanizm birlikte düşünülebilir (Taylor, 2006: 82).

Taylor'a göre, liberalizmin farklılıkları görmezden gelen modelleri haksız yere suçlanır (Taylor, 2014: 83). Çünkü liberalizmin tarafsız olma zorunluluğu yoktur (Taylor, 2014: 82).¹⁷ Taylor'a göre bir topluma liberal denilebilmesi için kuvvetli ortak amaçlar ve bu amaçların benimsenmesi gereklidir. Ortak amaçları benimsemeyen tüm çeşitliliklere saygılı olunmalıdır ve temel haklar teminat altına alınmalıdır (Taylor, 2014: 79).

Her toplum için baskın erdem anlayışları mutlaka vardır. Taylor'a göre bu erdem anlayışlarının (herhangi bir erdem anlayışı) baskın kabul edilebilmesi için, çok fazla sayıda insanın bu erdem anlayışına bağlı olması (ya da toplum tarafından bu erdem anlayışının benimsenmesi için çoğunluğun, bu erdem anlayışına bağlı olması) gerekir. Nitekim herhangi bir erdeme bağlı çoğunluktan bahsediyorsak, bu erdem anlayışına bağlı olmayan bir de azınlık olacaktır. Ancak Taylor'a göre demokratik bir toplumda çoğunluk desteklenecektir. Ancak desteklemenin yalnızca çoğunluk için gerçekleşmesi ortaklık için yeterli olmayacaktır. Çünkü azınlık göz ardı edilmektedir, eşit ve âdil davranılmamakta, üstelik çoğunluğun arasında sesi iyice duyulmaz olan azınlık çoğunluk tarafından benimsenmiş erdem anlayışını kabul etmiş sayılmaktadır (Taylor, 2014: 76, 77). Doğrusu azınlıkların durumunun çözümü için bir demokrasi modeli illa ki gerekiyorsa, bu çoğunlukçu değil çoğulcu demokrasi olmalıdır.

¹⁷ Taylor'un liberalizm için mücadele inancı ve kültürel olarak tarafsızlığı savunamayacağı, savunmaması gerektiği fikirlerine Rockefeller da katılır (Rockefeller, 2014: 108). Taylor'a göre liberalizmin yanlış yorumlanmaması ve daha sağlıklı anlaşılması ve işleyebilmesi için, liberalizm, ister sert ve katı, ister daha yumuşak ya da kucaklayıcı biçimde olsun, yine de bir sınır belirlenmeli, bir noktada çizgi çekilmelidir (Taylor, 2014: 82). Liberalizm her şeye serbestlik tanıyan bir düşünce olarak görülmemelidir. Liberalizmin sonsuz özgürlükler anlamına gelmediği Taylor ve Kymlicka'da ortaktır.

Taylor'un ontolojik komüniteryanlığında ortaklık, kimseyi dışarıda bırakmayan bir yapıdadır. Belki de Taylor'un yapmak istediği herkesin bir şekilde herhangi bir gruba mensubiyetini sağlamak ve böyle bir ortaklıkta buluşmaktır. Yalnız Kymlicka bu noktada Taylor'dan farklı düşünür. Herkes için eşitlik ve herkesle ortak hareket isteyen komüniteryanizm için Kymlicka, komüniteryanların, bütün toplumu değil grupları bir arada tutmayı amaçladıklarını, bunun da birlik sağlamaktan ziyade daha fazla ayrıma yol açacağını söyler (Kymlicka, 2015: 160). Kymlicka'ya göre, komüniteryanların bu görüşleri hatalıdır, çünkü insanların ahlâki değerleri ve geleneksel hayat tarzlarını sınama hakkı vardır. Kaldı ki insanlar arasında ortaklık sağlama fikri, herkes aynı ortaklığı paylaşmadığı için amacına ulaşamayacaktır (Kymlicka, 2015: 166). Burada ise ortaya komüniteryanizmin, ortaklık düşüncesinin karşısına liberalizmin bireysel özgürlük savunusu çıkacaktır.

Komüniteryanlar, bireysel hakları önemsemeksizin cemaatin çıkarlarını ön planda tutar ve üyelerinden de kendilerinden önce cemaate öncelik vermelerini bekler. Bu durumda da bireyler hem kendileri hem de cemaatleri için yine cemaate karşı sorumlu olurlar. Cemaatlerin üyelerinden beklentileri, hem grup içi hem de grup dışı ve gruplar arasındadır. Grup içinde ve grup dışında bireyler cemaatin varlığı ile var sayılırlar. Gruplar arası ilişkilerde ise cemaatlerinin çıkarlarını savunurlar. Bir komüniteryan olarak Taylor'a göre de cemaatler ve gruplar önceliklidir. Ancak Taylor bireyleri, her biri insan ve eşit haysiyete sahip olanlar olarak görür ve cemaatlerin eline bırakmaz. Ancak bireylere cemaatlerden ayrı bir serbestlik tanımaz.¹⁸

Taylor'a göre her birimiz, hayatın ne gibi maksatlarının olduğu ve iyi bir hayat için gerekli olanlar ile ilgili bakış açlarına sahibizdir ve hayata dair bu amaçlar adına hepimizin çalışması, çabalaması gerekir. Hayat üzerine nasıl bir misyona sahip olursak olalım, tüm ilişkilerimiz için eşit ve âdil bir şekilde hareket etmemiz gereklidir (Taylor, 2014: 76). Bu bağlamda Taylor, Dworkin'in, ilişkilerde âdil ve eşit davranma şartıyla bağlanma olarak açıkladığı işlemsel bağlanmadan hareketle liberalizm yorumu yapar.

¹⁸ Taylor'a göre her durum kendi içinde farklı şekilde değerlendirilmesi gerekir. Bu nedenle rahatlıkla söyleyebiliriz ki bireysel haklar için Taylor, bir yorumlama, bir değerlendirme kapısını açık bırakır. Herhangi bir sorun karşısında yalnız muhafazakâr değil gerekirse liberal yöntemlere de başvurulabilir. Bu da aslında Taylor'un ontolojik komüniteryanlığına dayanır.

Taylor iki liberalizm biçiminden bahseder. Bahsettiği bu iki modelde kendinin kabul edeceği liberal modeli göstermeye çalışır. Bu liberal modelleri Dworkin'in bahsettiği işlemsel ve tözel bağlanma üzerinden anlatır. Hayatın amaçlarıyla alakalı bağlanma tözel; ilişkilerde adil ve eşit davranma şartıyla bağlanma ise işlemsel bağlanmadır (Taylor, 2014: 76). Bu iki bağlanma şekli aynı zamanda iki liberal görüşü temsil eder. Birincisi, işlemsel(A) bağlanmaya dayanan liberalizm; ikincisi, tözel(B) bağlanmaya dayanan liberalizmdir. Taylor'un onayladığı liberal model ise B liberalizmdir.

İşlemsel (A) liberalizm modeli, hangi nedenlerle olursa olsun içerisinde farklılıklara yer vermez; hakları tanımlarken, (a) kuralların herkes için aynı şekilde geçerli olması konusunda ısrarcıdır ve (b) ortak amaçlara kuşku ile yaklaşır. Taylor'a göre işlemsel liberalizm toplu amaçların sadece âdil ve eşit dağılımı ile ilgilenir, toplu amaçların varlığını göz ardı eder; iyi bir hayatın nelerden oluştuğunun göz ardı edildiği bir bağlanmayı uygun görür. Taylor'a göre işlemsel liberalizm, çokkültürlü yapının hız kazanması ile popülerliğini kaybedecektir (Taylor, 2014: 80, 81).

Tözel (B) liberalizm modelinde devlet tarafsız olamaz, koruyucudur.¹⁹ Liberal toplumda fikirleri ne olursa olsun yurttaşlar birbirlerine, birbirlerinin hakkını gözeterek âdil yaklaşmalı ve devletin, ayırım gözetmeksizin tüm yurttaşlara eşit davranması sağlanmalıdır. Bu liberal modelde, bir görüşün bir başka görüşe üstün sayılması söz konusu değildir çünkü böyle bir girişim eşitsizlik (vatandaşlar arasında ayırım yapma) sayılacaktır (Taylor, 2014: 77). Taylor, devletin tarafsız olamayacağı düşüncesini, aile politikaları üzerinden uygulamaları üzerinden örneklendirir (Abbey, 1996: 4). Birçok demokratik devletin uyguladığı aile politikaları aslında geleneksel aile yapısına uygundur Bu aileler heteroseksüel, evli ve çocuklu çiftlerden oluşur. Oysa bu çiftlerin dışında kalan başka aileler de vardır; örneğin bazı yetişkinler ve çocukların birlikte yaşadığı gruplar, çocukları olmayanlar, cinsel birliktelik için bir arada yaşayanlar; kısacası geleneksel olmayan aileler. Taylor'a göre, bu durumda devletin tarafsızlığını savunmak için ya aile tanımı genişletilmelidir ya da devletin tarafsız kalamayacağı kabul edilmelidir (Abbey, 1996: 4). Taylor verdiği örnekte, eşcinsel evliliklerden, eşcinsel ailelerden bahsetmez. Bunun nedeni, Taylor'un komüniteryan gelenekten olmasıdır. Aile ve gelenek yapısına bağlılığı Taylor'u eşcinsel gruplardan uzak tutmaktadır.

¹⁹Taylor'un desteklediği liberal model Rockefeller'a göre, etnik kimliği evrensel kimliğin üzerine çıkarmaya çalışan zihniyete hizmet edebilecek tehlikededir (Rockefeller, 2014: 107).

Kymlicka ve Taylor çokkültürlülük konusunda değerlendirildiğinde ikisinin de çokkültürlülük üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Yazıcı, Başol& Toprak: 2009, 230). Kymlicka'ya göre, kültürel yansızlık olanaksızdır çünkü kültürel yansızlığı savunmak, dezavantajlı gruplar doğuracaktır. Taylor çokkültürcülüğünde ise herkese eşit davranma vardır (Taylor, 2014: 57). Taylor'a göre kültürel farklılıklar eşit saygı temelinde siyasal düzeyde tanınmalıdır (Yazıcı, Başol& Toprak: 2009, 230).

Seçtiği (B) liberal modele göre devletin tarafsız olmasını eleştiren Taylor ile Kymlicka şu noktada birbirlerine biraz yaklaşırlar: Kymlicka'ya göre, liberalizmin müdahale alanı koruyucu eylemleri kapsar ve bu koruyucu eylemler bazı durumlarda haklı sayılabilir. Örneğin: Güvenlik açısından emniyet kemeri takılması zahmet verici olarak görülse dahi, emniyet kemeri takılmasını zorunlu kılan yasalar konulması insanların güvenliklerini sağlama gerekçesiyle ve kişileri iradelerine yenik düşmekten alıkoyacağı için haklı görülebilir. Ancak daha fazla müdahale edilmesi meşru sayılmayacaktır. Liberalizme göre, devlet desteği verilse ve devlet tarafından yararlı olarak nitelense dahi örneğin güreş müsabakası, güreş müsabakasını sevenler ile sevmeyenleri birbirlerinden ayıracağı için gayrimeşrudur (Kymlicka, 2016: 298, 299). Bu nedenle koruyucu eylemler söz konusu olduğunda birbirlerine yaklaşan komüniteryanizm ve liberalizm devlet tarafsızlığı konusunda uzlaşmamaktadırlar.

Komüniteryanlar, bireysel özgürlükten çekinirler ve bireyi savunmanın geleneklere zarar vereceğini düşünürler. Kymlicka komüniteryanların bu çekincelerine, liberalizmin bireysel özgürlük savunusunun, gelenekleri, tarihi kısacası kültürleri dışlamak, reddetmek olmadığını bilakis liberalizmde kültürler ile insanlar arasındaki bağların çok kuvvetli olduğunu söyleyerek yanıt vermeye çalışır. Kymlicka'ya göre liberalizm bireysel özgürlüğü savunurken, kişiye kendi toplumsal kültüründe serbest hareket hakkı tanır; kişi, dilediğince kültürel rollere katılır ya da katılmaz, istediği özellikleri geliştirir vs. Bu, liberalizmin seçme özgürlüğü tanınmasıdır (Kymlicka, 2015: 164). Ancak komüniteryanlar Kymlicka'nın bu yanıtından tatmin olmayacaklardır. Çünkü komüniteryanlar zaten bireyin serbest hareket etmesini hoş karşılamazlar ve tehlike olarak görürler; önemli ve değerli olan cemaatlerdir. Oysa Taylor komüniteryanlardan farklı olarak yine de daha ılımlıdır.

Ayrıca Kymlicka'ya göre kolektif haklar, liberalizmin bireysel özgürlük savunusu ile çelişmez (Kymlicka, 2015: 77, 78). Çünkü bu haklar geniş ve heterojen bir kategoriye aittir; sendikaların, şirketlerin haklarını, temiz hava soluma isteği vb. hakları kapsar. Ancak

bu, cemaatçilerin grup bütünlüğünü savunduğu şekliyle çelişmez demek değildir. Aksine kolektif haklar ile bireysel haklar gerçek anlamda bütünü (herkesin) ortaklığı söz konusu iken çelişmeyecektir.

Komüniteryanizm için de liberalizmde olduğu gibi özgürlük ve eşitlik değerlidir. Ancak Kymlicka'ya göre, cemaatler, üyelerinin özgür ve eşit olmasıyla ilgilenir oysa liberalizm, cemaatlerin dayandığı “ortak milliyet, dil, kimlik, kültür, din, tarih ya da yaşam biçimi” gibi unsurlara dayanmaz. Kymlicka'ya göre cemaatler üyelerine kendi kaderlerini tayin hakkı vermeyerek, üyelerini bir çocuk hatta bir hayvan gibi etkisiz ve edilgen kılar. Ancak burada Kymlicka kendi kararlarını verecek olgunluk ve yetkinlikte olmayanlardan bahsetmez. Çünkü kendi kaderini tayin edebilme yetkinliğine ulaşmamış olanları, kendilerini mutsuz ve mağdur edecek yönde karar alabilecekken yalnız bırakmak ilgisizliktir ve zarar verir (Kymlicka, 2016: 292, 298).

Komüniteryanizm, toplumu bireylerin üstünde bir yere yerleştirir. Oysa liberalizm için bireyler önemlidir. Komüniteryanizme göre cemaatler, bireyleri ben-merkezci olmaktan alıkoyar; toplumda bağlılığın olması cemaatler ile mümkündür. Liberalizme göre ise bir toplum ancak bireylerin özgür olması ile oluşur ve yaşar. Bu yüzden ki Taylor, herkes için eşitliği, eşit saygıyı savunur. Liberalizme farklılıkları görmezden gelmeyerek yakınlaşır ancak Taylor'un amacı bütünü ortaklığını yakalayabilmektir. Bu nedenle iki düşünce arasında durur. Yoksa Taylor arada kalmış değildir.

Taylor'a göre, liberalizmin kültürleri kucaklayıcı bir yönü vardır ancak yine de liberalizmi, kültürlerin buluşma alanı olarak nitelemek yanlış bir tutumdur (Taylor, 2014: 82). Buna karşılık Kymlicka'ya göre liberalizm, kişi haklarına ve hürriyetlerine, insan hakları kabulünden bakar; liberalizme göre kişilerin haklarını ve hürriyetlerini engellemek insan haklarını ihlal etmektir (Kymlicka, 2015: 263).

Ancak Kymlicka'ya göre, liberalizme karşı çıkanlar liberalizmin gerçekte ne olduğunu bilmemektedirler. Çünkü Kymlicka'ya göre liberalizme karşı çıkan devletler aslında azınlıkların özyönetim haklarına veya dışsal koruma önerilerine karşı çıkmaktadır; liberal olmayanlar içerisinde azınlıklara saygıyla, hoşgörüle davranan devletler ise aslında liberal davrandıklarından habersizdir (Kymlicka, 2015: 288).

Taylor çokkültürcülüğünde, hiçbir kültür başka bir kültüre üstün görülmez ve tanınma politikası bölümünde de değindiğimiz gibi herkesin eşit tanınması Taylor'da esas

noktadır. Buradan hareketle Taylor çokkültürcülüğü, herkesin, tüm kültürlerin eşit tanınması felsefesi üzerine kurulmuştur. Kymlicka çokkültürcülüğü ise yalnızca ulusal azınlıkları ve etnik grupların değil tüm dezavantajlı grupların taleplerinin karşılanması gerektiğini savunur. Bu, kadınları, engellileri ve gey ve lezbiyen bireyleri de içerisine alan, farklılıkların dışlanmasının karşısında duran bir harekettir (Kymlicka, 2015: 53). Taylor'un herkesin tanınması, herkese eşit yaklaşılması gerektiğini savunan politikası karşısında Kymlicka'nın yaklaşımı daha detaycıdır. Kymlicka, gruplar arası farklılıklar olduğunu ve bu sebeple grupların ayrı değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu aynı zamanda görmezden gelmeyi engellemenin yoludur (Kymlicka, 2015: 54). Her grubun ve her durumun ayrı ayrı değerlendirilmesi hiçbir farklılığın göz ardı edilmemesini sağlayacaktır.

Kymlicka'ya göre çokkültürcülük, devletin resmi politikası olmalıdır (Kymlicka, 2015: 297).²⁰ Bu nedenle de çokkültürcülüğün anlamı, kullanımına göre değişir. Kymlicka çokkültürcülüğün Kanada için, “göçmenlerin önyargı ya da ayrımcılık korkusu duymaksızın etnik kimliklerini ifade etme”; Avrupa için, “ulusal cemaatler arasında güçlerin paylaşımı”; ABD için “marjinalleşmiş sosyal grupların taleplerini karşılamak” anlamlarında kullanıldığını söyler (Kymlicka, 2015: 52). Çünkü farklılıklar yalnızca yaygın olan benzerliklerin dışında olan demek değildir. Farklılıkların kendi aralarında ve birbirlerine karşı da farklılıkları vardır. Dolayısıyla uygulanacak politikalar (çokkültürcülük) farklı kültürlerle (çokkültürlülüğe) göre değişir. Taylor'da da her durumu ayrı değerlendirme fikri vardır, ancak Taylor bu fikrini azınlıkların durumları üzerinden Kymlicka gibi detaylandırmamıştır.

Doğrusu liberalizm ve komüniteryanizmi birbirinden keskin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü birbirlerine katıldıkları, birbirlerinin teorilerini geliştirmeye ve birbirlerine yol göstermeye çalıştıkları açıktır. Örneğin Komünist-Milliyetçi gibi bir anlayış yokken, Liberal- Komüniteryan ya da Komüniteryan-Liberal tarafların olması, bu iki fikrin birbirinden çok farklı ve tamamen birbirlerine karşıt olmadıklarını ispatlar niteliktedir.

²⁰ Kymlicka'ya göre bir devletin çokkültürlülüğü, üyeleri farklı uluslardan kopup gelmişse ya da farklı uluslara ait ise ve durumları bireysel kimlik ile siyasi hayatlarının önemli bir kısmını oluşturuyorsa mümkündür. Kısacası Kymlicka'ya göre devlet çokuluslu ya da çoketnikli ise çokkültürlü bir yapıya sahiptir (Kymlicka, 2015: 53).

2.3. Milliyetçiliğin Taylorcu Çokkültürcülük Üzerindeki Etkisi

Daha önce tanınma politikasının tanınmama problemi üzerinde konuşurken tanınmanın gerçekleşmesinde, tanınmamanın itici bir güç olduğunu söylemiştik. Taylor bu noktada tanınma politikası ile milliyetçilik arasında bir bağlantı kurar. Milliyetçiliğin biri olumlu biri olumsuz 2 tarafı olduğunu söyler. Buna göre milliyetçiliğin olumsuz tarafı: tanımaya direnç gösterilmesidir. Olumlu tarafı ise bu kez tanınmayanların milliyetçilikten yararlanarak tanınmak için başkaldırmalarıdır.

Milliyetçilik, özellikle çok uluslu toplumlarda itici bir güçtür. Çünkü milliyetçilik, toplulukları yerinden edebilen ya da yerlerine, anavatanlarına kavuşturabilecek potansiyele sahiptir. Taylor'a göre milliyetçilik bu politik gücünü, kimi zaman insanların aşağılandıkları, dışlandıkları kimi zaman ise saygı ve değer gördükleri duygularından almaktadır. Ayrıca topluluk hareketleri de milliyetçiliğin bu duyguları harekete geçirmesiyle ilişkilidir. Bu politikanın çokkültürlü bir toplumda, kimine saygı kimine aşağılama getirmesi ve grupların eşit tanınmaması, parçalanmalara, ayrılıklara neden olmuştur (Taylor, 2014: 84).

Taylor'a göre homojen toplumda halk, hem halk hem egemen olacak kadar aynılışır (Taylor, 2014: 70).²¹ Ancak, bunun kendi kendine yeten bir toplumla ilgisi yoktur, çünkü homojen toplumda kendilik çoktan yok olmuştur. Homojen bir toplum çabası, azınlıkları yabancılaştırır ve fazlasıyla öfkelenir ve homojenlik etnik milliyetçi kimliği besler (Taylor, 2006: 445). Taylor'a göre, farklılaşmış rollerin artık olmadığı, farklılıkların ortadan kaldırıldığı bir toplumda özgürlükten bahsetmek ironik olur ve hangi siyasi politika uygulanırsa uygulansın böylesi bir pratiğin uygulandığı toplumda, teoriler işe yaramayacaktır (Taylor, 2014: 70).

Milliyetçilik, çokuluslu toplumlardaki gruplar için yarar sağlayabilir. Çünkü milliyetçilik onlar için tanınmamayı doğurmuş olsa da onları harekete geçiren -tanınmanın verdiği ezilmişlik dışında- yine kendi milliyetçilik yaklaşımlarıdır ve bu ayrılık onlara bağımsızlıklarını kazandırmıştır. Taylor'a göre bu bağımsızlık kazanma ya da kendi olabilme, yalnızca aşağılanmış (aşağılanmaya maruz kalmış ya da bırakılmış) topluluklar için değil hepimiz için tanınma yoluyla gerçekleşmiştir (Taylor, 2014: 84).

²¹ Tektipleştirmenin zararlı olduğu görüşü Taylor ile Kymlicka'da ortaktır. Kymlicka'ya göre, yurttaşların hepsi temsil edilmelidir ki toplumdan soyutlanmasın, topluma yabancılaşmasınlar (Kymlicka, 2015: 255).

Homojen bir toplum çabası, yurttaşları tektipleştirecektir ve yurttaşları tektipleştirmek devletlerin her zaman hayali olmuştur. Devletler birbirine benzeyen ve hatta otoriteye boyun eğen yurttaşlar ister çünkü bu insanları yönetmek ve yönlendirmek kolaydır. Bu nedendir ki uygulanan ya da planlanan her politika çokkültürcü olmayacaktır.

Taylor'un homojen toplumların ve milliyetçiliğin karşısında durmasının nedeni, farklılıkların görmezden gelinmemesi gerektiğini savunmasıdır. Taylor'un kurguladığı toplumda farklılıkların görmezden gelinmemesinin yanında ortak birliktelik kurulması esası vardır. Çünkü Taylor'a göre, ortak geçmişe sahip olmak, toplumsal birliktelik sağlamak ve dolayısıyla birlikte hareket edebilmek için önemlidir. Bu nedenle Taylor bir yurtseverlik tanımı yapar ve ortaklığın yurtseverlik ile kurulacağını, korunacağını ve savunulacağını söyler. Böylece yurttaşların birlikteliği sağlanacak ve milliyetçilik gibi zararlı fikirlerden korunulabilecektir. Taylor'a göre yurtseverlik:

“[B]ir yandan arkadaşlık ve aile duygusu ile diğer yandan özgeci fedakârlık arasında bir yerlerde bulunmaktadır. “Özgeci fedakârlık”ın ise özel kişilerle bir ilgisi yoktur: Herhangi bir yerde, herhangi bir kişi için eyleme gidebilirim. Arkadaşlık ve aile duygusu ise doğrudan kişilerle ilgilidir. Yurtseverlik bağı, aile birliğinde olduğu gibi beni özel kişilere bağlamaz. Yurttaşlarımın çoğunu tanımama olanak yoktur ve onlarla tanışınca onların hepsini de arkadaş olarak kabul etmek istemeyebilirim. Benim bu insanlarla ortak noktam, onlarla beraber ortak bir siyasi varlığın oluşumuna katılmamdan ileri gelmektedir. Bu noktada denilebilir ki, işleyen cumhuriyetler aynı aileler gibidirler: İnsanları birbirlerine bağlayan şey, ortak geçmişleridir. Bağlar ve eski arkadaşlıklar ortak yaşanan şeyler sayesinde güçlenir.” (Taylor, 2006: 85).

Taylor için yurtseverlik, ortaklık bağıyla birbirine bağlı ilişkilerden meydana gelir; tıpkı bir aile gibidir ancak ailenin özel ilişkileri, mecburiyetleri değil ortak geçmiş, ortak yaşanmışlıklarla bağlantısı esas alınır. Taylor, daha önce değindiğimiz üzere ebeveynlerimizle olan bağımlı ilişkilerimizden kurtulmamız ancak yine de onlardan öğrendiklerimizle yaşamaya devam etmemiz gerektiğini söylerken de yurtseverliğin tanımını yaparken de aynı şeyleri işaret etmiştir (Taylor, 2014: 54). Her iki durumda da bağımlılık derecesindeki ilişkilerden uzak durmaya çalışır ancak ortak geçmişe dayalı bağılıkları destekler.

Taylor'a göre yurtseverlik yalnızca aynı noktaya yönelmek değildir (Taylor, 2006: 97). Elbette aynı yere aynı noktaya yönelmişlik vardır yurtseverliğin özünde ancak bunun dışında bireysel bağlamda bir aşk da barındırır. Acaba Taylor burada vatan aşkından bahsediyor olabilir mi? Taylor'a göre yurtseverlik, belli tarihi bir topluluk ile bir

aradalıktan, bu topluluğu sevmekten, desteklemekten ve hukuk kuralları üstündeki görüş birliğinden daha fazla şey ifade eder. Yurtseverlik için ortak amaç birliği gerekir. Taylor'a göre yurtsever olmak, hem geçmişte hem de gelecekte özgürlüğün savunucusu olmaktır (Taylor, 2006: 96, 97). Kymlicka'ya göre ise yurtseverlik, bir devlete bağlılık duygusu taşımaktır ve ulusal bir gruba ait, bağlı olmak anlamına gelen ulusal kimlikten ayrılmalıdır (Kymlicka, 2015: 44).

Yurttaşlar ile paylaşılan ortaklık ise kader paylaşımıdır; bana erdem kazandıran, yurtseverlik aşıl原因 bu kader paylaşımıdır (Taylor, 2006: 89). Taylor'a göre, geleneksel bağları hasar gören toplumda artan yabancılaşma, ortak fikir birliğinin ve ortak iradenin sağlanmasını zorlaştıracaktır. Herkesin, bir karar üzerinde uzlaşması ise ortak amaç olması halinde mümkündür (Taylor, 2006: 445, 446).

Gün geçtikçe, artan ekonomik, toplumsal, siyasal ve çevresel sorunlar nedeniyle, birlikte yaşamak zorunlu hale gelecektir. İnsanlar çeşitli nedenlerle sürekli hareket halindedir. Bundan on yıl öncesine kadar Türkiye'de Suriyelilerle birlikte yaşayacağımızı söyleselerdi belki de inanmayacaktık ve bundan on yıl sonra kimlerle birlikte yaşayacağımızı da bilmiyoruz. Belki de günün birinde mülteci, göçmen ya da azınlık gruplardan biri de biz olacağız. Kimliklerin ve dolayısıyla kültürlerin çeşitliliği birlikte yaşadığımız alanları, politikaları, paylaşımları çeşitlendirmektedir. Bu çeşitlilik ile bir arada yaşayabilmenin sağlanmasının yolu, hiçbir düşünenin taraftarı olmaksızın bütün düşüncelerin tarafında olmaktır. Taylor'un milliyetçilik karşısına yurtseverlik ortaklığını çıkarmasındaki amacı da budur. Doğrusu herkesi ortak bir paydada buluşturabilmeyi arzulamaktadır.

3. TAYLORCU ÇOKKÜLTÜRCÜLÜĞÜN TOPLUMSAL, SİYASAL VE EĞİTİM ALANLARINDAKİ ANALİZİ

3.1. Taylor'un Çokkültürcülüğünün Toplumsal ve Siyasal Analizi

Daha önce belirttiğimiz gibi Taylor'un çokkültürcülük modeli herkese eşit muamele gösterilmesini ve yanı sıra farklılıkların da göz ardı edilmemesi gerektiğini savunur. Ancak Taylor'un çokkültürcülük modeli farklı gruplar ve farklı talepler üzerinde derinleşmediği için herkese eşit yaklaşım fikri, adalet sağlamayacaktır. Dolayısıyla Taylor'un çokkültürcülük modeli sorundur. Oysa Kymlicka'nın, grup farklılıklarına dayalı haklar ve farklı gruplar üzerinde şekillenen, 'grup farklılıklarına dayalı yaklaşımı', tanınma politikasının inmediği detaylara inmiştir. Dolayısıyla Taylor'un tanınma politikasının eşit ve adil bir tanınma sağlaması için, Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı yaklaşımına ihtiyacı vardır. Bu başlık altında Taylor'un tanınma politikasını, Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı haklar yaklaşımı ile temellendirmeye çalışacağım. Taylor'un modelini daha önce açıkladığım için burada önceliği Kymlicka'ya tanıyacağım ve kısaca Kymlicka'nın yaklaşımını açıklayacağım.

Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı yaklaşımı 3 temel hak üzerinde şekillenir. Bu haklar: özyönetim hakkı, çoketniklilik hakkı ve özel temsil haklarıdır (Kymlicka, 2015: 66-76). Bu hakları kısaca şu şekilde açıklayabiliriz:

- a) Özyönetim Hakkı: Çokuluslu devletlerde, çok uluslu yapıyı meydana getiren kültürler, gelişimlerini sağlama ve çıkarlarını koruma amacıyla siyasal özerklik ya da toprak temelli özerklik talebinde bulunabilirler (Kymlicka, 2015: 66). Bu talepler kısaca eğitim, kültür ve hukuk alanlarında görülür. Eğer birlikte olunamıyorsa ve asimile olmak da kabul edilemiyorsa ayrılmak en makul çözümdür ve bireysel haklar ve hürriyetler, ayrılma ile zarar görmüyorsa liberalizm için de sorun değildir (Kymlicka, 2015: 309, 310). Kymlicka'nın öz yönetim haklarının tanınmasına yönelik çözüm önerisi, hükümet ile bölgesel altbirimler (eyalet, bölge) arasında güç paylaşımını sağlayan federalizmdir. Ancak federalizmin gerçekleştirilebilmesi için devletin birlik kaynağını neyin oluşturduğu ve

birleştirirken yok etmeyen noktaların neler olduğu tespit edilebilmiş olmalıdır (Kymlicka, 2015: 319).

- b) oketniklilik Hakkı: Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı haklardan ikincisi olan çoketniklilik haklarına göre, egemen toplum engellenmeden, etnik grupların ve dini azınlıkların kendilerini ifade etme hürriyetlerine katkıda bulunulmalıdır. Kymlicka'ya göre çoketniklilik hakları, yalnızca bir durum için geçerli değildir ve olmamalıdır unk bu haklar adı altında savunulan farklılıklardır ve farklılıklara geçici yaklaşmak ya da ortadan kaldırmak istemediğimiz bir şeydir (Kymlicka, 2015: 73).
- c) zel temsil hakkı: Özel olarak temsil edilmeye olan ihtiyaı anlatır. Bu zel temsil hakları, azınlık ulusları yanında kadınları, yoksulları ve engellileri kapsar (Kymlicka, 2015: 73-75).

Kymlicka'nın değindiği bu 3 temel hak belirgin bir şekilde Taylor'da görülmez. Taylor daha ziyade, ırk ya da kültür ayrımı gözetmeden herkese eşit yaklaşılmasını ve herkesin eşit tanınmasını yüzeysel olarak savunur. Taylor tanınma politikasında grup farklılıklarına dayalı haklardan bahsetmediği gibi çokkültürlü toplumlara meydana getiren toplulukların karakterini de incelememiştir. Hlbuki Kymlicka okkltrclğinde bu incelemenin verildiğini görürüz. Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı okkltrclk modeli adından da belli olduğu gibi "grup farklılıklarına" dayanır. O yüzden de Kymlicka okkltrclk tartışmasının merkezine çokkültürlü toplumlarda hangi grupların olduğu sorusuyla devam eder. Kymlicka'nın modeline baktığımızda çokkültürlü toplumlara 5 temel topluluk üzerinden anlattığını görürüz. Bunlar: " Ulusal azınlıklar (içerisinde yerli halklar), göçmenler, tecrit edici etno dinsel gruplar, metikler, Afrikalı-Amerikalılar" (Kymlicka, 2015: 464, 465) ve yine Kymlicka'nın bunlardan ayrı olarak "eşcinseller, kadınlar ve engelliler" (Kymlicka, 2015: 464) şeklinde yaptığı ayrı bir incelemesi de bulunur. Kısaca bu topluluklara değinelim:

- 1) Ulusal azınlıklar: Kymlicka'ya göre, ulusal azınlıklar, yalnızca soy esasına dayalı değildir, kültürel grupları da barındırır; bir devlet çatısı altında ve kendi aralarında bir arada olan ve özyönetim konusunda potansiyeli olanları ifade eder (Kymlicka, 2015: 54, 59). Ulusal azınlıklar ile etnik azınlıklar birbirlerinden farklıdır. Etnik gruplar, kendi toplumlarını, cemaatlerini başka bir toplumun yesi olmak için bırakmış göçmenlerdir (Kymlicka,

2015: 54). Kymlicka, ulusal azınlıklar için “ülke içi azınlıklar” ve “yerli halklar” olarak iki ayrımdan bahseder (Kymlicka, 2016: 485). Yerli halklar, buldukları bölgelerin işgal edilmesi ile artık işgalcilerin yönettikleri devletlerin parçası olan halklardır (Kymlicka, 2016: 486). Ülke içi azınlıklar ise kendi devletlerini kurmak isteyen ve bunun için verdikleri savaşları çoğunlukla kaybeden halklardır (Kymlicka, 2016: 486). Kymlicka, ulusal azınlıkların varlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli olanın liberal bir yönetim olduğunu söyler Çünkü liberalizm, “kişi özgürlüklerine saygıda ısrar etmektir” (Kymlicka, 2015: 260).

- 2) Göçmen gruplar: Göçmenler ile kendi rızalarıyla, çeşitli nedenlerle gelen insanlar kastedilmiştir; sığınmacılık ve mültecilik göçmenlikten farklıdır. Mültecilerin amacı, kaçmak, kurtulmak ve hayatta kalmaktır (Kymlicka, 2015: 175, 176). Kymlicka’ya göre göçmenler ulus değildir, yurtları yoktur ve egemen kültürün dilini kullanırlar. Ancak göçmenler birlikte yerleştirdikleri ve öz yönetim hakkı elde ettiklerinde ulusal azınlık olabilirler (Kymlicka, 2015: 47). Göçmenlerden geldikleri yer ile bütünleşmeleri beklenir çünkü gelmek onların tercihidir ve bu beklenti haksız değildir (Kymlicka, 2015: 171). Ancak Kymlicka’nın bu beklentiye haksız bulmuyor olması onun göçmenlere: “Asimile ol ya da gelme” diyenlerden olduğu anlamına gelmez. Çünkü Kymlicka göçmenlerden yeni yurtlarıyla bütünleşmelerini beklemenin yanında bütünleşmenin ve uyarlamalar yapmanın karşılıklı olduğunu ve tarafların birlikte hareket etmeleri gerektiğini savunur aksi halde toplumda dezavantajlılar arasına göçmenler de katılacaktır (Kymlicka, 2015: 173). Kymlicka, göçmenlerin etnik bir grup olmak ya da özyönetim talepleri olmadığını, göçmenlerin de diğerleri gibi ve diğerleri kadar görünürlük ve tanınma istediklerini söyler (Kymlicka, 2015: 175). Kymlicka’ya göre, her ne kadar gelmek göçmenlerin tercihi olsa da ve bütünleşmek sadece onlar içinmiş gibi görünse de onların çocukları ve torunları, atalarının tercihlerini bir bedelmışçesine ödememelidir; bütünleşme çalışmaları dışında kalan bu çocuklar ve torunlar için de gereklidir (Kymlicka, 2015: 172).
- 3) Tecrit edici etno dinsel gruplar: Bu gruplar kendilerini dünyevi işlerden soyutlarlar ve kendi geleneksel hayatlarını sürdürmeye odaklanırlar (Kymlicka, 2016: 494). Bu gruplar için Kymlicka, Hutteritler, Amishler ve

Hasidik Yahudiler'i örnek olarak gösterir (Kymlicka, 2016: 494). Bu grupların taleplerinin ortak özelliği kendi geleneksel hayat tarzlarını koruma amacıyla bazı yasalardan muaf tutulmak istemeleri şeklindedir (Kymlicka, 2016: 494, 495). Doğrusu tecrit edici grupların istediği: "Biz size karışmıyoruz siz de bize karışmayın" şeklindedir.

- 4) Metikler: Metikler yurttaşlık hakkı tanınmayanlardır. Metikler, yurtsuz insanlardır, kaçak göçmenlerdir. Metiklerin talepleri, kalıcı oturma statüsü ve yurttaşlık kazanmaktır. Kymlicka metikler için, Kaliforniya'daki Meksikalıları, Almanya'daki Türkleri, İtalya ya da İspanya'daki Kuzey Afrikalıları örnek verir (Kymlicka, 2016: 497, 498).
- 5) Afrikalı-Amerikalılar: Tüm etno-kültürel gruplar içerisinde en fazla adaletsizliğe uğrayan gruptur ve geçmişte uğradıkları haksızlıklar, bugünkü yoksulluklarının nedenidir (Kymlicka, 2016: 503). Afrikalı-Amerikalılar da metikler gibi dışlanmıştır ancak metiklerden farklı olarak, Afrikalı-Amerikalıların gidecekleri başka ülkeleri olmamıştır çünkü Afrikalı-Amerikalılar yabancı değillerdir (Kymlicka, 2016: 501).

Kymlicka'nın bu 5 modeline baktığımızda 1.model olan ulusal azınlıklar konusunda Taylor'un Québec'ten bahsettiğini söyleyebiliriz. Ancak Taylor, Kymlicka'da olduğu gibi bir ulusal azınlıklar sorunu olduğuna ya da ulusal azınlıkların haklarına ilişkin noktalara değinmemiştir.²² 2.model olan göçmen gruplarla ilgili Taylor çokkültürlü olduğu için geçişçi olan toplumun, göçlere iyiden iyiye açık hâle geldiğini ve bu durumun bu toplumlar için diaspora hayatını doğurduğunu söyler (Taylor, 2014: 82). Taylor, kamusal bir kimlik ve tanınma arzusunda olduğu için gelip geçici göçmenler üzerinde durmamıştır. Tecrit edici etno dinsel gruplar, metikler ve Afrikalı-Amerikalılar konuları da Taylor tarafından konuşulmamıştır. Taylor tanınma politikasına ne kadar geniş bir çerçeve çizmeye çalışırsa çalışsın Québec örneği üzerinde fazlaca yoğunlaştığı için diğer birçok grubu göz ardı etmiştir. Elbette, siyahiler, kadınlar ve engelliler konusunda konuşmalarına rastlamak mümkündür. Ancak bu gruplardan bahsetmesindeki amacı tanınmamanın neden olacağı sonuçları göstermek ile sınırlı kalmıştır. Kymlicka, özelliklerine ve taleplerine göre grup sınıflandırması yaparken, Taylor'da grup kavramı net ve detaylı değildir.

²²Taylor'un Québec örneği sonraki başlıkta incelenmiştir.

Gruplar arası farklılıklara duyarlı olmak iyi yaşamın nasıl sağlanacağına yönelik genellemeleri engelleyecektir. Çünkü birden fazla durum, birden fazla iyi düşüncesini beraberinde getirecektir. Ancak Taylor'da bu fikrimize bir itiraza rastlarız. Taylor'a göre toplumun, iyi yaşamın ne olduğu ile ilgili yansız olması gerekir (Taylor, 2006: 92). Aksi hâlde ayrımcılığa neden olunur; hayatın nasıl iyi olacağı ile ilgili çok fazla fikir vardır ve bu yalnız birkaç yurttaşın düşünceleridir (Taylor, 2006: 83). Taylor'a göre, görüşleri kabul görmemiş olan yurttaşlar ile fikirleri kabul görmüş diğer yurttaşlar arasında ayrılık yaşanacaktır, aynı şekilde muamele gösterilmediğine dair görüşler ortaya çıkacaktır. Ancak Taylor'un bu itirazı herkes için eşitlik gibi genel bir savunmada bulunan biri için yetersizdir.

Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı yaklaşımı ile göstermek istediği, grup farklılıklarını ve dolayısıyla farklı talepleri ortaya koymaktır. Örneğin engelliler, baskılanan ve dışlananlar olarak özel temsil hakkı talep edebilirler ancak özyönetim ve çöketniklilik haklarını talep etmeleri için geçerli gerekçeleri olmayacaktır; göçmen grupların ise çöketniklilik talepleri olabilir ancak özel temsil ya da özyönetim talebinde bulunmak için nedenleri yoktur (Kymlicka, 2015: 75). Gruplar, insanlar çeşitlendikçe yapılacaklar da çeşitlenecektir, çeşitlenmelidir. Bu yüzden her bir durum için ayrı bir yaklaşım sergilemek, farklılığı dışlamamayı sağlayacaktır.

Tanınma politikası ile kültürel farklılıkları kucaklamaya çalıştığımız açıktır. Eşitsizliğin temelinde ekonomik eşitsizlik yatıyorsa yeniden dağıtım siyasetine gerek duyulur ancak kültürel haklar söz konusu olduğunda çokkültürcülüğün de bir gereği olan tanınma gereklidir ve tanınma her yurttaşın hakkıdır. Kymlicka ise tanınma politikası ile yeniden dağıtım politikası arasında seçim yapılamayacağını çünkü insanlar için ekonomik mi yoksa statü kaynaklı sorunlar mı daha önceliklidir bunun belirsiz olduğunu söyler:

“Siyahî bir ebeveyn olsanız, çocuğunuzun ortalama düzeyde gelir sahibi olmasını mı, yoksa onun ırkçı damgalara uğramamasını sağlamayı mı düşünürsünüz? Eşcinsel bir gencin ebeveyni olsanız, çocuğunuzun ekonomik olanaklarını arttıracak bir okulu mu yeğlersiniz? İnsanların hayatlarındaki başarısızlıklarında maddi eşitsizliklerin statü eşitsizliklerinden daha önemli olup olmadığı belirsizdir.” (Kymlicka, 2016: 512).

Tanınma siyaseti ile yeniden dağıtım politikasını kısaca karşılaştırdığımızda aralarındaki farklar için şunları söyleyebiliriz:

1. Yeniden dağıtım siyaseti ekonomik temelli tüm eşitsizliklere yoğunlaşırken tanınma siyaseti, kültür merkezli eşitsizliklere ve adaletsizliklere yoğunlaşır.

2. Yeniden dağıtım siyasetinde çözüm ekonomik yeniden yapılanma iken tanınma siyasetinde ötekileştirilmeye çalışılan ve dışlanan tüm kimlikleri, kültürel özellikleri ve kültürel üretimleri çeşitliliğin unsurları arasında görerek yeniden değerlendirmektir.
3. Yeniden dağıtım siyasetinin hedefinde ekonomi kaynaklı statüler yer alırken tanınma siyasetinde statü kaynaklı hiyerarşiler vardır.
4. Yeniden dağıtım siyaseti, grup farklılıklarını azaltmayı amaçlarken tanınma siyaseti grup farklılıklarını kabul ettirmeyi amaçlar (Kymlicka, 2016: 461, 462).

Bu iki politikaya birlikte baktığımızda eşitsizliklerin kaynaklarının neler olduğunu görebilmekteyiz. Yukarıda bahsettiğimiz farklı gruplar üzerinden her iki politikayı değerlendirdiğimizde karşımıza çıkan sonuç: Hem ekonomik hem de toplumsal kaynaklı eşitsizliklerin giderebilmenin yolu, en az avantajlı olan grupları avantajlı konuma getirecek, âdil ve eşit bir ortam sağlanmasıdır. Doğrusu Taylor'un çokkültürcü politikası yalnız farklılıklara değil grup farklılıklarına ve grup haklarına da duyarlı olmalıdır. Böylece Kymlicka'nın yaklaşımı ile Taylor'un politikasının birlikteliğinden adil ve eşit bir kuram geliştirilebilir.

3.1.1 Taylor'un Çokkültürcülük Modelinde Ulusal Azınlıklar Tartışması: Québec Örneği

Taylor'ın tanınma politikasını okurken karşımıza Québec ile ilgili görüşleri çıkar. Zaten çokkültürlülük ve çokkültürcülük üzerine her tartışmada Québec örneğine mutlaka değinilir. Québec bölgesi Kanada'da yer alır. İki dilli bir bölgedir. Resmi dil Fransızcanın yanında İngilizce de bölgede kullanılır.

Québec ile ilgili tartışmalar 1982 Kanada Haklar Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle başlar. Bölge üzerinde yapılan tartışmalar sonucunda Québec parlamentosu dil konusunda bazı yasaları kabul etmiştir (Taylor, 2014: 72). Bu yasaları kısaca şu şekilde şöyle özetleyebiliriz:

1-Çocuklarını İngilizce eğitim veren okullara kimlerin gönderebileceği belirlenmiştir. Fransızca konuşanlar ya da başka ülkelerden gelenler, çocuklarının İngilizce eğitimi okullara gönderemezler zaten bu okullar, özel ya da yarı özel değil tam anlamıyla devlete ait olanlardır.

2-Elliden fazla çalışmanı olan şirketler için Fransızca kullanılması zorunludur.

3-Ticari sözleşmelerde Fransızcadan başka bir dil kullanılması yasaklanmıştır. Bu sözleşmelerde kullanılacak dil ve imzalar için Fransızca kullanılması zorunluluğu, Kanada Yüksek Mahkemesi -her ne kadar uygun bir istek olarak görülse de- reddedilmiştir. Ancak Taylor'a göre, söz konusu yalnızca İngiliz dili kullanılarak belge hazırlamayı ya da imzalamayı yasaklamak olsaydı, bu yasaklamaya izin verilecekti. Bu durumun gerekçesi ise Fransızca'yı korumak ve desteklemek olarak gösterilmekteydi (Taylor, 2014: 72, 73).

Taylor'a göre Kanada hükümeti bu yasaları kabul ederek, Québec'lilere sınırlar çizmiş, kısıtlamalar getirmiştir (Taylor, 2014: 72). Bu nedenle haklar ile donatıldığı iddia edilen Québec'te aslında bir hak sınırlandırılması yaşandığı söylenebilir. Bu iki dilli, iki kültürlü bölge için, mevcut çeşitliliğin kabul edilebilir olup olmadığı, adı *Meech Lake* adlı bir anayasa maddesinin değişikliği esnasında tartışılmaya başlandı (Taylor, 2014: 73). Bu anayasa maddesi değişikliğinde, Québec'in *ayrı bir toplum* olarak tanınması ve bu tanınmanın anayasanın diğer tüm kısımlarının yorumlanması için -Kanada Haklar Sözleşmesi de dâhil- kullanılmasından bahsediliyordu. Bu öneri, yapılması planlanan değişiklikler ve düzenlemeler kapsamında, liberalizmin haklar konusunda çeşitliliğe bakışının incelenmesini gerekli kılıyordu (Taylor, 2014: 73). Çünkü haklar ve hürriyetler konusunda liberalizmin perspektifinden bakılması işleri kolaylaştıracaktır.

Kanada sözleşmesi ile bireyler arasında, etnik köken ya da cinsiyet ayrımı yapılmaksızın eşit davranmak, vatandaşların ayrılıkçı uygulamalara karşı korunması amaçlanmıştır (Taylor, 2014: 73). Bu bağlamda hareket eden insan hakları bildireleri ya da başka sözleşmelerle aynı doğrultuda, birçok bireysel hak tanımı yapılmıştır. Halklara tanınan ya da halkların talep ettiği haklar çoğunlukla, ilk kez insan haklarıyla ilgili (yazılı) bildiri hazırlayan ve uygulayan Amerika üzerinde vücut bulmuştur. Onların (Amerikalıların) bu bildirgeyi hazırlama amaçları başlangıçta, anayasalarını düzenlemek ve uygulamasını başarıyla sağlamak olsa da ve başlangıçta hakların korunması yönünde hazırlandığına dair tam anlamıyla bir açıklık bulunmasa da, sonraları hızla yapılan değişikliklerle haklar konusu görünürlük kazanmaya başlamıştır. Yapılan ilk kanun değişikliği ile federal hükümetin yetkilerini, eyalet hükümetlerini korumak için sınırlandırmışlardır (birinci yasa değişikliği, ilk haliyle kilise ile devleti ayırma amacıyla, birçok eyalette kiliselerin yerleşiklik sağladığı bir dönemde yapıldı). Bu sınırlama sonraları (On Dördüncü Yasa Değişikliğinin/ Bütünleştirme Doktrininin kabulü ile), bütün

vatandaşlar için eşit koruma hakkına (bireysel hakların korunmasına) kadar genişledi (Taylor, 2014: 74). Çünkü Amerika özgürlüklerin ve eşitliklerin hüküm sürdüğü bir devlet olmayı amaçlamaktaydı.

Taylor'a göre, bir toplum için ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmek her zaman mümkün olmadığı gibi o toplumun üyelerinden ortak bir amaç için hareket etmelerini ya da bu amacı benimsemelerini beklemek aslında insan haklarına aykırı bir davranıştır. Çünkü ortak bir amaçtan bahsetmek, herkesin o amaca uygun ve o amaç doğrultusunda davranmasını zorunlu kılar. Bu zorunluluk da bireysel haklara sınırlamalar getirir ve zarar verici sonuçlara neden olabilir (Taylor, 2014: 74). Örneğin Québec parlamentosunun kabul ettiği bazı yasalar (Fransızca konuşan Kanadalıların ve göçmenlerin çocukların göndereceği okulların belirlenmiş olması, ticari belgelerin imzalanması konusundaki yasaklar, ancak İngilizce konuşan Kanadalılara çocuklarını gönderecekleri okullar konusunda karışılmaması, izin verilmesi) tüm Kanada vatandaşları için ayrılıklara ve endişeye neden olmuştur. Meech Lake maddesinde Québec'in ayrı bir toplum sayılması fikrini, diğer Kanadalılar tarafından kabul edilemez oluşunun nedenlerinden biri budur. Ayrı bir toplum sayılması fikrine karşı çıkanlar, bu maddenin düzeltilmesini istemekteydi çünkü sözleşmenin bu maddeden önceliği vardı ve sözleşme korunmalıydı (Taylor, 2014: 75).

Görüldüğü gibi herhangi bir topluluğa karşı izlenilen ayrımcılık beraberinde, hem o topluluğa hem de o topluluk dışında kalanlara ayrı davranmayı zorunlu hale getirmektedir; yapılan ayırım bir başka ayrıma sebep olmaktadır. Ortak amaçlar etrafında toplanmanın mümkün olmaması (bireysel haklara gelebilecek zararlar ve sınırlar bağlamında mümkün olmamaktadır) bireysel hakların ön planda tutulmasını savunan liberal görüşlerin yayılmasına zemin hazırlamıştır. Bu görüşün anavatanı ise Amerika'dır (Taylor, 2014: 75).

Québec, Fransız dilini ve kültürünü korumak ve geliştirmek zorundadır, bazı bireysel özgürlükler bu nedenle kısıtlanacak dahi olsa bu tarz dilsel ve kültürel eğilimlere tarafsız kalınmaz (Taylor, 2006: 103). Zira Fransızca yalnızca bir dil değildir, kültür olarak korunmak, yaşatılmak ve özellikle gelecek kuşaklara aktarılmak istenen bir bütündür (Taylor, 2014: 78).

Taylor'un bireysel hak ve hürriyetler konusunda liberalizmden yardım istemesindeki amacı, temel hakları (yaşama, özgürlük, dil, ifade vb.) liberalizmden başka

bir düşünceye emanet edememesidir. Bu liberalizm, ortak amaçları benimseyen, benimsemeyen tüm çeşitliliklere saygılı olacak, temel hakları teminat altına alan bir liberalizm olacaktır (Taylor, 2014: 79).

Taylor Québec için, iyi toplum tanımı yapılmış ve aynı zamanda iyi toplum tanımı bireysel yorumlamaya kapalı olmayan (yorumlayanları değersizleştirmeyen) daha ziyade temel hakları (yaşama, özgürlük, dil, ifade vb.) tanıyan bir liberalizmin gerekli olduğundan bahseder (Taylor, 2014: 79). Ancak Rockefeller'a göre Taylor, Québec ile ilgili düşüncelerinde hatalıdır (Rockefeller, 2014: 110). Çünkü liberal bir toplumda hususi ayrıcalık, dokunulmazlık yahut siyasal özerklik tanınması savunulamaz ve temel hakların üzerine yerleştirilemez. Ayrıca liberal demokrasilerde kamu ya da eğitim kurumlarının baskı uygulamasına da şu ya da bu şekilde belirlenmiş, sabit düşünceye de yer yoktur (Rockefeller, 2014: 110). Rockefeller kendi ile çelişmektedir.

Kymlicka'ya göre, bir kültürün liberalleşmesi kültürel kimliği zayıflatır ve bezerlikleri azaltır (Kymlicka, 2015: 160). Dolayısıyla liberalleşen kültürde aynı şeyleri paylaşanlar da paylaşılan değerler de azalır. Ancak bu sanıldığı gibi kötü bir şey değildir çünkü daha fazla sayıda ve çeşitlilikte insana hitap edilir. Burada Kymlicka Québec'i örnek vererek, liberalleşen Québec'in geleneklerini; muhafazakâr, Katolik ve ataerkil ve kırsal yaşamını terk ettiğini söyler. Her ne kadar Québécois olmak, Fransızca konuşan Kanadalı olmak özgüllüğünü yitirmiş, ABD'de deki Anglofon toplum Québec ile daha fazla paylaşım yapar olmuş ve Québécois kimliği, zayıf bir kimlik hâline gelmiş olsa da Kymlicka'ya göre Québec liberalliği, heteroseksüeller ve homoseksüeller; Katolikler ve ateistler; sosyalistler ve muhafazakârlar gibi daha fazla insana ulaşmıştır: (Kymlicka, 2015: 160).

Québec'in talepleri için gayet insanî talepler yorumu yapılabilir. Ancak aynı talepler kendi ülkemiz, kendi sınırlarımız için geçerli olduğunda da insanî ihtiyacın bir gereği olduğunu söyleyebilmek gerekir. Bu talepler karşısında, sınırlarımızı milliyetçilik kısılcasına girmeden genişletebilmeli, aynı zamanda talepte bulunanların da yine milliyetçilik merkezli fikirlere hizmet etmelerini engelleyebilmeliyiz. Kendi kültürünü, bulunduğu ortamda özgürlük adı altında daha da baskılanarak yaşayan bir halk topluluğu ve yine bu sebeple sürekli baskılanan, sıkıştırılan ve türlü zararlar gören bir ülke için ayrılma, her iki taraf için de doğru olabilir. "Zamanında, herkes fetihlerle, keşiflerle

toprağını aldı.”, “Burası bizim, gidip başkalarından toprak istesinler.” demek işleri daha fazla çıkmaza sokmaktan, başka bir işe yaramayacak sığ bir düşüncenin yansımalarıdır.

Toplumdaki tüm insanlardan, gruplardan ortak bir amaç etrafında toplanılmasını beklemek, insanların ve kültürlerin kendilerini yaşayabilmelerine sınırlar çizebilir. Ancak yurttaşlık bilincinin sağlandığı bir toplumda buna gerek kalmayacaktır.

Taylor, ulusal azınlıklar tartışmasını yaparken özellikle eğitim konusuna dikkat çekmiştir. Eğitim programlarında yer verilen aynı tipteki gruplar, çokkültürlülük tartışmalarında önemli bir yer işgal etmektedir. Bu nedenle seyreden başlıkta Taylor’un çokkültürcü politikası çerçevesinde eğitim konusuna yer vereceğiz.

3.2. Taylorcu Çokkültürcülük Çerçevesinde Eğitimin Rolü

Taylor’un tanınma politikasını, çokkültürcülüğü ve çokkültürlülüğü incelerken eğitim konusunda sorunlar yaşanmış olmasına rastlamamız eğitim konusunu ayrı bir başlık altında işleme ihtiyacı doğurmuştur. Eğitim, Taylorcu çokkültürcülüğün normatif temelidir. Yapılan tartışmalardaki ortak nokta, ders programlarında ve okutulan kitaplarda tüm kültürler yer verilmemesidir ya da kültürlerin yanlış tanıtılmasıdır.

Taylor’a göre de, çokkültürlü eğitim konularındaki tartışmalar, okulların ders programlarının değiştirilerek geliştirilmesi, herkes için kültür kazanımlarının sağlanması adına, şimdiye kadar değer verilmeyen konulara, kültürler yer verilmesi gibi konuları kapsar. Bu tartışmalara konu olan talepler vardır. Bu talepler, üniversitelerde zaten kabul edilmiş yazarların eserlerinin, temel yapıt olarak okutulması geleneğinin son bulması ya da bu yazarların tümünün ölmüş beyaz erkekler oluşunun değiştirilmesi, kadınlara ve Avrupa dışından ırk ve kültürlerin de üniversitelerde yer bulması yönündedir (Taylor, 2014: 85). Kymlicka’nın bu konudaki görüşü ise tarih okutmalarında kadınlara, siyahlara, Kızılderililere ve diğerlerine karşı yapılan kötülüklerin anlatılmamasının ve sadece beyazların tarihine yer verilmesinin azınlıkları incittiği yönündedir (Kymlicka, 2015: 314).

Ancak eğitimde çokkültürcü tartışmalar üniversitelerle sınırlı değildir, ortaokullar ve liselerde de rastlanır. Ortaokul ve lise düzeyi için talepler, siyahların gittiği okullar üzerinde yoğunlaşır ve buralarda ders programlarının Afrika merkezli olması yönünde geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulur. Ancak Taylor’a göre, bu taleplerdeki amaç, bütün kültürler tanınsın, öğrencilerin herhangi bir eksikliği olmasın düşüncelerinden hareket etmez. Burada asıl amaç, dışarıda bırakılan ırkları ve kadınları sanki Avrupalı

erkekler yaratmış gibi davranan imajı ortadan kaldırmaktır ve herkese tanınma hakkı vermektir (Taylor, 2014: 85). Ancak bu sağlandığında özgürlük ve eşitlik savaşı egemen üstünlüğe karşı kazanılacaktır.

Taylor'a göre, kültürler eğer yapıtlarının sağlıklı bir şekilde düzenlenmesi istiyorlarsa taleplerini: 'Değerlerine bakmaksızın bize ait oldukları için bizim eserlerimizi de temel eserler arasına alın.' şeklinde yapmalıdır ki üstünlük kurma ile alçakgönüllü saygı talepleri birbirlerinden ayrılabilsin. Taylor'un burada bahsettiği konu okutulan eserlerin hangilerinin, hangi özelliklerine dayanarak temel eser sayıldığı tartışmasıdır. Aslına bakılırsa kültürlerin kendileriyle ilgili incelemelerin değerli oldukları varsayılarak yapılmasını talep etmelerinde ilk bakışta herhangi bir yanlışlık, anlamsızlık bulunmasa da başka kültürlerin değerleriyle karşılaştırma yapılarak hak istemeleri Taylor'a göre çok da anlamlı değildir. Çünkü talepte bulunanlar, talepte buldukları taraftan açıkça, başka kültürlerle eşdeğer oldukları sonucuna varılmasını beklemektedir. Bu durumda değer yargısı (eşit değer yargısıyla yaklaşma) konusu tehlikeye girmektedir. Çünkü eşit değer yargılarıyla amaçlanan, öznel bakış açılarından ziyade nesnel bir bakış açısının (irade ve arzulardan arındırılmış) esas alınmasıdır (Taylor, 2014: 88,89).

Taleplerin öznellik içermesi, tanınmada da kişisel kanaatleri ortaya çıkaracaktır. Örneğin bir kültüre mensup insanlar: "Ben (benim kültürüm) değerliyim ve sen, benim bu değerimi, benim bana verdiğim şekilde (değerli görerek) tanınmalısın." derse, biz konuya kendi değer yargılarımızla yaklaşabiliriz. Oysa tanınma hiçbir iradeye bağlı olmayan bir değer yargısıyla gerçekleştirilmelidir. Aksi halde, tarafsız, bağımsız davranılmazsa, ortaya kişisel beğeniler çıkar ve bizim, 'Bundan hoşlandım veya hoşlanmadım, kabul ediyorum veya etmiyorum' deme hakkımız kendiliğinden oluşur.

Taylor için taleplerin ortaya çıkışında, "Herkes için eşit saygı" ilkesini işaret edebiliriz (Taylor, 2014: 86). Çünkü eğer başta ders programları kimseyi dışarıda bırakmadan, aşağılamadan hazırlanmış olsaydı, şimdi kültürler için eşit tanınmışlığın varlığından bahsediyor olurduk. Bu noktada Taylor, bir önvarsayım tanımlaması yapar. Bu önvarsayım her kültürün insanlığa söyleyeceklerinin ve katacak değerlerinin olduğunun kabul edilmesi gerektiğini anlatır. Ancak bu önvarsayım, kültürlerin kapsadığı her alana doğrudan bir eşit yaklaşım değildir.

Aslında önvarsayım bir bakıma kültürlere karşı herhangi bir önyargıda bulunmanın önüne geçmek ister. Çünkü her kültüre doğrudan eşit yaklaşmak ya da her kültürel öğeyi doğrudan eşit kabul etmek doğru olmaz. Örneğin sanatı ele alalım: Her toplumda yani her kültürde aynı sanat anlayışının varlığını savunabilir miyiz? Kuşkusuz hayır. Çünkü bizim A kültürünün sanat anlayışının (şarkılarını, şiirlerini, çalgılarını vs.) tam anlamıyla içselleştirebilmemiz için o kültüre mensup olmamız gerekir oysa biz ancak beğeni takdir ya da saygı gösterecek uzaklıktayızdır. Burada beğeni, takdir, saygı gibi yargılarda bulunurken bu yargılar arasında neden nefretin olmadığını söyleyenler olacaktır, aslında vardır. Bir şeyi beğenmemiz takdir etmemiz ya da saygı göstermemiz ne kadar mümkün ise tersi de o ölçüde mümkündür. Taylor, dışarıdakiler olarak bir kültüre baktığımızda onlar için önemli olan bir şey bize hiçbir şey hissettirmeyebilir hatta saçma bile gelebilir der (Taylor, 2014: 87). Taylor'a göre, bir kültürü tam manasıyla anlayamayacağımız için o kültürün bize yapacağı katkıları da önceden kestiremeyiz. Bu nedenle kültürel her öğeye aynı değer önvarsayımıyla yaklaşırsak işin özünü yakalayamayız.

Taylor, bizlerin bütün kültürlere aynı ölçüde bir önvarsayım borçlu olduğumuzu söyler (Taylor, 2014: 87). Bir kültüre karşı sergilediğimiz önvarsayımı diğer herhangi bir toplumdaki sakınacak, esirgeyecek olursak, şüphesiz ki o topluma kötü davranmış, eşit davranmamış eşit konumda yaklaşmayı reddetmiş oluruz. Kısacası önvarsayım, herkesin eşit şekilde yararlanması gereken -bir bakıma- bir hak özelliği taşır; tıpkı yaşama, seçme, seçilme vs. hakları kadar doğal bir haktır. Birbirinden farklı birçok kültürle birlikte bu evreni paylaştığımız için ve her kültürün farklı âdetleri, yaşantıları olduğunu hesaba katarak tüm kültürlere eşit değer yargılarıyla yaklaşmalıyız der (Taylor, 2014: 88). Bu, önvarsayımın bir hak olarak talep edilmesidir.

Bir kültürü sırf bize dönüştüğü ya da benzediği için övmek, çokkültürlülüğe kucak açarken ikiyüzlülüğün, yapmacıklılığın tuzağına düşürür (Taylor, 2014: 90-91). Bir kültür için değil tüm kültürler için de geniş bir ufuktan bakabilmeliyiz (Taylor, 2014: 87). Diyelim ki, bir kültürün edebiyatı yaşanan savaşlardan besleniyor ve biz bu edebiyatın savaşlardan çıkmışlığına, savaş ürünü olmasına bakmaksızın ve sorgulamaksızın kabul ettik. Sonra bir başka kültürle karşılaştığımızı ve bu kültürün, daha önce hiç karşılaşmadığımız, yabancı olduğu unsurlara ve yapıya sahip olduğunu düşünelim. Burada yapılması beklenen, birbirlerine hiç benzemeyen kültürlerin içindeki

karşıtlıklarından birliktelik sağlayabilmektir ve bambaşka ufukları kaynaştırmak, yakınlaştırmaktır. Böylece farklılıklardan birliktelik meydana getirilebilir.

Taylor, ‘gerçekten evrimleşerek ortaya çıkan kültürlere eşit saygı gösterilmelidir’ düşüncesini eleştirir. Bu düşünce son derece aşağılayıcı ve dışlayıcıdır ve kültürleri ve kuşkusuz kültürler aracılığıyla insanları, birbirlerine üstün kılmaya çalışmaktadır. Taylor, Saul Bellow’un “Zulular, bir Tolstoy çıkardıkları zaman onu okuruz” (Taylor, 2014: 62) sözünün insanlar arası eşitliği ret, saygıyı inkâr eden bir önerme olarak yorumlar (Taylor, 2014: 62-63).²³ Bu fikir, kültürel bir ögenin üstünlüğünü dayatmaktadır ve açıkça zorbalığı ilke edinmiştir. Taylor’a göre bu söz, açıkça iki bağlama dayanır: Olası ortaya çıkacak böyle bir yazarın okunması için o yazarın bize benzemesi, bizden olması gerekir ve Zulular edebiyat alanına henüz bir katkıda bulunmamış olmalıdır ki bunun için belki hiç gelmeyecek bir geleceği beklmeleri gerekir (Taylor, 2014: 91-92). Ancak Taylor’a göre bir konuda birçok kültürün katkısının olması, söz konusu kültürleri eşit kılmaz, birinin ya da birilerinin katkıları diğerlerinden daha değerli olabilir ve bu durumu görmezden gelmek farklılıkları görmezden gelmektir.

Taylor gibi Susan Wolf da Saul Bellow’un bu sözüne tepki gösterir ve eleştirir. Wolf, bu türden söylemler ve beraberinde uygulamalar yalnız kültürlere değil bireylere de yöneliktir, bireyleri ve dolayısıyla kültürel kimliklerin önemini görmezden gelir der. Ayrıca Wolf’a göre, bireye ait tarihe, sanatsal ve geleneksel varlığa ve öneme saygı gösterilmemesi bireylerin eşit tanınmasını olanaksızlaştırır (Wolf, 2014: 99). Doğrusu Bellow’un sözü son derece ayrılıkçıdır ve eşitlikçi, âdil değildir ve elbette Bellow’un siyahî bir topluluk üzerinden konuşması da tesadüf değildir.

Wolf, Taylor’un, kültür üretimlerine yönelik öne sürülen taleplerin öznelci bir boyutta olduğu ve bu durumun savunulan gerekçelere zarar vereceği görüşlerini eleştirir. Wolf’a göre, taleplerin öznelciliği durumunda yapılmaması gereken, kültür üretimlerinin hiçbir değerlendirmeye tâbi tutulmaksızın eşit görülmesidir; eşitsizlik asıl o zaman ortaya çıkacaktır. Wolf, farklı tüm kültürlere eşit saygı gösterilmesi gibi kültürlerin ürettiklerine de eşit saygı ve eşit derecede iyi değerlendirmesinin yapılması gerektiğini söyler. Wolf’a göre, kültürlere eşit saygı talebi, kültürel üretilere de eşit saygı talebini doğurmuştur.

²³ Taylor sözün Bellow’a ait olup olmadığı konusunda emin olmadığını, çok yaygın bir söylem olarak kullanıldığı için bu söze yer verdiğini söyler (Taylor, 2014: 62)

Ancak bu talep beraberinde ve değerlendirmede olası tüm ölçüleri göz ardı etmeyi gerektirir (Wolf, 2014: 96, 97). Wolf'un sanat eserleri arasındaki üstünlük tartışmalarına önerisi ise şu şekildedir: Hangisinin diğerine üstün olduğunun akıl ve mantık çerçevesinde yaklaşılmalı, nesnel bir yargıyla ve yazınların kültürel kökenine inmeden değerlendirme yapılmalıdır (Wolf, 2014: 102). Wolf'a göre bir kültürün üretimlerinin okutulması o kültürün diğer kültürlerden üstün olduğu anlamına yahut daha fazla söyleyeceği hatta söylediklerinin diğerlerinden üstün ve önemli olduğu anlamına gelmez (Wolf, 2014: 100).

Taylor'un tüm gruplara eşit değer verilmesini savunduğu önvarsayımını değerlendiren diğer bir isim ise Rockefeller'dır. Rockefeller, tüm gruplara eşit değer verilmesini çevrecilerin biyosentrik fikri benimsemesine benzetir ve liberal demokratik görüş ile örtüştüğünü söyler (Rockefeller, 2014: 112). Ancak Rockefeller'a göre önvarsayım, bazı toplulukların diğerleriyle eşit değerde olmamasını da ortaya çıkarabilir. Çünkü Rockefeller'a göre Taylor, doğrudan eşit değerde görülmemesini, yararlılık ve katkılarının değerlendirilmesinin gerektiğinden bahseder. Rockefeller'a göre eşit değer varsayımı, okutulan ders kitaplarının, uygulanmakta olan ders programlarının değiştirilmesine, yeniden düzenlenmesine zemin hazırlasa da bu türden yaklaşımlar parçalanmayı teşvik edici olabilir. Ancak bir ulusu tanımak, kabul etmek, kendi mevcut düzenini ortadan kaldırmak anlamına gelmez. Aksi halde etnik kimliği birincil değere taşımış, tarihimizi etnik boyuta indirgemiş oluruz; bunun yerine diğer ulusların bize yeni olan tarihlerini yoğun bir biçimde kabul etmeye gereksinmekteyiz. Rockefeller, Taylor'un eşit değer önvarsayımının dini temelleri olabileceğini söyler çünkü Rockefeller'a göre, insanın kutsallığı ya da tüm yaratılanların değerli olduğu görüşlerinde dini alt yapıya rastlamak mümkündür (Rockefeller, 2014: 112, 113).

Gerek eğitim gerekse siyasi ve sosyal tüm alanlardaki tüm değiştirme ve düzenlemeler taleplere ilişkindir, taleplerle şekillenir. Talepler değerlendirilirken, bir başka grup ya da kültürün üstün tutulması engellenmelidir. Yapılacak iyileştirmelerde ve iyileştirmelere yön veren taleplerde, yeniden değerlendirilen şeylerin, herhangi bir kültür için değerli olmasına değil, bir kültüre ait olmasına bakılmalıdır. Bu noktadan hareketle, önyargılarla ya da egemenlik kurma maksadıyla, temel yapıtların belirlenmişliğinin değiştirilmesi ise bir başka kültürü ya da kültürleri egemen kılmaya yönelik olmamalıdır.

Bizden başka sayısız kültürle bir arada ve tam anlamıyla kaynaşmış olarak yaşamaktayız hatta öyle ki bu kaynaşmışlık içerisinde kültürel veya ırksal üstünlük kurmak

artık -asında başından beri- anlamsızdır. Hatta öyle ki kültürel çeşitliliği yok saymak aslında kendimizi de yok saymamız anlamına gelir. Ayrıca bu çokkültürlü dünyada çeşitlilikleri yok saymak, dışlamak, aşağılamak gibi davranışlar politik olmaktan çok aslında ciddi birer etik problemidir.

Taylor'un çokkültürcü eğitim yaklaşımında özetle şunlar çıkar:

1. Herkes için eşitlik anlayışı eğitim alanında da uygulanmalıdır.
2. Eğitimin tüm kültürleri barındıran nitelikte olması için insanların talepleri üstünlük kurmak üzerine olmamalıdır.
3. Her kültürün diğer kültürlere katkısı, söyleyecekleri vardır. İnsanların söyleyeceklerinin içeriği değil söyleme eyleminin özgürce gerçekleştirilebilmesi önemlidir.
4. Tüm kültürlere eşit değer önvarsayımı ile yaklaşılmalıdır. Bu yaklaşım ile kültürlere yönelik olumsuz önyargıların önüne geçmek amaçlanmaktadır. Bütün kültürlere eşit şekilde yaklaşmak, kültürleri aynı çerçevede değerlendirmek için değil bakış açımızı eşitlemek için gereklidir.
5. Bir kültür, bir başka kültüre üstün değildir. Bu nedenle eğitimde kullanılacak eserler arasında da birbirlerine üstünlük olmamalıdır.
6. Eğitim tektipte yapılmamalıdır. Birbirine benzemeyenler ile kaynaşmak amaçlanmalıdır.
7. Taylor'un eğitim yorumları, toplumsal ve siyasal hayat için kurguladığı tanınma politikası ile paralel ilerler. Eğitim, tanınma politikasının temel iddiası olan herkese eşit yaklaşım, herkese eşit tanınma sağlanması ilkesini toplumsal çerçevede temellendiren en önemli araçtır.

SONUÇ VE YORUM

Bugün çokkültürlülük konusu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin -kabaca ve yaygın kullanılan, bilinen tabiriyle- en muhafazakâr kesimin de en ayrılıkçı görülen siyasi partilerin de ortak konusudur. Kimileri Osmanlıyı örnek verir kimi demokratik rejimi; kimilerinde bu yapı İslâm'ın kuşatıcı ve koruyucu yapısıyla mümkün olur, kimilerine göre ise hiçbir din bu yapıyı sağlayamaz; kimi Mardin'i gösterir kimi İzmir'i, Konya'yı. Tüm bunlar çokkültürlülüğe, aslında kavramsal boyutta yabancı olduğumuzun ispatı niteliğindedir; çokkültürlülüğün özü anlaşılmamaktadır. Zira çokkültürlülük, bir arada yaşamak veya çok seslilik, tıpkı bu fikir çeşitliliği gibidir; sağlanması, birbirinin sözünü kesmeden, anlayarak dinlemek ve yine aynı şekilde yanıtlamak ve uygulamakla mümkün olacaktır. Ayrıca devletler ne kadar çok politika geliştirse de, toplumların çok kültürlü, yeni kültürlü olmasına engel olamayacaktır.

Çokkültürcülük, sosyal, siyasal, eğitsel tüm alanlarda çokkültürlü toplumun bir aradalığını ve devamlılığını sağlayacak politikalar ve uygulamalardır. Bir devletin çokkültürcü olması, farklılıklar için yapacak bir şeyleri olmasıdır, bir şeyler yapmak istediğinin göstergesidir. Eğer tüm dünyada ve tüm dünyaya uygun bir politika yoksa -ki çeşitlilikler yalnız bir politika olamayacağına kanıtıdır- bu, çokkültürcü politikaların tüm farklılıklara aynı şekilde yaklaşamayacağını ve çokkültürcülüğün yoruma açık olacağını gösterir. Çokkültürcülük birlikte yaşamanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği tartışması değildir, birlikte yaşamanın nasıl sağlanacağı ile ilgilidir. Çokkültürcülük bir anlamda devletlerin aşure yapmasıdır.

Birlikte yaşama ve farklılıklar konuları, salt siyasal çerçeveden değerlendirilecek konular değildir. Başkalarıyla olan iletişimimiz, kendimizi tanımlamamız ve tanınma isteğimiz, haklarımız, hürriyetlerimiz, toplumsal kurallar, devletlerin yaklaşımları, yurttaş olabilmek, bizden farklı olanlara karşı yaklaşımlarımız, hoşgörü, toplumda dezavantajlı olanlara karşı tutumlarımız ve bu çalışmada değindiğimiz diğer tüm konular yalnızca siyaset felsefesi değil, ahlak felsefesi ve hatta ahlak psikolojisi çerçevesinden de değerlendirilmesi gereken konulardır.

Kimlik, kabaca "Kimsin?" sorusuna verdiğimiz cevaplardır ve bizi biz yapan tüm değer ve özelliklerimizin bir bütünüdür. Kan grubumuz, rengimiz, cinsiyetimiz, dilimiz,

dinimiz, ırkımız, kökenimiz ve başka birçok özelliğimiz kimliğimizin birer parçasıdır. Bu özelliklerimiz, doğuştan ya da sonradan kazanılan, elde edilen veya seçilen olabilir. Örneğin, cinsiyetimiz ilk haliyle doğuştan, seçme hakkı tanınmaksızın kazandığımız bir özelliğimizdir. Doğumla sahip olduğumuz cinsiyet kimliğimizin (kadın, erkek, interseks) yanı sıra cinsel eğilimlerimizin getirisi kimlikler ve trans kimlikler de vardır. Özetle, kimlik dediğimiz tek bir şeyden oluşmaz, bir bitkinin kökleri gibidir.

Taylor'un çokkültürcülüğü, kültürel farklılıklara eşit saygı gösterilmesi ve farklılıkların siyasal ve toplumsal hayatta tanınmasıdır. Tanınma politikası gereğince, tüm kültürlerin ve tüm insanların tanınması konusunda herkese eşit yaklaşmak, herkese eşit haklar ve özgürlükler tanımak, eşitliği eşitsiz kılacaktır. Çünkü eşit davranmak her zaman adaleti sağlamayacaktır. Oysa toplumsal düzeni sağlamanın biricik koşulu adalettir.

Birbirimize karşı bir zorunluluğumuz olursa bu ancak birbirimizin haklarını ve hürriyetlerini korumak üzerine olmalıdır. Doğrularımızla, yanlışlarımızla öncelikle bireyizdir, yaptıklarımızın sorumluluklarını ilk önce biz üstleniriz, tercihlerimizle, kararlarımızla bir bütünüzdür. Ancak sosyal varlıklar olduğumuz ve toplumlar halinde yaşıyor olduğumuz için yalnız kendi sorumluklarımızla ve sonuçlarıyla yaşayamayız.

İlkokulda sınıfımızdaki albino, yürüme engelli, yoksul, Kürt veya anne babası ayrı olan arkadaşlarımızla hayata başlarız. Onlarla olan ilişkilerimizle, yürüyememenin zorluğunu, öğretmenin konuştuğu dile yabancı kalmanın ne hissettirdiğini, farklı olmanın, farklılıkların daha fazla mücadele gerektirdiğini öğreniriz. Varsa önce ailemizden yoksa çevremizdeki diğer insanlarla ilişkilerimizden öğrendiklerimizle gelişiriz. Sonraki davranışlarımız ise, edindiğimiz bu ve diğer tüm tecrübelerimiz sayesinde şekillenir. İster doğru ister yanlış olsun, tüm davranışlarımızın sorumluluğu ilk önce bireyler olarak bizlerindir. Bu tam da Taylor'un tanınma politikasında bahsettiği diyalojik olandır ve kendimiz olabilmemiz deneyim alanına olan ihtiyacımızla paralel ilerler.

Birini tanımak, onu olduğu gibi kabul etmekten geçer ya da tam tersi, birini kendince yorumlamak aslında o insanı reddetmek, onu olmadığı bir kişiliğe büründürmek demektir. Bu örneği toplumsal boyutta düşündüğümüzde, şüphesiz ki bir topluluğu bütünüyle tanımak dahi (hakkında bilgi sahibi olmak anlamında) oldukça zordur. Bir de bu tanımayı -kimliklerini tanımak, varlıklarını kabul etmek, kendileri gibi yaşamalarına saygı göstermek vs gibi- siyasi bağlamda düşünecek ve uygulayacak olursak yine zorluklarla karşılaşılacaktır çünkü bireyler, gruplardan daha çeşitlidir ve birbirinden farklı talepler söz

konusu olacaktır. Ancak bu: “Bu işler zor hatta imkânsız.” demek değildir; bilakis zor dahi olsa başarılması gereken insani bir gerekliliktir. Zira tanınmanın gerçekleştirilebilmesi için bir ya da binlerce kimliği yanlış tanınmanın yahut hiç tanınmamanın, bireysel, siyasal ya da toplumsal alanlarda sonuçlarının daha büyük zararları olacağı mutlak bir gerçektir.

Taylor’un tanınma politikasını, detaylandırdığımız bu çalışmada, Taylor’un tanınma politikasını kurduğu herkese eşit yaklaşma fikri, grup farklılıklarını ve haklarını detaylandırmadığı için eksik kalmıştır. Bu çalışmada tanınma politikasının eksik kalan taraflarını, Kymlicka’nın grup farklılıklarına dayalı yaklaşımını anlatarak göstermeye çalıştık. Ancak bu çalışmada yapılmak istenen, Kymlicka ile Taylor karşılaştırması değildir. Tanınma politikasını, grup farklılıkları bağlamında değerlendirdiğimizde buradan çıkan sonuçlar şu şekilde olmuştur:

1. Taylor’un tanınma politikası Kymlicka’da görüldüğü gibi grup farklılıklarına dayalı değildir ve bu bir eksikliktir. Çünkü farklılıklara dayanmayan bir politika insanları genelleştirmeye neden olacaktır. Dolayısıyla da çeşitli durum ve gruplar tek bir çerçeveden değerlendirilecektir.
2. Taylor’un tanınma politikasında fiziksel engelli bireylerden, eşcinsellerden ya da kadınlardan detaylı bir şekilde bahsedilmemiştir. Oysa bu insan gruplarının toplumsal ve siyasal alanlarda özel olarak temsil edilmeye ihtiyaçları vardır. Tanınma politikasının bu eksikliği Kymlicka tarafından özel temsil hakları çerçevesinde korumaya alınmıştır.
3. Taylor grup farklılıklarına dayalı bir çerçeve çizmediği için Kymlicka’nın detaylandığı: “Ulusal azınlıklar (içerisinde yerli halklar), göçmenler, tecrit edici etno dinsel gruplar, metikler, Afrikalı-Amerikalılar” (Kymlicka, 2015: 464, 465). ve bunlardan ayrı olarak “eşcinseller, kadınlar ve engelliler” Kymlicka, 2015: 464). gibi gruplarla karşılaşılmaz. Dolayısıyla da grupların kendi içlerinde, diğer gruplarla aralarında ya da ülke ile gruplar arasındaki olası sorunların çözümleri üstünkörü kalır. Oysa örneğin göçmen gruplar ile ulusal azınlıkların beklentileri, ihtiyaçları, yaşantıları vb. birbirinden farklıdır.
4. Cemaat yapılarını korumayı amaçladığını iddia edebileceğimiz Taylor’un tanınma politikasında, cemaatlerin (grupların) üyeleri üzerindeki ya da üyelerinden beklentileri konusunda Kymlicka’da olduğu gibi içsel ve dışsal korumaya dair bir yaklaşım bulunmaz. Dolayısıyla da bu durum, gruplara, üyeleri üzerinde sınırsız bir

yetki alanı tanır. Böylece Taylor'un arzuladığı gibi herkesin eşitliğinden bahsetmek imkânsızlaşır.

5. Taylor'un tanınma politikasında kültürler üzerindeki eşitsiz yaklaşım, ekonomik çerçevede değerlendirilme konusunda da eksiktir. Oysa birçok eşitsizliğin temelinde ekonomik olarak kendine yetememe sorunu vardır. Ekonomik yeterliliği olmayan insan ve insan gruplarında bir sonraki adımı gerçekleştirme ya da ihtiyacını hissetme görülmeyecektir. Üstelik ekonomik bağımsızlığı ya da yeterliliği olmayan birey veya gruplar için bir başka eşitsizliğe uğrama olasılığı yükselecek ve bu durumda zaten mağdur olanlar bir kat daha mağduriyet yaşayacaktır. Tanınma politikasında detaylandırılmayan bu konuya Kymlicka'nın yeniden dağıtım siyasetinde çözüm aranmaktadır. Zaten Kymlicka ve Taylor'u en net çizgiyle birbirlerinden ayıran nokta da burasıdır: Taylor tanınma siyasetini; Kymlicka yeniden dağıtım siyasetini savunur.

Taylor'un tanınma politikasının temelinde kimlik politikasını yerleştirmiştir ve bireysel kimliği, kamusal kimliği ön plana çıkarmak için elemeye çalışmıştır. Çünkü Taylor'un asıl amacı cemaatlerin çıkarlarını ön plana almaktır. Ancak bir komüniteryan olarak Taylor, diğer Komüniteryanlardan farklı olarak birey ve cemaatler bağlamında özgürlük ve eşitlik sağlanacağına inanarak herkes için eşitlik ve özgürlük üzerinde konuşmuş ve bunların sağlanmalarını arzulamıştır. Taylor, ne tam bir komüniteryan ne de tam bir liberal olarak nitelendirilebilir. Taylor bu yüzden ne tam olarak Kymlicka ile ne de tam anlamıyla Walzer ile paralellik gösterir. Taylor, liberalizm ile komüniteryanizm arasında bir orta yol bulma bir uzlaşım sağlama arayışındadır. Gelenekten kopmadan, ancak geleneğe bağlı da kalmadan yaşamayı savunmuştur. Çokkültürcü politikasını da bu temel üzerine kurmuştur.

Bu çalışmada asıl savunulan, farklılıklarla birlikte yaşamaktır ve burada farklılıklar sözcüğü ile kastedilen tüm canlıları da içine alan bir anlamdadır. Çünkü farklı olan hangi canlı olursa olsun, sözü geçen canlı kendi sınıfının doğal bir üyesidir. Bir kedinin üç ayağının olması o kediyi hayvanlar âleminin bir üyesi olmaktan çıkarmaz ya da albino bir köpek hâlâ bir köpektir hâlâ memeliler sınıfındadır yahut yeni karşılaşılan bir canlı yine bu sınıflandırmada yer alacaktır hatta öldüğünde bile kedi yine bir kedidir. Bizim için tüm bu canlı varlıklar her ne şekilde ya da hangi sınıfta yer alırlarsa alsınlar hayvandır; benzetmekte hata görmüyorum ki tıpkı bizlerin insan olarak tüm farklılıklarımıza rağmen yalnızca insan olduğumuz gibi. (Bir kolumuzun yahut bacağımızın eksik veya fazla olması,

zekâ seviyelerimizin farklılığı, nerede doğduğumuz, nasıl bir ailede büyüdüğümüz yahut boyumuz, kilomuz; tüm bunlarla veya bunlar olmadan.) Hatta nasıl ki biz insanların kabaca barınma, beslenme ve yaşama gibi haklarımız varsa diğer tüm canlılar da bu haklara sahiptir, bu haklar diğer tüm canlılar ile paylaştığımız ortak haklardır.

Ayrıca değinmek gerekir ki kendi insan dünyamızda yaşadığımız ve birbirimize yaşattığımız tüm adaletsizlikleri hayvanlar âlemine de sıçratmış durumdayız. Biz insanlar, ırkların üstünlüğüne olan inancımızla, hayvanlara da ırklarına göre yaşama, barınma hakkı tanımakta, onları ırk kedi, ırk köpek şeklinde ayırmaktayız. Tıpkı göçmenlerin gemilere, trenlere, otobüslere sıkışarak yaptığı bilinmezlik yolculuklarını hayvanlara da yaşatmakta, havasız, üst üste ve sıkıştırarak kaçak yollarla ülkelere sokmaktayız ve tüm bunları hayvanları, hiçbir sağlık kontrolünden geçirmeden ya da sağlıklı olmaları için çaba harcamadan yapmaktayız. Hayvanları, engelli, hasta diye sınıflamakta ya da sadece taşıdığı kromozomların dağılımları nedeniyle uğursuz (kara kedi) saymakta ve onlardan kaçmaktayız ve hatta görmezden gelmekteyiz. İhtiyacı olanlara ise yalnızca acıtmaktayız. Hepsinin ötesinde, yalnızca birlikte yaşamak istedikleri ve iki insan arasında doğabilecek herhangi bir anlaşmazlığı onlarla yaşamamamıza rağmen, her türlü şiddete, hakarete, tecavüze başvurarak yaşam haklarını ellerinden almaktayız. Ancak gariptir ki tüm bunları ve daha nicelerini yapan insanoğlu olarak, yaptığımız veya kendimizin de maruz kaldığı bu olayları en çok değiştirmek isteyen de yine bizleriz.

Özetle, tüm bu örneklerin, bir siyahînin beyaz birine yer vermediği için tutuklanmasından, siyahîlerin musluklarının dahi ayrı tutulmasından, fiziksel ve/veya zihinsel engelli olduğu için toplumsal hayata katılamayanların durumundan ve bu insanlardan kaçılmasından, onlara acınmasından, dini inancı gerekçesiyle öldürülenlerden, konuştuğu dilin farklılığı yüzünden yurdundan edilenden ve diğer tüm dezavantajlı insanların durumundan hiçbir farkı yoktur. Bu çalışmanın en başında aradığımız yanıtlardan biri tam da bu noktayı işaret etmektedir. Birlikte yaşamak, yalnızca insanlar ile insanlar arasında gerçekleştirilmesi arzulanan olmamalıdır. Bütün canlıların hem birbirleriyle hem de çevreyle bir arada uyum içerisinde ve birbirlerini tanıyarak, kabul ederek yaşamaları için çalışılmalıdır. Aksi halde bir şeycilik ya da bir şeyizm doğması kaçınılmazdır. Yaşamın her alanında en tehlikeli olan bir şeyciliğin pençesine düşmektir.

Egemen gücün tarafında olmadıkça, egemen güce aynılık derecesinde benzemedikçe azınlık olmak kaçınılmazdır. Kime azınlık denileceğini, azınlıkların neye

göre belirlendiğini egemenler seçer. Azınlık olma durumu doğuştan gelmez, bir var olma biçimi değildir olsa olsa iktidar erklerinin politikalarından doğmuştur. Ancak ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar hiçbir egemen güç, devlet politikası ya da rejim bir toplumu etkilese de değiştiremez; katledebilir, sınır dışı edebilir ama yaşadığı, var olduğu gerçeğini yok edemez ve yaptıkları, yapacakları, kültürleri yok olmamak ya da yeniden vücut bulmak için mücadele etmeye itecektir. Taylor'un tanınma politikası ile amaçladığı da kültürleri ve kimlikleri korumak ve tanınmasını sağlamaktır.

Ayrıca eğitim alanında çokkültürcü olunabilmesi üzerine birkaç fikir sunmak istiyorum. Bunlardan ilki, okullardaki ders programları ve okutulacak kitapların tek bir kültüre veya kesime hitap etmemesi gerektiğidir. Çünkü amacımız farklılıkların birlikteliğini sağlamaktır. Bir diğeri, kültürlerle ait eserlerin ders programlarına ve okutulacak eserler arasına alınması esnasında eserlerin orijinalliğinin bozulmamasıdır. Bu orijinallik, dil (tamlamalar, deyimler, halk dili vs.), başta olmak üzere, örneğin bir hikâyenin karakterlerinin özellikleri, giyimi, yedikleri, bayramları, ölüm törenleri vs. tümüyle alınmalıdır. Eserlerde anlatılanlar kesilmemeli, eklemeler yapılmamalıdır, anlatılanların bütünlüğü ve doğruluğu bozulmamalıdır. Bir başka önerim ise, kültürlerden bahsedilirken gerçeklerin olduğu gibi anlatılması gerektiğidir. Bir önceki ile aynı görünse de burada amaç özellikle tarihsel gerçeklerin aktarımı ile ilgilidir. Örneğin bir savaş yaşanmışsa ve birbirlerini öldürmüş, köylerini yakmış insanlar varsa burada biz yapmadık demek sadece tarihsel bir yalandan ibaret olmayacaktır. Aynı zamanda mevcut ve gelecek nesiller yanlış yönlendirilecektir. Ayrıca hâlâ birlikte yaşanan bir halk hakkında taraflı konuşmak toplumu kutuplaştıracaktır ve halkların torunlarını da tıpkı ataları gibi küstürecektir. Ancak bu istemediğimiz bir şeydir. Bir diğeri önerim, kültürlerle, gruplara ve bireylere öznel duygulardan ve düşüncelerden arındırılmış bir gerçeklikle yaklaşılması gerektiğidir. Herhangi bir konudaki değerlendirmeye kişisel yargılarla yaklaşmak taraf tutmaya neden olacaktır. Böylece ötekileştirme doğacaktır.

Çokkültürcü bir eğitim için bir başka önerim, eğitimin sınırlarının çizilmesi ile sınırlandırılması arasında ayırım yapılması gerektiği yönündedir. Şöyle ki bir eğitim programı hazırlanırken elbette belirli yönergeler takip edilmelidir ancak içeriği, işlenişi, katılımcıları konusunda sınırlandırma yapılmamalıdır. Ayrıca eğitimin yalnızca okutulan eserlerden ibaret olmadığı, yaşam boyu bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Öncelikli amaç katılımcılara bilgi ve beceri kazandırmak olsa dahi nihai amacın yurttaş yetiştirmek olduğu

her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer önerileri ise şöyle sıralayabilirim: Her kültüre ve gruba eşit şekilde ve her birinden öğrenilecek bir şeyler olduğu düşüncesiyle yaklaşılmalıdır. Herkes dinlenmelidir. Bize benzeyenlerden çok bize benzemeyenlere sıra verilmelidir. Böylece tektipleştirmenin ve tektipliğin egemenliğinin önüne geçilebilir. İnsanların katılacağı yeni kültür çevreleri için kendi kültürlerinden, kimliklerinden vazgeçmeleri beklenmemelidir. Asimilasyon yerine entegrasyon tercih edilmelidir.

Taylor'un çokkültürcülüğünü tanınma politikası üzerinden, çeşitli karşılaştırmalar yaparak ve iyileştirmeler önererek tamamladığımız bu tez çalışmasının sonunda, tanınma politikası ile ilgili sonuçları kısaca özetleyelim:

1. Taylor'un kimlik tanımı kapsayıcı değildir. Türler ve cinsler arasında ayırım yapmaktadır.
2. Tanınma politikası, kültürlerin ve kimliklerin kamusal alanda tanınması arzularak azınlıklar ile ilgili ciddi bir adım atmıştır.
3. Tanınma politikasının genel hatlara sahip olması, eksikliklere neden olmuştur. Grupların özel beklentilerini karşılayacak genişlikte değildir.
4. Taylor'un tanınmama karşısında mücadele eden politikası, çokkültürlülük tartışmalarını çağdaş siyaset felsefesi içerisinde ilgi çekici kılmıştır.
5. Tanınma değil tanınmama ve yanlış tanınma bir sorundur. Hatta tanınmama, tanınma politikasının temel problemidir; tanınmaya olan gereksinimi doğuran, tanınmama ve yanlış tanınmadır.
6. Her kültürün eşit tanınma ve eşit muamele görme hakkı vardır. Herkese eşit yaklaşma fikri her ne kadar doğru olsa da eksiktir. Çünkü her eşitlik adalet sağlamayacaktır. Dolayısıyla herkese âdil ve eşit yaklaşmak esas alınmalıdır.
7. Farklılıklar görmezden gelinmemelidir, dışlanmamalı ve aşağılanmamalıdır. Kısacası "çokkültürlücü" olunmalıdır.
8. Birlikte yaşayabilmeyi sağlamak için, milliyetçilik ya da şeref gibi insanlar arasında ayrımcılığı destekleyen fikirler her sahadan elenmelidir.
9. Tanınmanın başlaması için başkalarına ve başkaları ile diyaloga gereksinim vardır.
10. Taylor için kimlik çok boyutludur. İçsel konuşmalardan ve kendini tanımlamaktan başlar, diğerleri ile olan ilişkimize kadar genişler. Bu doğrultuda bireysel ve kamusal olmak üzere iki şekilde meydana gelir.

11. Taylor'a göre gelenekle aramızda ölçülü bir bağlılık olmalıdır. Hatta bu ölçülü bağlılık diğer tüm ilişkilerimizde de gereklidir.
12. Taylor, tanınma politikası içindeki tanınmama ve yanlış tanınma sorununu eğitim alanında çözmeyi amaçlamıştır.
13. Tanınmayı tam anlamıyla gerçekleştirmenin yolu hem komüniteryan hem de liberal çerçevede bir politika ile mümkün hale gelecektir.
14. Tanınma politikası sorunludur.
15. Taylor'da grup kavramı net ve detaylı değildir.
16. Tanınma politikası Kymlicka'nın grup farklılıklarına dayalı yaklaşımı ile genişletilebilir.
17. Eğitim, tanınma politikasının normatif temelidir.
18. Tanınmayı başlatacak ve dolayısıyla yanlış tanınma ve tanınmama sorunlarını ortadan kaldıracak olan, eğitim alanında yapılacak düzenlemelerdir. Ancak bu uzun bir süreçtir ve şimdiki nesillerin de tanınma politikasından faydalanabilmeleri için daha farklı yöntemler geliştirilmeye çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abbey, R. (1996). Communitarianism, Taylor-Made: An Interview with Charles Taylor. *The Australian Quarterly*, 68(1), 1-10.
- Berlin, I. (2006). Milliyetçi Duygu. M. Rosen, & J. Wolff içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan, & H. Çalışkan, Çev., s. 355-358). Ankara: Dost Kitabevi.
- Kapani, M. (1989). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kışlalı, A. T. (1991). *Siyasal Sistemler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kymlicka, W. (2016). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. (E. Kılınç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Locke, J. (2006). Açık ve Örtülü Rıza. M. Rosen, & W. Jonathan içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan, & H. Çalışkan, Çev., s. 90-93). Ankara: Dost Kitabevi.
- MacIntyre, A. (2006). Gelenek ve Yaşamın Bütünlüğü. M. Rosen, & J. Wolff içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan, & H. Çalışkan, Çev., s. 447-451). Ankara: Dost Kitabevi.
- Modood, T. (2014). *Çokkültürcülük Bir Yurttaşlık Tasarımı*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Rawls, J. (2006). Çoğunluk Yönetimi. M. Rosen, & J. Wolff içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan, & H. Çalışkan, Çev., s. 143-145). Ankara: Dost Kitabevi.
- Rawls, J. (2018). *Bir Adalet Teorisi*. (V. A. Çoşar, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Rockefeller, S. C. (2014). Yorum. A. Gutmann (Dü.) içinde, *Çokkültürcülük; Tanınma Politikası* (İ. Özdemir, Çev., s. 105-121). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taylor, C. (2005). Tanınma Politikası. A. Gutmann (Dü.) içinde, *Çokkültürcülük; Tanınma Politikası* (Y. Salman, Çev., s. 42-84). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Taylor, C. (2006). Kimlik ve Öznellik. M. Rosen, & J. Wolff içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan, & H. Çalışkan, Çev., s. 442-446). Ankara: Dost Kitabevi.
- Taylor, C. (2006). Pozitif Özgürlüğün Savunusu. M. Rosen, & J. Wolff içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan, & H. Çalışkan, Çev., s. 180-183). Ankara: Dost Kitabevi.
- Taylor, C. (2006). Yanlış Anlaşmalar: Cemaatçi-Liberal Tartışması. A. Berten, P. Silveria, & H. Pourtois içinde, *Liberaller ve Cemaatçiler* (Ç. Tanyar, Çev., s. 77-104). Ankara: Dost Kitabevi.
- Taylor, C. (2014). Tanınma Politikası. A. Gutmann (Dü.) içinde, *Çokkültürcülük; Tanınma Politikası* (Y. Salman, Çev., s. 46-93). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taylor, C. (2017). *Modernliğin Sıkıntıları*. (U. Canbilen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tester, K., & Taylor, C. (2010, November). *Multiculturalism, Catholicism and Us*. Mart 20, 2019 tarihinde JSTOR: https://www.jstor.org/stable/43251450?seq=1&cid=pdf-references_tab_conternts adresinden alındı
- Walzer, M. (1998). *Hoşgörü Üzerine*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wolf, S. (2014). Yorum. A. Gutmann (Dü.) içinde, *Çokkültürcülük; Tanınma Politikası* (R. Urgan, Çev., s. 94-104). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yazıcı, F. (2015). *Azınlık Okullarında Tarih Eğitimi ve Çokkültürlülük*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yazıcı, S. (2014). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yazıcı, S., Başol, G., & Toprak, G. (2009). ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİM TUTUMLARI: BİR GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK ÇALIŞMASI. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 229-242.
- Zelyüt Hünler, S. (1997). *Rawls ve MacIntyre İki Adalet Arasında Liberal ve Komüniteryan Düşüncelerin Çalışma Alanı*. Ankara: Vadi Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ayşenur YILDIZ
Doğum Yeri ve Tarihi : VAN/ 04.09.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Çankırı Karatekin Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi/
Sosyoloji Bölümü (2010-2014)
Yüksek Lisans Öğrenimi : Çankırı Karatekin Üniversitesi/ Sosyal Bilimler
Enstitüsü/ Felsefe A.B.D (2014)
Bartın Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Felsefe
A.B.D (2018) (Yatay Geçiş)
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce- Pre-Intermediate ve Intermediate (B1, B2)
Bilimsel Faaliyet/Yayımlar : -
Aldığı Ödüller : -

İş Deneyimi

Stajlar : Çankırı Gazi Anadolu Lisesi/ Felsefe Grubu Öğretmeni/
2015 (Pedagojik Formasyon)
Projeler ve Kurs Belgeleri : M.E.B Onaylı Bilgisayar İşletmenliği Kursu/ 2009
Pedagojik Formasyon Sertifika Programı/ 2015 (Çankırı
Karatekin Üniversitesi)
M.E.B Ücretli Öğretmenler İçin Özel Eğitim
Uygulamaları Programı/ 2018 (Çankırı Nurettin Ok Halk
Eğitimi Merkezi)

Çalıştığı Kurumlar : -

İletişim

E-Posta Adresi : aysenuryildiz@outlook.com

Tarih : 20/08/2019 (Tez sınav tarihi)